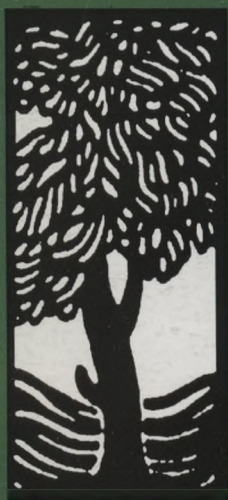

ERDÉLY MAGYARSÁG

VI. ÉVFOLYAM
1995. ÁPRILIS, MÁJUS,
JÚNIUS

Az antant
szellemében

Kinek kell
kisebbség

Az önfeladás
állomásai

Páskándi
Gézára
emlékezünk

22

Hetvenöt év? Bőségesen elég idő arra, hogy egy nemzet bebizonyítsa, mindent megkísérelt, hogy orvosolja történelmi sebesüléseit. A magyarság számos, elbukott, ilyen célú próbálkozása mégsem tekintethető kizárólagosan nemzetünk és államiságunk kudarc-krónikájának. 1920-ban, Trianonban, valójában Európáról döntöttek a nagyhatalmak. Hogy rosszul, bűnös módon és főleg jövőkép nélkül, csak részben nemzeti történelmünk.

Nekünk a Trianoni Béke „rendezést” jelentett, ellenben Európa számára *folymatot*. Egyre súlyosbodó, mind kevésbé csillapítható konfliktusgócok görgetését, melyek évtizedeken keresztül a művi határok hálózata mentén rajzolódtak ki, így a határok kiemegetésével kordában lehetett tartani, s nevezni Európának – a térképen. . .

Am e rosszlindulattal kialakított góccok áttételei mára túlbujránnoztak a trianoni határokon, s nem csak azok vonulatát emésztik, de az egészet veszélyeztetik. Ezért folyik ma ismét (tovább) Európa önrendezése s úgy tűnik egy egységes, tervirányított gazdasági társasággá (termelőszövetkezet?, szovhoz?, kibuc?) kívánja ötvözni a maga történeti öncserépeit, melyeket hetvenöt éven át a határokkal védett nemzeti manuáktúrák mítoszába csomagolva igyekezett a világ gazdagabb földrajzi-gazdasági csoportosulásaiával versenyeztetni. Ma a Világ egy tágabb: a földrészek gazdasági szovinizmusa felé halad, melyben a harmadik évezred emberiségét a hagyományos és történelmi-, a *patrióta érdekeket homogénező, tehát elfojtó*: a bankkasszára történő játék szabályai vezérlik. S e világjátékban egy daraboló tempójú trianoni-Európa hitelképtelen.

Hát így történt, hogy bennünket, magyarokat is ismét partnerszámba kénytelenek venni azok az érdekek, melyek hetvenöt évvel korábban körbekerítették önmagunkkal

határosra. . . Rendezőelvként (s imc a változatlan, hetvenöt éves bökkenő), távolról sem a nemzeti egyéniséget tekintik értékmérőnek a visszafogadáshoz, hanem az önfeladási készség fokát: hogy mily mértékben vagyunk hajlandók és képesek a nemzet- és államérdeknél is „szentebb” banktitok misztériumának megfelelni? És a magyarság saját fölkrészén, ahol *született és ébrenhalnia kell*, azon a fölkrészén, melyen képtelen szólni: évezredek óta az emberiség alkotó szellemének az önmeghatározás márványszobra volt a

Trianon Európája

mércéje, szóval Európában, mi európaiak *döcöt-kis agyag perselymalackánkkal* igyekszünk Európára magunkat bizonyítani.

Trianoni évforduló? Sorsfordító évforduló. . . hiszen azok a bizonyos, a sorsunkban oly gyakran és végzetesen beavatkozó nagyhatalmak, visszajára fordított darabolókedvükben, ma az egységesítés trianoni játékát vezérelnek. Csak előbb elvárják, hogy rendezze az általuk hetvenöt évvel korábban kiosztott sorsát farkas a báránnyal, vej az anyósával, liberális a nemzetivel, bosnyák a szerbvel, szocialista a kapitalistával, filiszteus a választott néppel. . . Mert küszöbön az *arany*(értésd: pénz)kor, csak át kell lépni rajta (és önmagunkon) némely tagsági- és alapszerződés árán, hogy bejussunk oda, ahonnan ki sem mozdultunk soha: Európába? Pedig még csak úgy sem járunk, mint lefaragott nemzet-részeink, hogy a határaink hagyják oda őket. . .

Aztán a minap a liberalizmus nyeretlen csikóján vágató anyaország az elmúlt hetvenöt év eredményeként a (lélekben) tizenötmilliónyivá lett magyar

magyart egyetlen választási esztendő alatt kilenc millió európer magyarrá szegényítette. Önmagát adja a kérdés? Eképp gazdálkodva a nemzeti összetartozással felkerülhet-e Magyarország kapufélfájára a megfeszítelő felirat, hogy „*tiszta udvar, rendezés ház?*”? S vajon lesz-e hitele Európa pedáns klubtagsága előtt egy olyan jelentkezőnek, aki a múltját, a hagyományait és leszakított nemzet-részeit csak olyan mértékben menedzseli, mint önző gazda vasárnap a templom előtti koldusokat, abbeli félelmében, hogy megszól-

ják. . . Mert közben a Vajdaságban magyarokat soroznak, Szlovákiában a magyar pedagógusokat terrorizálják, Erdélyben az okosabbik, a kisebbséggazda hatalom a saját jövőjét építi, amikor a magyar iskolarendszert és a nyelvhasználatot irtja ki, eképp előkezelve az „*egészséges ro-*

mán anyatestben támadt rosszindulatú magyar gócot”. Kárpátaljáról az alapszerződés óta egyre ritkábban hoz híreket a posta, ha pedig levél érkezik mégis, isten áldása, ha nem robban. . . Csángóföldön pedig magyar könyveket égetnek az önszámzárásuktól bódult (ve-lünk, magyarokkal egyenlő eséllyel) Európába készülő szavanyarolók. . .

Hetvenöt esztendő – emberöltő. . . Vajon hány nyara maradt még a trianoni kies lakban megejtett nagyhatalmi légyott fajtanal láttyú-teremtőyének?

Akárhány is, nekünk „tizenötmillió magyaroknak” szétveretésünk minden évfordulója bizonyosság, hogy „Trianon óta bennünket az is öszszeköt, ami szétválaszt”. A kérdés csak az, hogy ennek az ellentmondásnak feloldására gyűjtött garasaink esőrognak persely-malackánkban, mellyel a vízumot fizetnénk meg a harmadik évezred Európájába menet, vagy újraképesítő pecsétet vásárolunk éppen a hetvenöt évvel korábban keltezett mostoha-nyakönyvi kivonatunkra?

„(. . .)

A nyugati hatalmakat nemcsak bűn terheli, de övék a felelősség is. Ennek ellenére nem vállalják a felelősséget a boszniai háborúért, noha az ENSZ alapszabálya szerint, alkalmas intézkedésekkel megakadályozhatták volna vagy már rég véget vethettek volna neki. Ugyanígy nem hajlandók tudomást venni arról a felelősségről sem, mely Trianonért és az elnyomott magyarok millióiért terheli őket. A horvátok a bosnyákok elleni agressziót és népiirtást éppúgy eltűrik, mint az erdélyi és a szlovákiai magyarok elnyomását. Támogatják a szerbek kommunista-fasiszta diktatúráját csakúgy mint Iliescu és Meciar kommunista-fasiszta diktatúráját. Nem a jog és az igazság, hanem az erőszak oldalán állnak. Saját érdekpolitikájuk és a Versailles-i rendszer fenntartása fontosabb nekik, mint a béke és a biztonság

(. . .)

Aggasztó a nyugati hatalmak tétlensége és a nemzetközi szervezetek tanácstalansága. Európa és az ENSZ ma az egyik legnagyobb kihívás előtt áll. El kell fogadniuk e kihívást, ha nem akarják, hogy Európa még nagyobb válságba csússzék. A kihívás mindenkinek szól. Szól nekünk is és szól a szenvedőknek is. Mert pusztán szenvedés és siránkozás által nem lesz jobb a világ, ehhez tettekre van szükség. Cselekednünk kell. Követelnünk kell. Figyelmeztetnünk kell a Nyugatot adósságára.

A Nyugat nagyon sokkal és nagyon régóta tartozik Magyarországnak. Nem csak a háború utáni megaláztatások, hanem 1956-os cserbenhagyatás miatt is. 1956 nélkül nem került volna sor 1989-re sem. A magyarok nélkül nem bukott volna meg a kommunizmus és a hideg háború sem zárult volna le.

Követelnünk kell a Trianon keltette békétlenség felszámolását a Washingtonban - de Gyulafehérváron is - adott ígéretek beváltásával. A népek önrendelkezési joga időközben kötelező nemzetközi jogi norma lett, amelyet a két 1966-os emberjogi egyezmény rögzít és az EBESZ dokumentumai legfőképpen nagyszámú ENSZ határozata erősíti meg. A népek önrendelkezési joga kényszerítő, elengedhetetlen és elidegeníthetetlen jog. A magyarság számára már 75 éve esedékes.

Jogainkat eddig nem követeltük elég hangosan. Ezért most hangosan és határozottan követeljük: Szabadságot és önrendelkezési jogot minden magyarnak és az egész magyarságnak! Csak akkor van esélyünk mindannyiunknak

(. . .)”

Dr. Eva Maria Barki

ERDÉLY MAGYARSÁG

Független szemle
A határainkon túli magyarok fóruma
Alapító főszerkesztő: Kőteles Pál
VI. évfolyam 22. szám
1995. április, május, június
Megjelenik: negyedévenként

Főszerkesztő: **MÁTYÁS B. FERENC**
Felelős szerkesztő: **JÓZSA PÉTER**
Olvasószerkesztő: **CZEGŐ ZOLTÁN**

Szerkesztőség címe: (átmenetileg szünetel)

Levélcím: Mátyás B. Ferenc
1158 Budapest, Apolló u. 54.
Telefon: 06-30-484672
Telefax: 217-1829
Felelős kiadó: **PRIMOR KIADÓ Bt.**
H-1016 Bp., Naphegy utca 29. IV. em. 3.

HU ISSN 0865-6819

Készült a POSSUM Lap- és
Könyvkiadó gondozásában

**KÉZIRATOKAT NEM ÓRZÜNK MEG
ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.
AZ ALÁÍRT CIKKEKÉRT A SZERZŐK
VISELIK A FELELŐSSÉGET.
A SZERKESZTŐSÉG FENNTARTJA AZ
ÍRÁSOK SZELLEMET ÉS TARTALMÁT
NEM ÉRINTŐ RÖVIDÍTÉSEK JOGÁT.**

Terjeszti a Nemzeti Hírlapkereskedelmi Rt. és
a regionális részvénytársaságok.
Előfizethető bármely hírlapkézbesítő
postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a
Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál
(HELÍR), 1900 Budapest XIII., Lehel utca 10/A.,
valamint postautalványon, és közvetlenül az
Alapítvány címén.
Forintszámlánk: MHB 222-21489
Előfizetési díj egy évre: 624 Ft

Külföldiek számára előfizethető:
pénzesutalványon Az Erdélyi Magyarorságról
Alapítvány címén: H-1016 Budapest,
Naphegy utca 29. IV/3. vagy a képviselőteken.
Devizaszámlánk: Magyar Hitel Bank Budapest
218-1602-351 és 218-1607-351
Előfizetési díj:
20 USA dollár légi postaköltséggel együtt.
Külföldi képviselőink címjegyzékét a 48. oldalon
közöljük.

**Ez a lapszámunk a Nemzeti Kulturális Alap
támogatásával jelent meg.**

**KÖVETKEZŐ SZÁMUNK
OKTÓBER MÁSODIK FELÉBEN
JELENIK MEG**

TARTALOM

Mátyás B. Ferenc: Trianon Európája

VALÓSÁG - MÉRLEG

- Tökés László: Az utolsó lehetőség 2
- L. I.: Az önfeladás állomásai 5
- Práczki István: Az antant szellemében 9
- Máthé Éva: Gettó a magyaroknak 11
- Almási Erzsébet: Kinek kell kisebbség 12
- Szabó Csaba: Kolozsvár, Főtér, Óvár 14
- Polgár Sándor: Kinek hasznos. 15
- Máramarosi Iza: Páskándi Gézára emlékezünk . . 16
- László Gyula: Legyen úgy,
mint kölyökkoromban 17

TRIANON

- Hábel György: Várvidék pedig nincs 19
- Cúth János: Megbékélésért - háborítatlanság . 21
- Kőműves Zoltán: Szellemi, lelki egységet 22

FÓRUM

- Tökés István: Erdélyi gondok 24
- Dobai István: A nemzetiség jogi fogalma 29
- Sz. P.: Megszűnő magyar végvárok 32
- Gyórfy László: Remete a Kissomlyón 34
- Botlik József: A Kolozsvári Bolyai Egyetem . . . 37
- Eva Maria Barki: Az RMDSZ 4.
Kongresszusához 39

FIGYELŐ

- Bartha József: Valamit nem értek 42
- Domonkos János: Bíró Ferenc könyvéről 44

ERDÉLY TÖRTÉNETI KRONOLÓGIÁJA 45

HÍREK-POSTABONTÁS 47

LAPZÁRTA

- Józsa Péter: Isten utáni valóság 48

E lapszámunkat Molnár Dénes fametszeti illusztrálják.

SPALLER ÁRPÁD
TULAJDONA

Az utolsó lehetőség

(. . .)

„Halljátok, ti zsarnokok, világ zsarnokai, mostantól kezdve váljék törvényetekké, amit mi itt hirdetünk, az Úrnak, a te Istenednek nevében és a mi Istenünknek nevében!

Ne ölj meg egész nemzeteket!

Ne lopd el egész népek szabadságát!

S ne kívánd eltulajdonítani azt, ami felebarátod, egy szomszédos nép tulajdona!”

Kossuth Lajosnak a jövőendő nemzetközi normákat és dokumentumokat megelőlegező, nagy horderejű *felhívásában* nem nehéz felismerni a genocídium elítélésének, az emberi és nemzeti szabadságjogoknak, valamint a magántulajdon sérthetetlenségének a jövőbe mutató s ma már nemzetközi jogszabályokban szentesített *egyetemes eszméit*.

(. . .) ezen eszmék, erkölcsi parancsolatok és demokratikus követelmények jegyében tekintek a korszakos változások sodrában élő *kelet- és közép-európai országokra és nemzetekre* és ezen belül a pusztító létben fenyegetett *romániai magyarságra* – nem utolsó sorban pedig a térségünk demokratikus átalakulása iránt felelősséget hordozó, az új nemzetközi rend kialakításán és az európai integráció létrejöttén fáradozó *nyugati országokra*.

Az osztláyrészéül jutott, megsemmisítő erejű, szakadatlan ki-

sebbségi elnyomásban élő romániai magyarságnak az elmúlt 75 esztendőben sohasem volt anynyira nagy *esélye* helyzetének rendezésére, elidegeníthetetlen emberi és közösségi jogainak, valamint szabadságának a kivívására, mint éppen most, a '89-es kelet-közép-európai politikai fordulatot követően. Ebből az előfeltételezésből kiindulva, mindenekelőtt Magyar Demokrata Szövetségünk politikáján múlik, hogy élni tudunk-e a történelem által felkínált páratlan lehetőséggel, a számunkra adatott *„kegyelmi idővel”* – vagy pedig ki tudja hányadszor, újból elszalasztjuk a kínálkozó alkalmat, és egy kicsinyhitű, „alkalmatlan” politizálás távlatlan beidegződéseivel, megint hiábavalóvá tesszük magunk számára a kegyelmet.

Ez itt az *alapvető kérdés*.

Immár végleg lehetetlenség végzetes károsodás nélkül tovább folytatni az elmúlt 75 év, de különösképpen a megelőző 45–50 esztendő *kisebbségi típusú*, – ritka kivételektől eltekintve – általánosan *alárendelt* jellegű – vertikális – politikai gyakorlatát, mely realpolitikainak álcázott sorszerű beletörődéssel fogadja el a kisebbségi lét *másodrendűségét*, s az „objektív” adottnak tételezett állapotban maradván, az éppen adott – netán balkáni – helyzetet *konformista* vagy *opportunistá* módon elfogadva, a többségi államhatalom alkotta létkeretből nem akar kilépni, s így az etnikai, egy-nemzeti állam kiépítésének a szerves részévé válik.

A nemzet megcsönkítését nem szabad *belső öncsonkítás*sal tetéznünk – mondta Pozsgai Imre. A külső tilalmak, jogfosztás és korlátozások ellen nem védekezhetünk hathatósan „cinkos” önkorlátozással. Az asszimiláció ellenszere nem a hozzá való alkalmazkodás. A megfélé-

lemlítésre adott helyes válasz nem a félelem. Ahol a polgári vagy – éppen – kisebbségi félelem uralkodik, ott a demokrácia válságban van – mondhatjuk *Bibó István*nal.

A többségi nacionalista hatalmi politikával szemben semmiképpen sem lehet hatékony a vele szemben megalkuvó, a helyzethez szolgálai alkalmazkodó, a *jogokról engedményekért* lemondó, szűkkeblű, „asszimiláns” politika.

Két és fél évvel ezelőtt, a Kolozsvári Nyilatkozattal a Romániai Magyar Demokrata Szövetség egy *önálló magyar érdekeken alapuló, alanyi jogú, közösségi politika*, a – korlátozott – *belső önrendelkezés* mellett kötelezte el magát, mely az államhatalomhoz, illetve a többségi nemzethez fűződő *mellérendeltségi* – horizontális – viszony, egyenrangú partneri kapcsolatok alapján kívánja rendezni a romániai magyarság helyzetét, és a bármikor visszavonható engedmények helyett törvényes és nemzetközi garanciákkal biztosított, elidegeníthetetlen emberi és közösségi jogokért harcol.

Az RMDSZ *brassói kongresszusa* ezt az önálló politikai irányvonalat szentesítette, és a nemzetközi politikai dokumentumokkal és normákkal összhangban, az európai integráció, a biztonság és stabilitás általános érdekeinek megfelelően, a demokrácia, az egyetemes emberi és kisebbségi

(Elhangzott az RMDSZ IV. Kongresszusán, májusban Kolozsváron. Szerkesztett szöveg.)

jogok követelményeit érvényesítve – elkezdte *három szintű önrendelkezési*, illetve *autonómia-konceptiójának* a kidolgozását és életbe léptetését.

Ezen a téren az elmúlt két évben Szövetségünk *jelentős eredményeket* ért el. Komoly előrelépés történt a romániai magyarság önkormányzati intézményrendszerének a kiépítése terén. Az önkormányzatok révén elkezdődött az autonómia-rendszer alulról történő kiépítése.

Mindazonáltal az utóbbi időben *megtorpanás* mutatkozik Kolozsváron, Brassóban kitűzött autonómia-politikánkban. Kongresszusunk érdemben nem foglalkozik az autonómia-stadutumok, a belső választások, valamint népközösség regisztrálásának ügyével, mivel az előirányzott munkák nem készültek el. Éppen kongresszusunk nincs kellőképpen felkészülve feladatainak elvégzésére.

A legnagyobb baj azonban mégsem a *végrehajtás* – talán *szükségszerű* – *mulasztásaiban* rejlik, hanem sokkal inkább az utóbbi időben megszorodott visszahúzó politikai megnyilvánulásokban, a mind kívülről, mind belülről nagy mértékben felerősödött *autonómia-ellenességben*.

A ránk kényszerített, illetve alkalmazkodó típusú, *retrográd kisebbségi*, illetve *kisebbségek iránti politika felerősödése* együtt jár a nacionalista-kommunista visszarendeződéssel, másfelől pedig a vele szemben

megalkuvó nagyhatalmi ignoranciával. Az utóbbi évben autonómia-politikánk páratlan hevességű *össztűz* alá került – szinte valamennyi irányból.

A hagyományos homogenizáló politikáját töretlenül folytató *nacionálkommunista hatalom* magatartásán és a szélsőséges vagy megtévedt *román politikai erők* támadásain talán nincs mit csodálkoznunk. Még a saját önös érdekei által behatárolt *nyugati politika* sem okoz túlzott meglepetést. Megütközve tapasztaljuk azonban, hogy az előbbiekkel konvergens módon az *RMDSZ-en belül* is jól érzékelhe-

tően felerősödött az autonómia-ellenesség, a tetszetősen megideologizált megalkuvás – nem a politikai kompromisszum! – szelleme. A „*bukaresti optikát*” elsajátított. neves politikusaink

közül nem egy, valamint a hazai magyar sajtó egy jelentős része immár nyíltan támadja, vagy legalábbis készségesen „lealkudja” az RMDSZ programjába foglalt – tehát legitím – autonómia-politikánkat, komoly meghasonlást keltve ezáltal Szövetségünkben és romániai magyarságunkban. És hogy a kiszélesedő negatív konvergencia teljes legyen, mértékadó budapesti kormány-politikusok is egyre-másra önrendezési programunkat csorbító kijelentéseket tesznek.

A Bukarest, Budapest és a Nyugat hármasszorításába kerülő RMDSZ-re nagy nyomás nehezedik, hogy nehezen kiküzdött, önálló magyar érdekeinket képviselő és nemzeti megmaradásunkat egyedül szavatolni látszó belső önrendezési programját feladja, vagy legalábbis kisebbségi engedmény-politikára váltsa.

Az RMDSZ két évi hallgatás után újból megszólalt exelnöke immár programszerűen is megfogalmazta megszépitetten „mérsékeltnék” nevezett revíziós javaslatait az autonómia elvetésére nézve. A Neptunon keresztül vezető út a P.E.R. budapesti konferenciája által immár magyar kormányzati támogatással halad előre. Amerikai szakértelemmel pedig immár az is kimondatott, hogy: „a józan-ság nem azt diktálja, hogy az autonómia elérhetetlen célját tűzzék zászlójukra. Nem azt, hogy a tárgyalásra kész Tokay Györgyöt el-távolítsák a parlamenti posztjáról”

(Szabadság, 1995. V. 20. – aláhúzások tőlem – T.L.).

Nos, ennyi talán elég is az RMDSZ politikájának jelenlegi állásáról, erősen kedvezőtlen, kívülről és belülről egyaránt támadott helyzetéről.

Amikor az obligát kongresszusi ünnepélyességet félretéve, a Magyar Demokrata Szövetséget és a romániai magyarságot veszélyeztető politikai viszonyokra és tendenciákra hívom fel a figyelmet – egyben a Kongresszus által követendő célt is szeretném megfogalmazni.

Megítélésem szerint tovább kell lépniünk a – szintén – Kolozsváron elkezdett, majd a brassói kongresszusunkon keresztül folytatott úton. Azt kell elvégeznünk, amit a jelen kongresszus kénytelen elmulasztani: ki kell dolgoznunk háromszintű autonómia-programunkat, el kell készítenünk annak statútumait, számba kell vennünk nemzeti közösségünket, ki kell tűznünk a belső választásokat, folytatnunk kell az alulról elkezdett, helyi és területi alapokról induló autonóm közösség-építést.

Igaza van Doina Cornea aszszonynak: „Az RMDSZ nem határozta meg érthetően az autonómia fogalmát.” (Erdélyi Napló, 1995. IV. 5.) Az a feladatunk, hogy a román társadalommal megértessük, mit is akarunk.

A román kormánnyal és a törvényhozással nehezebb lesz a dolgunk, hiszen nyilvánvaló módon hiányzik belőlük a politikai akarat a kisebbségi kérdés tényleges megoldására. Viszont Atlantában talán mégiscsak előrelépés történt e tekintetben, amikor közös megállapodással egy jövődöbéli átfogó párbeszéd napirendjére sikerült tűzni az „autonómiai-elképzeléseket” (lásd: az atlantai Román-Romániai Magyar Kerekasztal közös Közleményét, 1995. II. 15.).

A román fél „meggyőzése” érde-

kében azonban nemzetközi támogatásra van szükségünk. Erre nézve mérsékelt reményekre jogosítanak fel a nyugati demokráciák és az európai szervezetek. Talán lassú előrelépésre a továbbiakban is számíthatunk ezen a téren.

Szükségünk van továbbá a magyar kormány és a magyar nemzet föltétlen támogatására. Szűken vett magyar állampolitika helyett egyetemes nemzetpolitikára.

Nem utolsó sorban pedig elengedhetetlenül szükséges soraink rendezése, a Szövetség belső erkölcsi letisztulása, a sorainkban is érvényesülő hatalmi diverzió kiküszöbölése, rugalmas szervezeti egyensúlyunk és plurális egységünk megőrzése, a magyar-magyar integráció megteremtése.

„Az autonómia a nemzetállammal szembeni védekezés” – monotta a pártatlanságában megíngathatatlan és tisztánlátásáról közismert Smaranda Enache asszony (Erdélyi Napló, 1995. IV. 12.). Önvédelemről van tehát szó. A vésszesen megcsappant, nagy mértékben asszimilálódott, tömeges mértékben kivándorolt, demográfiai arányaiban és közösségeiben felbomlasztott romániai magyarság számára e viharos század- és ezredvégen talán az utolsó lehetőség kínálkozik a megkapaszkodásra és a túlélésre.

1995. május 25.

TÖKÉS LÁSZLÓ

püspök

az RMDSZ tiszteletbeli elnöke

Az önfeladás állomásai

A romániai Magyar Népi Szövetség (MNSZ) tevékenységének értékelésével kapcsolatban, korábban éppúgy, mint napjainkban – a legszélsőségesebb vélemények és indulatok élnek. „Eladta Erdélyt!” „Megmentette a magyarság intézményeit!”, „A Román Kommunista Párt fiókszervezete volt”, „A sztálinizmus szálláscsinálója volt és elnyomta a román népet”. Záporoztak a vádak a Romániában élő magyarság érdekképviselői szervére, amely a pártokat, intézményeket egyesítette, s nemzeti alapon szervezett pártnak tekintette magát. Két körülményt kell előre bocsátani:

1. A II. világháború után a térség sorsának alakulását a Szovjetunió katonai-politikai jelenléte határozta meg. Először Lengyelországot, Bulgáriát és Romániát szovjetizálták. Ez arra korlátozta a Romániában élő magyarság mozgásterét, hogy csak egy baloldali formációt fogadtak el, csak az RKP által támogatott Magyar Népi Szövetséget. 2. A mindenkorai román politika a szerzett területek megtartására rendezkedett be. Elmaradása, lemaradása krónikussá, tartóssá válásának ez az egyik fő oka.

A Román Kommunista Párt szövetségi és nemzetiségi politikájában megkülönböztetett helyet foglalt el az MNSZ. Okai számosak és jól motiváltak.

1. Az RKP 1944–45-ig kis létszámú, többségben a *nemzeti kisebbségekből* (magyarokból, zsidókból) álló, a *többségi románság körében* népszerűtlen párt volt. 2. A béketárgyalások idejére stabilizálni kellett az országot. A nyugatot és a magyarságot országhatáron kívül és belül tényekkel kellett meggyőzni, hogy megszűnt az elnemzetlenítő politika. 3. A történelmi pártokkal folytatott hatalmi harcában a Magyar Népi Szövetség épp olyan fontos szövetségese volt a kommunistáknak, mint a történelmi pártokról – szalámitaktikával – leválasztott, s velük együttműködő kisebb román pártok.

A Magyar Népi Szövetség – tetszik, nem tetszik – az RKP *fiókszervezete* volt. Az 1944. októberében megalakult MNSZ egyfelől megörökölte a MADOSZ baloldaliságát, amely bár követelte az anyanyelvű oktatást és közigazgatást, elfogadta, hogy Erdély Romániát történelmi jogánál fogva illeti meg. Másfelől az Országos Magyar Párt tömegbázisát mondhatta magáénak.

Arra is egyszerű a válasz, hogy vajon miért kötelezte el magát az MNSZ csaknem fenntartás nélkül a Román Kommunista Párt mellett?

1. A Székelyföldön és Észak-Erdélyben garázdálkodó Maniu-gárdistákat a kommunista párt közbenjárására parancsolták ki a szovjet katonai hatóságok. 2. A liberálisok és a parasztpárti politikusok egy része szerint a kollektív felelősségrevonást és a kitelepítést a romániai magyarságra is ki kell terjeszteni! Ennek alapján érveltek úgy a kommunisták: ha a magyarság nem őket támogatja, akkor 40 kilós csomaggal lesz kénytelen elhagyni szülőföldjét – mondotta többször is *Luka László*. 3. *Petru Groza* miniszterelnök, ez a „politikai kaméleon” – *Charles Gáti* megfogalmazásában – és az RKP vezetői fogadkoztak, hogy a nemzetiségi kérdést a legteljesebb egyenjogúság biztosításával fogják megoldani. 4. A Magyar Népi Szövetséget elismerték a magyarság érdekképviselői szervének, amelynek tanácsadói, javaslattevői és vétőjoga volt minden Romániában élő magyarok

Az 1943–44-es törvényeknek és rendelkezéseknek köszönhetően a magyarság Dél-Erdélyben szinte törvényen kívülre került: a katonai behívások munkaszolgálatot jelentettek, az internáló táborok megteltek magyarokkal, a rádió, a jármű rekvirálás mindennapos volt. Ugyanakkor, akár csak Észak-Erdélyben itt a Magyar Népközösség (MNK) soraiban érlelődött a háborúból való kiugrás gondolata, illetve az a szándék, hogy bizonyos

(Elhangzott 1994. november 30-án, a Magyar Történelmi Társulat és a Politikatörténelmi Alapítvány budapesti konferenciáján.)

román csoportokhoz közeledve, megelőzzék a magyarok kollektív bűnösségére hivatkozva a kitelepítést. Az egykori dél-erdélyi MADOSZ vezetők közötti szemléletbeli különbség előrevetítette a jövőt: így a bukarestiek már a baloldali Országos Demokrata Arcvonalhoz, az ODA-hoz való feltétel nélküli csatlakozásban gondolkodtak: az október 6-i nagygyűlésen *Czikó Nándor* ekképp indította beszédét: „mi, romániai magyarok sorsunkat román testvéreink sorsához akarjuk kötni. . .”

Az NPP és a NLP a MADOSZ jelentkezését rendkívül rossz néven vették. Például *Corneliu Coposu* a *Dreptate* október 11-i számában világosan megmondta: „*nincs szükségünk a magyar szervezetekkel és a magyar néppel való együttműködésre. . . Ami Magyarországon háborús szerepét illeti, nem lehet úgy beállítani, mintha a kormány vitte volna bele az országot a háborúba. Az egész nép akarta azt. Ott, Magyarországon működjön jövőben a MADOSZ. . . Tűnjenek el innen mielőbb, a nevét sem akarjuk hallani többé. . .*”

Észak-Erdélyben 1944. augusztus 23. után *Teleki Béla, Mikó Imre, Vita Sándor, Demeter Béla* az Erdélyi Párt részéről *Venczel József* az EMGE, *Jordáky Lajos* az SZDP, *Csögör Lajos* a MADOSZ, *Jakab Sándor* a KP részéről egyetértettek abban, hogy Magyarországnak késlekedés nélkül fegyverszünetet kell kérnie. A szeptember 12-én megalakított Erdélyi Tanács egyik fontos missziója épp ez volt. Kolozsvár 1944. október 11-i eleste után nemsokkal itt is ülésezett a MADOSZ. Ezen egyesek azt szorgalmazták: azonnal be kell jelentsék a romániai baloldali szervezetekhez, az ODA-hoz való csatlakozást. Mások mellett álltak ki: amíg nem ér véget a háború, nem rendeződik a két ország viszonya és Észak-Erdély státusa, addig ne tegyék meg a lépést; azt vallották: nem kell előre elkötelezni magukat, önként feladni a küzdelem, a választás lehetőségét. Amiben a jelenlévők többsége egyetértett, hogy mindenféle mozgalom egy részét a magyar nemzeti érdekeket kell képviselje, másrészt nem lehet feladni a békés román-magyar együttműködés szándékát.

Bukarestben a Minisztertanács szeptember 17-i ülésén *Maniu*-javaslatot terjesztett elő arra vonatkozóan, hogy a kormány létesítsen egy „kormánybiztosi hivatalt” a „felszabadított” észak-erdélyi területekre vonatkozó hatáskörrel, de már szeptemberben a front, az előrenyomuló szovjet-román csapatok mögött rendfenntartó céllal működtek azok a félkatonai-félcivil román alakulatok, amelyeket „*Maniu-gárdisták*”-nak neveztek el. Rendfenntartás helyett azonban szélsőséges garázda akciókat hajtottak végre a magyar lakosság ellen.

Az észak-erdélyi magyar lakosság veszélyeztettsége miatt, mert a Szovjetunió nem engedhette meg a hátszágának számító részeken a gyilkosságokat – nem utolsó sorban azért, mert a világ is tudomást szerzett róla –, november 14-én kiharcolta a román közigazgatást. *Andrej J. Vinszskij* indoklása: míg Romániának nem lesz egy, a rendet, a demokráciát és a nemzetiségek egyenjogúságát garantáló kormánya, addig fenntartják ezt az állapotot!

A kiugrásban nagy szerepet játszó *Maniu* nevű viselő gárdák tevékenysége a legnagyobb mértékben kompromittálta magát *Maniu*t is, az RKP-nak ez azonban „jól jött” a nagy riválissal folytatott hatalmi harcában. Kezükben óriási adu volt, hogy Észak-Erdélybe csak akkor térhet vissza a román közigazgatás, ha ott egy demokratikus – ez számukra baloldalt jelentett – befolyású kormány alakul.

1944. december 1-jén megalakult az Észak-Erdélyi Központi Tanácsadó Testület, amely a *szovjet katonai parancsnokság felügyelete alatt egy közös román-magyar kormány törvényhozói és végrehajtói funkcióját látta el*. Célja a működőképesség biztosítása volt és az is, hogy a közigazgatási önkormányzatot egész Erdély területén a későbbiekben is biztosítsa. Szovjet részről – *Jordáky* tárgyalt velük az erdélyi autonómiáról – erre biztatást is adottak.

A március 6-án megalakult *Groza*-kormány első ténykedése az volt, hogy táviratban kérte a Szovjetunió kormányát a román közigazgatás visszaállítására. *Sztálin* választávirata arra való hivatkozással, hogy az új kormány „felelősséget vállal Erdély illő rendjéért és nyugalmaért és biztosítja a nemzetiségek jogait”, hozzájárult a kérés teljesítéséhez.

*Groza*nak a semmire sem kötelező, ékes magyar nyelven elmondott ígéretei a megbékélésről, hogy állampolitika legfontosabb kérdései közé tartozik majd a magyarság jogegyenlőségének biztosítása, és alkotmányba foglalása, mind-mind hozzájárultak a magyarság leszereléséhez. Erre szükség volt, hiszen a *Groza*-kormány helyzete teljesen instabil volt. 1945 decemberében a SZEB moszkvai ülésén Anglia és az USA attól tette függővé Románia elismerését, ha a kormányba liberális és parasztpárti politikusokat is bevesznek.

1945–46 és 1947 első negyede az MNSZ számára a szervezkedés, megtartás, építkezés ideje volt. Ebben az időben viszonylag zavartalanul működhetett a nemzetmegtartó, nemzetmentő tevékenysége. Itt is, akárcsak az RKP-ban háttérbe szorultak a balos, szektás elemek, akik már ekkor szocialista forradalomban, osztályharcban, nemzetitársadalmi egységesülésben gondolkodtak. Mindenekelőtt érvényesülni tudott az MNSZ elnökének *Kurkó Gyárfásnak* a koncepciója, hogy ti, annyi a jogunk, amennyit kiharcolunk, hogy „*a nemzeti, kisebbségi lét állandó küzdelem*”; aki nem fogadta el, hogy először a demokráciát (a szocializmust) kell kiépíteni, s majd az automatikusan meghozza a nemzeti egyenjogúságot. *Kurkó*, amikor rájött, hogy nem lehet megbízni a román kommunisták ígéreteiben, elszánta magát a lemondásra. Annak felismerése, hogy az MNSZ

hozzájárult az erdélyi magyarság érdekeinek elárulásához, örületbe kergette.

A román baloldal érdekeinek épp így felelt meg, hogy az MNSZ legyen a nemzetmentő tevékenység letéteményese. Az viszont az MNSZ részéről jövő manipuláció volt, hogy úgy állította be: ő teremtette meg a magyar intézményrendszert Romániában. Az iskolák, felsőfokú intézmények több, az EMKE, EMGE, EME, a színházak, szövetkezetek, hitelintézetek, bankok, kiadók, *egy-két évszázados* múltra tekinthettek vissza.

Az MNSZ az adott helyzetből következően kénytelen volt folytatni, mint a két világháború közötti időszakban az Országos Magyar Párt, az ún. „sérelemi politikát”.

A visszatérő súlyos sérelmek egyike a CASBI-ügy, azaz az Ellenséges Vagyonokat Kezelő és Ellenőrző Intézet felállítása, amely 1945 elejétől a magyarországi érdekeltségek vagyonát zárolta (a Romániában levő magyar tőkeérdekeltségek összege meghaladta – 1945-ös árfolyamon – a 10 milliárd svájci frankot), illetve kisemberek vagyonát, akik Magyarországra távoztak a hadiesemények elől, vagy elhurcolták őket.

1945. vége meghozta az első koncepciók ügyeket: *Bözödi Györgyöt* hamis vádakkal tartóztatták le. Kiss Jenőt gúnyversei miatt, *László Domokost* a hadbíróóság ítélte el, mert a magyar iskolák bezárása ellen tiltakozott.

Romániának szüksége volt arra, hogy a béketárgyalás alkalmával legyen az asztalra: a romániai magyarság elfogadta a régi/új helyzetet. Az MNSZ megtette neki, éspedig a kommunista pártnak azt a kis szívességet 1945 novemberében Marosvásárhelyen a 100-as intézőbizottsági ülésen. A határozatot, mely szerint „*az erdélyi kérdés megoldása nem határkérdés, hanem a demokrácia megerősödésének, a nemzeti jogegyenlőség tényleges megvalósításának, a határok feloldásának kérdése*” és ez nem tartozik az MNSZ hatáskörébe, a román békedelegáció vezetője, *Tatarescu* kis változtatással olvasta fel Párizsban, kiegészítve azzal, hogy a magyarság Erdélyben Romániához akar tartozni. Egyedül a szociáldemokrata Országos Magyar Bizottság, mint szintén baloldali formáció, és csakis azért volt abban a helyzetben, hogy a nyilvánosság előtt – lévén saját sajtója – megfogalmazhatta: az MNSZ nem beszélhet kétmillió romániai magyar nevében, azaz nem mondhatott le önként arról, hogy az etnikai elveknek megfelelően vonják meg a határt a két ország között. (. . .)

Groza próbavámunióról beszélt: 1946 májusában megbízatást adott a nemzetiségi törvénytervezet kidolgozására, amely már 15% magyar lakos esetén biztosította a nyelvhasználatot a hivatali és közéletben, 65% esetében önálló nemzetiségi körzetek kialakítását ígérte; *Bányai László* és *Luka Lászlónak* elejtett megjegyzései, hogy a Székelyföldön biztosított lesz az autonómia magyar hivatalos nyelvhasználattal, magyar csendőrséggel stb., stb. mind-mind ezt a célt szolgálta. A novemberi választások előtt *Luka* tovább manipulálta a magyarságot: ha *Maniuk* győznek, akkor a magyarságra a kiűzetés vár. Ha a kommunistákat támogatják Erdélyben, mindenképp Székelyföldön biztosítják az autonómiát, a magyar jelvények használá-

tát, magyar csendőrséggel stb. Tehát egyetlen lehetséges út a megmaradásra, ha a kommunistákat, azaz a Demokratikus Pártok Blokkját támogatják. Az elérhető 414 mandátumból a Blokkra 347 mandátum jutott, a történelmi pártokra 36. A félmilliót számláló MNSZ-re 9,84% adták szavazatukat, ezzel 29 képviselői hely jutott nekik. Itt szükséges néhány apró megjegyzés; 1. *Takáts Lajos*tól származik az információ, hogy az MNSZ-re volt aki kétszer-háromszor, sőt tizenegyszer is voksolt; 2. *Mihály király* szerint a szavazatok arányát – 347 mandátum a baloldalra, 36 a jobboldalra – egyszerűen felcserélték! 3. *Unghváry Sándor* szerint az MNSZ aktivistái egyszerűen a lakónyilvántartásokból minden magyar nevet felvettek az MNSZ listájára. (. . .)

1947 a fordulat éve. Az RKP leszámolt a történelmi pártokkal, a szövetségeseivel és a társutasokkal, tehát az egypártrendszer előkészítésének éve volt.

Kurkó szeme előtt egy gazdaságilag erős, tehát független öngazgató magyar társadalom képe lebegett. Amikor 1947-ben *Kurkó* meghatározta az MNSZ munkatervét a gazdasági feladatokra helyezte a hangsúlyt. A kérdés fontosságát ekképp húzta alá: gazdasági alap nélkül minden munkánk levegőben lóg. . . „*a gazdasági létalapjaink ellen intézett bármilyen támadás a népünk ellen intézett támadással egyenlő. Gazdasági egyenlőség, gazdasági szabadság nélkül nincs nemzeti egyenlőség, nemzetiségi szabadság*”. A gazdasági intézmények önállóságaihoz való ragaszkodás vezetett *Kurkó* leváltásához 1947 novemberében a temesvári III. kongresszuson. *Luka* az utolsó percig igyekezett meggyőzni *Kurkó*t, aki egyébként az évi költségvetésből többek között a magyar intézmények állami támogatására, 12%-ot kért, amelynek csak töredékét, 3%-nál alig többet biztosítottak. Az MNSZ csatlakozás a Demokratikus Pártok Blokkjához 1947 februárjában újabb lépés volt az önfeledés útján.

Az RKP-nak erre vonatkozó 1947. június 1-jén nyilvánosságra hozott határozatát, hogy ti. „*bármilyen politikai, kulturális, vagy gazdasági elzárkózás, bármilyen a román haladó demokráciával szembeni szeparatista törekvés, belső népi erőink elvérzéséhez vezet, megelőzte Luka László* dermesztő hangvételű cikke az Igazság 1947. május 22-i számában, amely az első komoly támadásnak tekinthető, az MNSZ addigi ún. népfrontos politikája ellen. A választások előtt épp *Luka* volt, aki népi egységbe szólította fel a magyarságot, most is ő volt, aki megtámadta „*az elutelen magyar egységet*” és felszólította az MNSZ-t, keresse, ismerje fel

az ellenséget, a reakció elleni harc szükségességére hivatkozva az EMGE-be, EME-ben, a Bolyai Egyetemen, a magyar újságoknál, a Daloszövetségben, és természetesen saját soraiban.

Luka, Groza budapesti látogatása után két héttel – ahol elmaradt a vámunió bejelentése, a tiltás Moszkvából jött – veszélyesnek, sőt ellenségesnek ítélte meg a Duna menti államok tömörülési szándékát, abban a szentistváni gondolat és a szovjet-ellenes politika újraéledését fedezte fel.

A magyarság vezetőinek el kellett fogadniuk a magyar reakció óriásra növelt veszedelmének rémképét, vagy mert így látták lehetségesnek: az újtársak feláldozásával menteni, ami még menthető.

Az MNSZ nem egy vezetője olyan értelemben nyilatkozott: a reakció mesterkedése a *nemzetiségi jogegyenlőség*, jogegyenlőségért való küzdelem túlértékelése, hogy ezzel a fontosabbról, az osztályharcról elterelje a figyelmet. Mint kiderült Kacsó Sándor beszédéből, az MNSZ tisztújító ülésén 1947. november 10-én, aki Kurkó örökébe lépett, többen már akkor felvetették, hogy Romániában, ahol megoldották a nemzetiségi kérdést, fel kell oszlatni az MNSZ-t. Nemzeti igények iránti közömbös, vagy ellenséges személy álljon az MNSZ élén. A párt mindig rátalált a kollaboránsokra. Neptunok voltak, vannak, lesznek.

1948. február 21-én Bukarestben megnyílt az RKP és az SZDP egyesülését megpecsételő kongresszus. Alapvető változások történtek az MNSZ-ben is: azzal, hogy a központ Bukarestbe költözött, a szervezet elszakadt a magyar munkás és földműves tömegektől. Az osztályharc étvágyát azonban ez nem elégítette ki. Kulákveszély, nacionalista veszély, szeparativizmus, nyugati ideológiák utánzása, régi párttagsági könyv mind-mind jó ürügyet szolgáltatott a tisztogatásra.

A Román Munkáspárt arra is elérkezettnek látta az időt, hogy intenzívebben lásson hozzá a párt romanizálásához, s hogy benne a kisebbségek arányait leszorítsa.

Az RMP 1948. június 10-11-i plenáris ülésén elhangzottakat, hogy „a népi demokrácia fejlődése és áttérési folyamata a szocializmus építésére, az osztályharc között folyik, amely változatos és egyre erősebb formát ölt”. Egyúttal megkezdődött a katolikus egyház elleni fellépés, mivel az tiltakozott az anyanyelvű oktatás bázisainak, az egyházi iskolák államosítása ellen. Az új tanévben egyébként magyar középiskolák egész sorát zárták be, átszervezés és egyéb címen.

Az MNSZ utolsó, 1948 decemberi kongresszusát megelőzte az RMP december 1-jei határozata, a nemzeti kérdésben, amely valamennyi nemzeti-

ség számára meghatározta a konkrét osztályharcos feladatokat. Az MNSZ vonatkozásában: a magyar egység, a kulturális és gazdasági elszigetelés és a Vatikán ügynökeinek propagandája elleni fellépést tette legfontosabb harci feladatává.

Általában nőtt a bizalmatlanság a romániai magyarság és a nyugati szomszéd, Magyarország iránt. A vegyesbizottságok nem ülészttek, a külkereskedelem lelassult, a román fél nem tartotta be a vízügyi egyezményt, megtagadták a CASBI által zárolt vagyonok tulajdonosainak kártalanítását, a magyarországi állami vagyont kapitalista vagyontként kezelték, korlátozták a magánjellegű utat, és például azzal indokolták a magyarországi könyvek és újságok forgalmát, hogy az akadályozza a romániai magyarok beilleszkedését. Szellemes Rákosi, egyik *Gheorghiu-Dej*-hez intézett levélrészlete: „ma a szocializmust építő magyar demokrácia hasonlíthatatlanul jobban el van szigetelve a szocializmust építő román népi demokráciától, mint az a *Horthy* és *Antonescu* országai között volt. . . és a helyzet annál inkább romlik, minél biztosabban ülünk mi, kommunisták a nyeregben”.

Az MNSZ utolsó, 1948. decemberi Kolozsváron megtartott kongresszusa után tevékenysége abban merült ki, hogy közvetítette a magyarság felé az osztályharc aktuális feladatait, amit az RMP számukra kijelölt. A magyarországi koncepciók pereknek szintén megvolt a romániai magyar megfelelője, amely 1949–50-ben csúcsozott ki az MNSZ és a magyar szervezetek teljes lefejezésével. Azonban mindenki gyanús lett, aki még szabadlábban volt. A Bolyai Egyetemen, Magyar Írószövetségben, a kiadókknál, a Színművészeti Akadémiákon, az irodalmi újságoknál a *bírálat-önbírálat* jegyében a nacionalizmus, kozmopolitizmus, szeparativizmus elleni harca, ezek tevékenységének felülvizsgálása azért történt, hogy megindokolják felszámolásukat, a megfelelő román intézményekkel való összevonás, egyesítés formájában.

1952 tavaszán *Cheorghiu-Dej* leszámolt a párton belüli ellenfeivel. Személyi kultusza megszilárdult. Biztonságban érezhette magát, hogy a nemzetiségi politikában megtegye az újabb lépést visszafelé. A Magyar Autonóm Tartomány létrehozása jó ürügyet szolgáltatott arra, hogy kijelentse: Romániában megoldották a nemzetiségi kérdést. Ebből logikusan következett, nincs szükség a Nemzetiségi Minisztériumra és a nemzetiségi szövetségekre sem.

Az MNSZ „önfeladására” 1953 tavaszán került sor. *Petre Borila*, *Nicolae Goldberger*, *Szenkovits Sándor* és *Mogyorós Sándor* közölte a tényt, a párt mindig kész kollaboránsaival; *Bányai Lászlóval*, *Juhász Lajossal*, a *Czikó* fivérekkel. Ezt követően tömeggyűlésen jelentették be az MNSZ megszűnését, azzal az indokkal, hogy betöltötte történelmi szerepét – értsd: a magyarság leszerelését –, ezután már csak akadályozná a román néppel való testvéresülés kiteljesedését.

A bejelentés után a román kommunista párt bulldózerként taposott végig a magyar intézményeken.

Az antant szellemében

A Horn-kormány látszólag azért igyekszik az alapszerződést megkötni, hogy hazánk szalonképes legyen az Egyesült Európában és a többi nyugati integrációs szervezetben. Tíz esztendővel ezelőtt talán minden magyar teljes szívvel támogatta volna az ilyen törekvéseket, mert akkor ez lett volna a maximum, ami elérhető. Az európai és világhelyzet azonban mára már alaposan megváltozott. Ez az Európa már nem az az Európa. Nemcsak azért, mert debolsevizálódott a keleti fele, hanem mert az erőviszonyok eltolódtak, bár a külpolitikai hangsúlyok még nem módosultak, ami sokakat meglepésztethet.

A trianoni-versaillesi-potsdami nagyantant már nem él, de szelleme még virul. Amerika egyre inkább belebonyolódik saját bel- és külpolitikája fokozódó gablyodásaiba, így fokozatosan teret veszít mind Ázsiában, mind Európában. Elsősorban gazdaságilag, de politikailag is differenciálni kénytelen. Helyét Japán és Németország tölti majd be, egyre erőteljesebb ütemben.

Ez a változás gondolkoztatta el *Balladur* francia miniszterelnököt, aki remek érzékkel fogta fel, hogy *a most újrafogalmazódó Európához már nem a régi séma alapján alakul, hanem „korszerűsíteni” kell a nagyantanti vezetőszerep megkérdőjelezhetetlenségére épített alapokat*, és egy új Kelet-Európával súlyosbított, kibővített otthont kell teremteni. Megérezte, sőt tudja nagyon is jól, hogy ebbe a közös hajlékba nem lehet rendezetlen ügyekkel, lefojtott robbanóaknákkal beszélni. Erre utal akkor, mikor azt fejtegette, hogy meg kell oldani az államok között fennálló feszültségeket és hatástalanítani kell az első világháborús aknákat.

Franciás tapintattal a román-szlovák-magyar galibákra utalt, de másra gondolt és mástól félt. Attól, hogy rejtett aknák másutt is vannak. *Népek ellen elkövetett bűntettek másutt is történtek és azokat is rendezni kell.* Cseh-szlovákiából majdnem kétmillió németet dobtak ki pucéran és megszegyenítve a Szudéta-vidékről. Nyugat-lengyelországból, vagy ha úgy tetszik Sziléziából, aztán Pomerániából és Poroszországból (a kalinyingrádi kerülettel együtt) pedig majd 10 milliót. Ugyanakkor Nyugat-ukrajnából, vagyis Bukovinából, Galiciából, Volhíniából és Mazuriából majdnem ugyanannyi lengyelt küldtek nyugatra, vagyis a német keleti vidékekre. Említ-

hetnénk még a Baltikumot, az oroszországi nemzetkitelepítéseket, vagy Moldva, Dobrudzsa és Albánia kérdését.

Ezt, a történelmi fejlődés ellenében elkövetett gazságsorozatot, a nyugati média nemlétezőnek igyekszik tekinteni és agyonhallgatja, de ha nagyon muszáj, akkor is csak a társasági hírek között említi meg néhány sorban például azt, hogy többszáz szudétanémet szervezet követeli a kárpótlást a cseh kormánytól. Csak azt közlik néhány mondatban, hogy *Vacláv Havel* nem hajlandó e kérdéstről tárgyalni.

A szerbiai, horvátországi, bosznia-hercegovinai helyzet azonban el kell gondolkoztassa a felelős államférfiakat. A nyugati média által évtizedeken át mintaállamnak, szövetségi szuperpódnak előadott és népszerűsített „jugoszláv demokrácia” sokak számára szinte érthetetlenül, de pillanatok alatt omlott össze. *Hetven, sőt százéves sérelmekért ragadtak és ragadnak – és félt, hogy még ragadni is fognak – fegyvert.* „Ismeretlen” népek lettek önállóak 2000 év után, mint a macedónok, vagy képeztek új államot például Szlovénia fiai.

A sokszáz ezernyi halottat és áldozatot követelő, a normális megoldástól még nagyon messze lévő jugoszláv ügy hangosan ordítja, hogy *100 éves dolgokat sem lehet a szőnyeg alá söpörni.*

Ezért kívánatosak *Balladur* és a posztantanti nyugatiak, valamint kreatúráik, a kisantanti torzók számára az alapszerződések. Nevezetesen két okból. Ha sikerülnek és valóban eredményesen oldanak meg a magyar-román-szlovák problémákat (amire a jelen forgatókönyv alapján nincs semmi remény) az jó példa lehetne a többi ügy megoldása érdekében. Ha mégsem sikerül, abból is okos tanulságokat lehet levonni. Jelesen azt, hogy valami mást kell kitalálni, mert a németekkel, lengyelekkel, oroszokkal nem lehet csak úgy packázni.

A alapszerződésnek azonban a Kárpát-medencében is sajátos szerepe van. Országon belül és kívül egyaránt. Nézzük az egyszerűbbet, mi van kívül. A kiváló francia kapcsolatokkal rendelkező *Iliescu* (vagy inkább *Petre Román*) pontosan tudja, hogy mi várható a közeljövőben. Valamiféle megegyezés Szerbia-Bosznia-Horvát-körben. Nem tudjuk pontosan mi lesz, de arra mérget vehetünk, hogy a krajnai szerbek Horvátországban, de főleg Boszniában teljes körű önállóságot fognak kapni, amit a nagyhatalmak (a Trianont elkövető antant-hatalmak) és az USA fognak garantálni.

Ennek a szerződésnek az aláírása után viszont nem tudom milyen jogcímen fogják megtagadni a kétmillió albán és a félmillió magyar (egy év után már ennyi lesz) önállóságát, szabad

önrendelkezését. Tekintettel arra, hogy már Erdélyben is vehető a világ hírei „románmentes” variációban is, aligha kétséges, hogy a kétmillió székely és magyar lemondana a „krajnai-típusú” autonómiáról. Aztán tessék tovább gondolni a történetet, mi lesz pl. Dobrudzsával, Moldvával, Kárpátaljával és a Felvidékkel, no és a németekkel?

Ne legyen kétségünk, a volt kisantanti szövetségesek magyar-ügyben ma is tökéletesen egyetértenek. Ők már tudják, hogy a németek vezette Európában, ahol a franciák érdeke már egészen másként dolgozik, hogyan kerülhetik ki a hetven éve rettegett magyar rehabilitációt. Tudják ők jól, hogy középtávon sehogy, de azért mindent elkövetnek, hogy ez ne következhesen be. Erre pedig ma már csak egy esély van. Ha a magyarok minél előbb, önként és dalolva mondanak le minden történelmi jogukról, jó előre és lehetőleg örökre, és visszavonhatatlanul.

Egy ilyen szerződés birtokában azután nyugodtan megígérhetik mindannak a dupláját, amit az elmúlt 70 évben ígértek, hisz semmit sem teljesítettek, adtak a magyaroknak. Ma már nyugodtabban alhat *Meciar* és *Iliescu*. Ők mindent megtettek országuk érdekében. Bármilyen legyen is a szerb krajnának jövőbeni státusa, ők már „affaire classée” (lefűzött dosszié) ügyével léphetnek fel, hiszen a magyar kormányok már előre lemondtak egy „stanecli tökmagért” az ezeréves örökség elrabolt részéről.

PRÁCZKI ISTVÁN

Gettó a magyaroknak

A nagy szavak, a sokszor elpufogatott frázisok, mint: a sokoldalúan fejlett társadalom, a legmagasabb csúcsokra kapaszkodó kommunizmus, az új típusú, minden problémát egy csapásra megoldó ember – szerencsére ki-koptak erdélyi mindennapi beszédünkéből, gondolkodásunkból. Őt éve tudatunk mély sötétségéből kapaszkodik fel a napfényre. Szétnézünk Erdélyben, csak ebben a mi kicsiny világunkban, mert pénzünk nincs az utazgatásra. Arra csak annak jut, aki politikailag magas polcra jutott, vagy akinek valamilyen hátsó gondolattal, szándékkal külföldi alapítványok pumpálják tele pénztárcáját dollárral, márkával, forinttal. . . Szóval szétnézünk keskeny hazában, s mit látunk, mit halunk? Lépten-nyomon tapasztalhatjuk, hogy annak a holland emberjogi harcosnak van igaza, aki az *Amnesty International* keretében dolgozik, és aki már 1990-ben, egy temesvári nemzetközi értekezleten kijelentette: „A demokrácia a többség diktatúrája.” Hidegvizes lepedő, kijózanító vészharangszó volt ez akkor a jelenlévő kisebbségi politikusok, újságírók számára, kik azokban a napokban a hirtelen kinyílt távlatoktól, a reménytől, a bódult örömtől voltak mámorosak, s a románsággal egymás vállára borulva beszéltek ki a nyolcvanas évek megaláztatásait. . .

És mi van most? Többek között az, hogy egy paranoiás örült

Kolozsváron túlesz a törpe csizmadia *Ceausescu* elképzelésein, aki hozott ugyan 1973-ban egy olyan törvényt, mely szerint *senkinek sem lehet több lakóterülete, mint 10 négyzetméter* (állami lakásról van szó), de tulajdonképpen soha nem ültette ezt át a gyakorlatba. *Funának* most jól jön ez a szocialista süllyesztőben szunnyadó, nem hatálytalanított agyrem, és előveszi, felhasználja célja megvalósítására, vagy legalábbis fel akarja használni *Kolozsvár központjának etnikai megtisztítására*. Innen már csak egy lépés van a *gettó* kijelöléséig. Még azt is kitalálhatja, hogy a magyarok – természetesen csak a Pata utcában, vagy csak a Hóujában lakhatnak, vagy esetleg csak a városon kívül. . .

Ennél még cifrább hír is napvilágot látott a román sajtóban (az ötlet annyira képtelen volt, hogy a magyar újságok sem vették): Csikszeredában, Hargita megye központjában a rendőrfőnök azt kérte a megye adminisztratív vezetésétől, hogy *a legbelső központból minden civil költözzön ki, csak a rendőrök és katonatisztek lakjanak ott, és ezt a belső városmagot szögesdróttal, betonkerítéssel, miégymással vegyék körül, mert ők csak így tudnának nyugodtan élni, dolgozni. . .* Szóval a képlet ugyanaz, más köntösben. A románság legyen a városközpont lakója, aztán mi – másodrendű állampolgárok – majd csak el-tengődünk a város szélén.

Lépten-nyomon tapasztalható, mennyire igaza volt annak a hollandusnak, ott Temesváron, amikor ezt mondta: *ezután sem lesz fenéki teffel Erdélyben a magyar kisebbség sorsa*. Itt van kéznél Szászrégen példája. A városka alig 30 kilométerre esik Marosvásárhelytől. Egy magyar írásos emlék 1225-ben emlegeti nevét először. Főként száz és részben magyar kézművesek építették várossá.

Legrégibb műemléke az 1330-ban épült szász templom. A nyolcvanas években a szászok elmenekültek onnan, részben a szegénység, részben az asszimiláció elől. Mára mindössze 90–100-an maradtak hírmondónak a negyvenezer lakosú városban, ahol *a magyarok részaránya ma is mintegy 30 százalék*. Szászrégen nemrégén kapott a román kormánytól – parlamenti és államelnöki jóváhagyással – megyei jogú rangot, latinos szóhasználat szerint municipium lett belőle. S habár polgármester-helyettese magyar nemzetiségű, s vezető tanácsának öt tagja magyar, és az RMDSZ-t képviselik, az egyhetes ünnepi rendezvénysorozaton, annak számtalan előadásán, könyvbemutatóján, kiállításán a magyar lakosságról egyetlen szó, adat sem hangzott el. Semmi! A beszélők mélyen hallgattak a múlttól, a magyarság városépítő szerepéről. És ugyanígy a szászokéről is.

A Nagy Történelmi Radírgumi jól működik. Annak idején a nyolcvanas években minden egyes szász menekülőért, kivándorlóért szép pénzt zsebelt be *Ceausescu* a német államtól. Szerencsére miértünk romániai magyarokért senki sem fizetne egy lyukas garast sem. Így legtöbbször helyben maradunk – a funarok nagy bosszúságára, még akkor is, ha *rólunk hallgatnak az ünnepi szónokok*.

MÁTHÉ ÉVA
Marosvásárhely

A Korunk körkérdése

Kinek kell kisebbség?

Szokatlanul élesen fogalmazzák meg a nagy múltú kolozsvári folyóirat, a Korunk szerkesztői az évi nyitó számukban azt a tematikus, és a határon kívüli magyarság számára alapvető kérdést: *Kinek kell a kisebbség?*

Olyan sok kézirat érkezett be a szerkesztőségbe, hogy a következő, második számot is megtöltötték. A lényegét mégsem a szónoki, eléggé keserű kérdés hordozza. Erre példa mindjárt a főszerkesztő, Kántor Lajos nyitó cikke: *„Egyetlen esély, avagy győzelmet vehet-e a kisebbség önmagán?”* Manapság mintha ismét szükségét érezné az erdélyi magyar értelmiség a valósággal való szélesebb körű és alaposabb szembenézésnek. Nyilván akadnak vitára indító vélemények a Korunkban, teljes képet pedig semmiképpen sem adhat még egy sor válasz sem. Annyi bizonyos, hogy a többféle megközelítés tágíthatja az olvasó látókörét, segíthet megszabadulni felületesen kialakított sztereotípiáktól.

Több évtized távlatából ma is visszacsengenek Kós Károly szavai a magyarság autonómiájáról, vagy Bibó Istváné, aki 1946-ban azt írta, hogy a kisebbségi lét tartósan elviselhetetlen. Kántor most így fogalmaz: *„Ha nem tudunk a kisebbségi léten változtatni, próbájjuk meg a kisebbségi tudatot megszüntetni és a helyébe a partnerség szemléletét állítani.”* Véleményem szerint az

egyén és a közösség számára az egyetlen igazi esély, a „nem lehet” érdemi cáfolata: a minőség elvére épülő partnerség bejelentése, kivívása, a megmérettetés minden fórumon, bárhol élő többségekkel. Bizonyítani kell, végre sikerélményt szerezni, mondja, és a Herder-díjas Sütő Andrást, Kányádi Sándort, a kolozsvári magyar színház angliai sikereit említi, *„de legalább ennyire kellene jó néhány Illyefalva, brassói Reménység Háza, székelyudvarhelyi ATI Kft., bank, hitelszövetkezet”.* A megmérettetés gazdasági téren is.

Talán meglepő, hogy Romániában 1989 után felgyorsult a természetes asszimiláció folyamata. Hogy ez az elmúlt időszak erőszakos asszimilációjának mai hatásaként fogható fel, ahogyan *Varujan Vosganian* örmény parlamenti képviselő véli, vagy más okok is közrejátszanak, arra nehéz lenne válaszolni. De mert ez a helyzet, az államnak támogatnia kell(ene) a kisebbségek disszimilációs törekvéseit. Ezek az intézkedések nem várhatnak a gazdasági helyzet javulásáig (amint román politikai vezetők minduntalan hangsúlyozták), mert addigra egy egész nemzedék, a mostani nemzeti kisebbségeknek tán a fele nem létezne már.

Erdély nagyhatalmi érdekszférák geopolitikai törésvonalában helyezkedik el továbbra is, következésképpen illúzió a történelmi mozgástér szabadabbá válása, írja *Salat Levente* Hagymány és modernség című cikkében. A romániai magyarságnak le kell számolnia a történelmi jóvátétel 75 éven át dédelgetett reményével, és be kell látnia, hogy a közép-kelet-európai kibontakozás távlatából itélve ezek fölött a kalkulációk fölött eljárt az idő. El kell kezdeni azt, aminek eddig nem látták értelmét,

amit megúszni reméltek: *„az uralkodó kulturális beállítottságokat felülbírálván, adekvátabb identitás és kultúra modelleket kell kidolgozni, amelyek jobb kapcsolódásokat nyújtanak a következő generációknak ahhoz, hogy magyarként megmaradjanak, elboldoguljanak a szülőföldjükön”.* Cs. Gyimesi Éva azt fejtegeti, hogy miközben a romániai magyarság politikai képviselője révén – jogosan –, autonómiára törekszik a román hatalom nemzetállami programjával szemben, kultúrájában élvezzi annak a függőségnek és felelőtlenségnek az előnyeit, „amit egy gyerek élvez, akit a szülő akadályoz abban, hogy felnőtte érjen”. Az elnyomtatás és az anyanemzet „dédelgetésének” egyidejűsége eltorzult értékrendet eredményezett az erdélyi szellemi életben. Nem használ az anyaországi kollektív minősítés, az értékek pusztán „erdélyiként” való besorolása. A romániai magyar politikai retorika is érdekeit tekintve teljesen egynemű közösségről beszél. Félő, hogy ez késlelteti az egyéni értékek és civil közösségi érdekek megfogalmazását, *„a részleges valóságképek megnyilatkozásainak, többszólamúságának azt a szabadságát, ami nélkül a kisebbségi szellemiség és kultúra továbbra is a zárt társadalmakra jellemző közegben fulladozik”.*

Természetes dolog, hogy a Budapesten tanuló, határon túli fiatalok jórésze (körülbelül a

nem egy esetben éppen Erdélyben tetőzik. Az áttelepülő csángók a román többségű vidékeken a románsághoz, Székelyföld falvaiban a magyarsághoz asszimilálódnak. De a frontvonalnak számító székely városokban a román köznyelvet ismerő csángók az ugyancsak jövevény románsághoz vonzódnak. Ott, ahol a székelyek még le is nézik a csángót, még több szülő írta a román iskolába a gyermekét. Sokan még Erdélyben is ragaszkodnak a román nyelvű szentmiséhez, egyházi szertartásokhoz (kivéve a temetést), mert nem értik a magyart. Dél-Erdélyben arról panaszkodik a katoli-

fele, legalábbis a megkérdoztetek körében) az erdélyi magyar közösséget a román és a magyar társadalomtól egyaránt különböznek tartja. Ugyanakkor, mint *Borsos Endre* megállapítja, „nem szívesen lépnének ki a kisebbségi közösségükből sem a magyar, sem a román többségi társadalom irányába”. Szerinte az erdélyi magyarság identitásválsága azért mélyült el ilyen mértékben az utóbbi időben, mert sehogy sem tud elhelyezkedni tágabb környezetében. Két nagyobb közösségbe tudna integrálódni, a magyar kultúr-nemzet vagy/és a román állam-nemzet közösségébe. Míg azonban az anyaországi magyarok nemzetfogalma államnemzeti elemekkel töltődött fel az utóbbi évtizedekben, a román nemzeti identitás továbbra is... etnikus tudat-jellegű.

Mitosz oszlató *Tánczos Vilmos* cikke. A helyes csángó-politikához valódi ismeretekre van szükség, írja. A moldvai csángók, ez a magyar népcsoport kimaradt a nemzetné válás folyamatából, nyelvét „korcsitúrának” tartja. Úgy fordulunk ehhez a távoli, archaikus kultúrájú népcsoporthoz, mint a tiszta forrás letéteményezéséhez. Ma már azonban nem ez az agyoneszményített hagyományos kultúra a legfontosabb identifikációs tényező Moldvában, ahol a csángók a modernizációs folyamatokkal szembesülnek. A csángó dráma

gyarságot? Miért nem fordulunk a számban legalább ilyen jelentős mezősségi és bánági szórványmagyarok felé, akiknek kialakult magyar nemzettudatuk van és akiket ugyancsak nyelvi-nemzeti asszimiláció veszélyeztet?

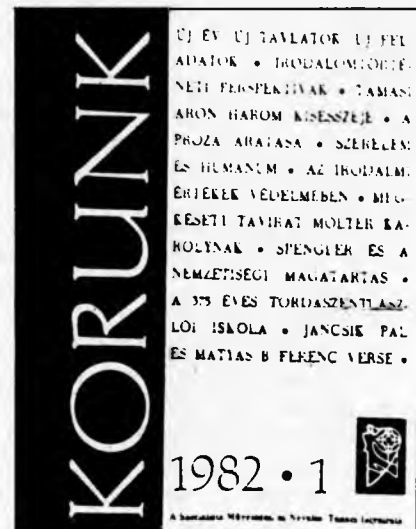
Borsi Kálmán Béla történész eszmefuttatása szerint a három régió, három érdekszféra ütközése, a törésvonalak érintkezése nem Románia szétesését eredményezte (mint várható volt), mert az összetartó erők maradtak túlsúlyban. Három birodalom határvidékét kapcsolja össze Románia mint entitás, az orosz, a törököt és a közép-európaiat. A térség jövője egy német dominanciájú Nyugat-Európa és az orosz dominanciájú Kelet-Európa, sőt, szélesebb kitekintésben az Amerika-Európa-Kína-Japán közti geopolitikai erőterben dől majd el rövidesen. Ha a német dominanciájú Egyesült Európa lesz erősebb, akkor nem a turko-amerikai tőke jön majd Romániába, hanem a franko-német-magyar, véli a történész. „És ebben az esetben a tőkeinjekció az erdélyi (román és magyar) értelmiségi tudat és a transzilván regionalizmus újabb dinamikáját eredményezheti. Ami Erdély Romániához való tartozásán ez esetben sem változtatna... viszont lehetőséget teremtene, újabb esélyt adhatna... a sokszínű multikulturális civil társadalom újraképződéséhez.”

ALMÁSI ERZSÉBET

kus papság, hogy túlsúlyba kerültek a betelepülő fiatal moldvai családok, emiatt a fogyatkozó, elöregedő magyar szórvány is románsan elrománosodik.

A cikkíró azt a kérdést is felteszi, vajon miért foglalkoztatja ennyire a csángókérdés a ma-

Kolozsvár, Fötér, Óvár

Régészeti park magyar sírokkal?

A Kolozsvár Fötéren megkezdett ásatások során teljesen háttérbe szorultak az Óvárban megkezdettek. Itt, a város legrégebbi, még a románok által is „óvárnak” nevezett részében két helyen is folyik az ásatási munka: az egyik telep az egykori Ferenc-rendi zárda (ma zeneiskola), a másik az Erdélyi Történelmi Múzeum közvetlen szomszédságában van. Az utóbbi telepen egy teljes római városrészt sikerült feltárni, látványos falrészletekkel, kutakkal, oszlopokkal.

Ha szabadtéri, római régészeti parkot szeretnének Kolozsváron létrehozni, akkor már felét létre is hozták! És nem hiszem, hogy Kolozsvár magyarságát rendkívüli módon zavarná ez a szabadtéri park, főleg akkor, amikor egyre nagyobb a veszélye annak, hogy ezt a szabadtéri történelmi parkot a Fötéren, Mátyás király szobra előtt hozzák majd létre.

A másik óvári ásatási telep – anélkül az Erdélyi Történelmi Múzeum tőszomszédságában van és az elsőtől csak néhány épület választja el – annyira az érdektelenség határára sodródott, hogy csak akkor kezdett eszmélni a Fötéri ásatási telepet körülzsongó sajtó, amikor egy ottani fiatal régész egy általam készített interjúban ki-mondotta: „Besenyő-kora magyar nyomokra bukkantunk”.

Az itt talált kerámiatöredék és más leletek alapján besenyő vagy kora magyar nyomokra bukkantunk. XI–XII. századi nyomokról van szó – mondotta augusztus 25-én az említett régész. A mélység 1,20–1,50 méter volt. Mindezek akkor történtek, amikor a Fötéren még csak a középkori rétegekbe jutottak le. A besenyő-kora magyar óvári nyomokat az illető régész a következőképpen magyarázta: „A magyarok Pannóniába való behatolásuk idején népeket mozdítottak el helyükről, így a besenyőket is. A véletlen úgy akarta, hogy egy ilyen besenyő rétegre pont itt, az óvári ásatások során bukkanjunk rá.”

Sajnos ezekre a leletekre egyáltalán nem figyelt fel a sajtó. Az óvári szenzációt is az jelentette, hogy e leletektől néhány méterre egy torz csontvázat találtak. A régész – ugyancsak egy általam készített interjúban – a következőket mondotta ezzel kapcsolatban: „Nincs megkövesedve, nincsenek kalciumlerakódásai. . . Nem lehet a római kornál régebb. Különben is a római rétegekben bukkantunk rá. Koponyájában egy vastárgyat találtunk, amellyel egykor megölehettek.”

A Fötéri ásatások során azonban – eddig – semmiféle magyar leletnyom nem került elő. Mindenesetre, ha nem a déli, hanem az északi oldalán a Fötérnek kezdik el a munkálato-kat – ahogyan az az eredeti tervben állott –, akkor bőven lett volna magyar lelet. Mint ismeretes, 1943-ban Méri István 14 honfoglalás kori sírt tárt itt fel: csecsemők, gyerekek, férfiak, nők csontvázaik kerültek elő. A mélység: 180–200 cm volt. A sírok oldalát – Méri szerint – „élére állított római téglákkal,

tégldarabokkal rakták ki, tetejét is lapos kövekkel és téglákkal fedték”. Méri István ásatási naplójából az derül tehát ki, hogy az Árpád-kori temető sírjainak szélét, illetve tetejét római kori kövek, téglák, omladékok képezik.

Térjünk vissza az óvári ásatásokhoz, az ott talált csontvázhoz, amelyet római rétegekben találtak. Vajon nem egy honfoglalás kori sírról volt itt szó? Ezt már nehéz megmondani: az illető ásatási telepet már a restaurálásra készítik elő, a csontváz pedig. . . ki tudja hova került. Az Óvárban talált csontváz egy torz, „rómainál nem régebb” nő volt. Méri István honfoglalás kori sírjai között is vannak olyanok – mint például a 14. – ahol „az állkapocs jobb oldalra leesett”.

Az Óváron tehát – akárcsak a Fötéren – tovább folynak az ásatások. Az nyilvánvaló, hogy a Méri István által 1943-ban feltárt Árpád-kori temető a mai fötéri, Szent Mihály templom elődjéhez, a tatárjáráskor lerombolt Szent Jakab templomhoz tartozott. Ha az ásatásokat bővítik, minden remény megvan arra, hogy az egész Árpád-kori temetőt kiássák. S ha még 14 magyar sírt feltárnak, akkor egye fene, valósítsák meg Méri István régész 1943-as álmát: egy földalatti múzeum létrehozását. De ott, ahol Méri elképzelte: a Mátyás szobortól távol, a Fötér északi oldalán! Vagyis ott, ahol római és magyar nyomok látványos keveredése sokkolja az érdeklődőt: a 14. sírbeli férfi térde kimagaslik a test többi része közül; egy ledől római oszlop nyugszik-nyugodott a lába alatt. Hát van-e ennél szebb bizonyíték a kontinuitásra?

SZABÓ CSABA

Kinek hasznos az alapszerződések megkötése?

Mindenkinek, csak nekünk nem!

Sajnos az Antall-kormány példát mutatott az önkényes, felháborító ukrán-magyar szerződéssel. (Valószínű, hogy ez is paktumvállalás volt.) Az eddigi aláírásaink csak a trianoni ítélet kényszerű tudomásul vételére vonatkoztak. A mostani aláírásunkkal szentesítenünk kellene a trianoni büntettet, hogy az jogos, igazságos volt és még a béke nemzetközi határmódosítás igényéről is lemondunk. Ez is felérne egy hazaárulással. Aki pedig össze akarja mosni az eddigi aláírásaink értelmezését a most elvárt aláírásunkéval, az a népet be akarja csapni.

Tény, hogy a nyugati államok nem találnának majd elég magasztaló jelzót a magyar kormány dicséretére, mert nekik is nagy megnyugvást jelentene a közép-európai feszültség megszűnése a mi önfeladásunkkal. Ugyanis ha a Kárpátok között is robbanna a trianoni bomba, egész Európát lánggra lobbantathatná.

A szerződések megkötésére semmi kényszerítő körülmény nincs. Nem volt az Antall féle magyar-ukrán paktum megkötésére sem. Nem is értünk el vele semmit. A Kárpátalján élő magyarok panaszlevelei éppen úgy jönnek mint a szerződés előtt. Csak mi köteleztük el magunkat. A magyarok iránti igazságtalanság jogos jóvátételére váró Magyarország nagyon nyugtalanítja az európai országokat. A hozzájuk csatlakozás feltételeként várják el minden igényünkről való lemondásunkat, önmagunk megtagadását. Tényleg, ez lenne a legegyszerűbb feloldása a feszültségnek. Ilyen áron nem kell a kétes segítségük. Sokkal többet ér a múltunk, a jövőnk és az önbecsülésünk.

A Romániával kötendő szerződés esetén ott kellene hagyni egy országnyi magyar népességet. Elismernénk a „dákó-román” hamis legenda-ideológiát. Pedig a történészek szerint a dákok idejében és az őket kiszorító Traianus alatt változatlanul az Al-Dunától délre élt a „Vlachok” népe. Világtörténeti atlaszok is erre utalnak. Erdélyben 1200 év előtt hiteles román régészeti emlék nincs. Ennek ellenére Erdélyről és az egész Tiszántúlról mint ősi román jussról beszélnek. Ismerjük el?!

Jugoszlávia is elvárja a megalázó alapszerződést velünk. Mít nekünk Szabadka, Újvidék stb. és az óslakos magyarok?

Végül is a teljes önfeladásunkkal nemcsak az 1100 éves múltunkat tagadnánk meg, hanem a szabadságra méltatlan voltunkat is tanúsítanánk.

Igaz, hogy Clemenceau nem igényelt 1919-ben népszavazást az országra vonatkozó döntésekhez, mi azonban ragaszkodunk a népszavazáshoz, amikor a mi nemzetünk léte veszélyeztetésével politizál a kormány.

Ne kössünk ismét megalázó, nemzetvesztő szerződéseket! A várható nemzetközi, békés rendezés lehetőségéről nem mondunk le! . . .

DR. POLGÁR SÁNDOR

Páskándi Gézára emlékezünk

(1933. május 18. Szatmárhegy – 1995. május 19. Budapest)

Arcképvázlat

Páskándi Géza, az alkotóember a legteljesebb életet mondhatta magának. „Életem sok volt” vallotta a líra – epika – dráma szentháromságának megszemélyesítője, az egykoron gyermeklánccfű koszorús, babérmagkoszorús, célszoros, Erdélyért való aggodalma avatta a huszadik századi magyar irodalom legnagyobb drámaírójává – e helyen osztozik Sütő Andrással, ki messziről jövőn kötelezőnek érezte leróni kegyeletét sírjánál. Nem úgy mint hazai, anyaországi kortársai.

Szatmárról, ebből az egykoron tiszta magyar lakosú protestáns és pápista városból került Páskándi 1949-ben „újságíró tanoncként” Bukarest zürzavaros világába az Ifjúmunkás című lap munkatársának. Az Utunk 1950. március 11-én hatodmagával avatta költővé, volt kiket a párt hívott meg, ki maga jött szerencsét próbálni, közülük azonban kevesen járták végig az írói lét valamennyi stációját.

1953-ban, hála Gheorghiu-Dejnek, aki „megoldotta” a nemzetiségi kérdést (öt követően sokan lesznek még akik ezt teszik, tehát Románia huszadik századi történelme – ezek szerint – nem egyéb mint a nemzetiségi kérdés szüntelen megoldása), minek következtében bezárták a Nemzetiségi Minisztériumot, feloszlatták a magyarság érdekképviseleti szervezetét, megszüntettek egy csomó intézményt, iskolát, újságot, köztük az Ifjúmunkást is. Páskándi tehát fővárosából Erdély fővárosába érkezett, anélkül, hogy állampolgárságot váltott volna. Jellemző, hogy erről az 1949–1953 közötti időszakról, mindenekelőtt a nemzetiségi politikáról a legpontosabb képet épp ő, az író adott a *Medvebőrben* című drámájában 1983-ban.

Ebben totalitásában sűrítve a fordulatot, a korra jellemző realista módon éri el a döbbenetet, melyet annak a folyamatnak az ábrázolása kelt, midőn a szocia-

lista eszmékért minden áldozatra kész embereket magukat is feláldozza a párt. A sajnos visszhangtalan dráma arról a közelműltről szól, melyet be kell vállalni, mert rólunk van szó.

Az 1950-es évek Kolozsvárja a szellemi ébredést, a módszeres tanulmányokat jelentette számára (a Bolyai egyetemen), és a terror alatt izzó parázs lángralobbantásában neki is szerepe volt.

Az irodalom betörhetetlen és zabolátlan fenegyereke, akin nem fogott ki párthatározat, bíráló, vagy megrovás, kesztyűt dobott azoknak az arcába, akik másokkal együtt Dsidát is kitiltatták az irodalomból, és olyanokkal helyettesítették, akik bőven ontották fércműveiket a párttól, Sztálinról és Gheorghiu-Dejéről.

Első kötete, a *Piros madár* megjelenésének körülményeit vizsgálva érdekes dátumokra bukkanhatunk: a nyomdai munkákat 1956 december 14-én kezdték meg, amikor már folytak a kihallgatások egyebek között arról a memorandumról, amelynek a megszövegezésében ő is közrejátszott; megjelenésének sikerét 1957 tavaszán ki sem élvezhette Páskándi, hiszen áprilisi letartóztatását gyors ítélet követte 1957 júniusában.

„Mikor vége lesz a háborúnak – írta Márai Sándor Naplójában – az emberek eltemetik a halottakat és gyors, átmenet nélkül feltalálják a szerelmet, a drágságot, a munkanélküliséget” –

egyszóval az életet. A mélyben azonban tovább munkálkodnak a háború borzalmai. Temetetlenek Páskándi Géza emlékei is a börtön és az internálás éveiből; a napi norma teljesítése és a tömeges verések, a piócák és bogarak hadjárata a Duna Deltában, a köztörvényesek és a rabtartók önkényeskedései. A felháborodást, megáláztatást az álmokban is kísértő rémképeit életében csak részben – az Űvegek néhány elbeszélésében, és *Az árnyékfejtőkben* – sikerült kiírnia magából.

Sok mindenre adhatna választ 1956-os könyve, emlékirata. Vajon az életmű többi fejezetével egyetemben, nem maradt-e ez is befejezetlenül az íróasztalon? Ha a világirodalom remek novellájának, a *Szent Lajos király hídja* üzenetére gondolunk, mint Isten valóban kifürkészhetetlen szándékának bizonyítékára, amely azonban biztosítja a világ egyensúlyát, alighanem igennel kell válaszolni.

Páskándi Géza *Holdbumeráng* című kötete 1966-ban jelent meg. A címlap: *Versek 1955–1965* jelzi a folytonosságot. Mintha most találkoznánk csak az anyanyelvvél, dédelgeti a szavakat, óvatosan, sőt szerelmesen bánik velük. Magához méltóan a végleteket énekl meg. A szelíd, az incselkedő, a félmosolyú versek közül egyik másik monumentális szoborként emelkedik ki.

A *Holdbumeráng* és a *Tű fokában* a szavak nagyfejedelmé válik, és tudatosul benne, hogy a magyar nyelv helytől és időtől függetlenül egyetlen haza a magyar író számára. Újbóli megérkezése Kolozsvárra diadalút. A költőfejedelmé tobzódik a műfajokban. Minden írói lehetőséget kipróbál.

Kötetek sorait ontja. Megszállottan igyekszik pótolni a kihagyott éveket épp akkor, amikor a belpolitikai életben az enyhülés mint megannyiszor, az irodalom felől érkezett.

Drámáit, abszurd(oid) jeleneit országhatáron belül és kívül is játszották amikor a fenyegető jelek egyre sokasodtak: hol egy támadó írás jelent meg ellene, hol egyik drámájának bemutatója maradt el.

1974-ben harmadszor kezdte újra, ezúttal Budapesten, megtéve a sokat vitatott lépést. Az életmű kiteljesedhetett – verseinek összegyűjtése a folyóiratokból reménytelen vállalkozás lenne –, bár a nagy drámák otthon, Erdélyben születtek. Két óriási vállalkozása volt, az *Erdélyi triptichon* és az *Árpád-házi triptichon*, melyből a magyar sors Ady megénekelte tragikumát. Célja a modellteremtés és egyfajta perújrafelvétel az igazság rehabilitására, és az értelmiség törvénytörő bukásával a mindenkori hatalomról mond ítéletet. A reformáció, a Bach-korszak az 1950-es évek közötti összefüggések feltárását sikerrel oldotta meg.

Isten, Páskándi Gézával gavallér módjában bő kézzel áldotta meg tehetségével. A „kegyelmi állapot”-ról drámái tanúskodnak: egy hét, tíz nap alatt írta meg őket – mint ha csak valaki vezette volna a tollát. Szűken mérte azonban a neki szánt éveket.

Erdélyi atyánkfíát óva intette: nem ismerik az anyaországi klikkeket, elföldelt indulatoktól terhes politikai/irodalmi életet – tartsák, tartsuk magunkat távol tőle. Végül ő maga törte meg a hallgatást.

Nem is olyan régen volt, amikor Páskándi Géza az író, új oldaláról mutatkozott meg: olyan bölcs politikai gondolkodóként ismerhettük meg, aki a magyarság, és főleg Erdély évszázados történelmi tapasztalataiból mérítve (jóból és rosszból) munkálkodott szűkebb hazánk Magyarország, illetve tágabb hazánk a Kárpát-medence magyarságának, nemzetrészeinek boldogulásán és jövőjén.

Szerencsésebb egybeesések és felismerések esetén, s ha nem győzetik le a kérlelhetetlen kór által s nem rabolja el tőlünk, a magyarságtól, az *Erdélyi Magyarságtól* (mely folyóirat szerkesztőbizottságának hosszú ideig volt elnöke) Vaclav Haveléhoz hasonló közjogi méltóság is méltán kijárt volna neki.

Páskándi Géza, Te aki ott ülsz Isten jobbán, szólj érettünk néhány jó szót. . . Mert megbűnhődte már e nép. . .

MÁRAMAROSI IZA

Legyen úgy, mint kölyökkoromban

Néhány évvel ezelőtt felkeresett egy újságíró és beszélgetésre kért, méghozzá nem az életemről, nem régész voltomról, de még csak nem is képzőművészeti tevékenységemről, hanem – álmaimról. Ezek közül is – lapja szellemének megfelelően – elsősorban kölyökkorom érdekelte őt.

Szívesen álltam kötélnek, mert ilyenfajta beszélgetésre még sohasem kértek és mert úgy nyilatkozhattam benne a ma kérdéseiről, hogy nem volt politikai színezete, mivel a politikához nem értek.

Íme a szöveg:

Álom vagy álmodozás? Mert a kettő közt nagy a különbség. Az álom kikerült értelmünk uralma alól, és átveszi irányíthatatlanul lelkünk alvilágát.

Az álmodozás, a szender, a félig még ébrenlét képeit, vágyait még eszméletünk irányítja.

Mindkettőről beszélni szeretnék.

Életemet a régészet és a művészet töltötte ki, s érdekes: sem szenderben, sem álomban soha nem találtam kincseket, nem ásattam „szenzációs” eredményekkel. Ha valaki lejegyezte volna álmaimat-álmodozásomat, abból egy átlagos polgár képe rajzolódott volna ki rólam, senki sem sejtette volna meg a régészt, az egyetemi tanárt, a festőt-rajzolókat.

Hogyan lehetséges ez? Eszembe jut egy francia filozófus

írása az álmokról. Ez abban foglalható össze, hogy aludni-álmodni annyit jelent, mint „nem érdeklődni”.

Egy példán bemutatom, mit értsünk ezen! Egy fiatal anya fáradtan elszenderül, ajtókat becsapódnak, kiabálhatnak, autók dudálhatnak, nem ébred fel, de ha csecsemője csak megmozdul, már ébren van, eligazítja a pólyát, vagy takarót.

Igen – mondja filozófusunk –, mert az egész világra nézve alszik, de csecsemőjét közben ébren figyeli!

Lehet, hogy velem is így van?

Régész-képzőművész életemre nézve nem alszom, tehát nem is álmodozom?

Hát ha ezt nem, akkor mit? Szenderben, régebben, sokszor hangversenyző hegedűművész voltam (*nem tudok hegedülni*), azóta vagy a magyarság ellenségeit megsemmisítő erővel és találmányokkal élek, vagy úrhajón száguldok a fénysebesség sokszorosával, lakott csillagok felé, vagy barlanglakásból semmisítem meg az ellenség robbanóanyag-szállító vonatait. Vagy szerte udvarolok, avagy kitűnő úszóviadalok hőse vagyok, vagy pompás tízpróbás atléta (*fiatal koromban – mérsékelt eredményekkel – sokat atletizáltam a MAC-ban*).

Még az sem fordult elő, hogy jókat ettem vagy szép ruhákat vettem volna (*ébrenlétben sem vágytam egyik sem*).

Egyidőben Freud mester álm-magyarázatait olvasgattam nagy figyelemmel, de kevés haszonnal, mert sehol sem fedeztem fel álmaimban, hogy vágyaim élneek bennük; vagy mégis inkább hegedűművész lettem volna, mint régész? Hadd mondjam el, hogy édesanyám, szegényke, erősen hitt az álmokban, és tudta mindennek a jelentését is. Most, hogy újra olvasom

Krúdy Gyula Álmoskönyvét, mosolyogva ismerem rá egy-két jóslatára. Eszembe jut, hogy miközben én itt az álmokkal bibelődöm, talán mást vár tőlem, aki olvassa ezt az írást: azt az álmodozást, ami a jövőt illeti. Jó, hát legyen!

Előre el kell mondanom, hogy effajta álmodozásom, amely nem más, mint vágyaim formába öntése, elsősorban a magyar ember álmodozása, nem a régészé, nem a képzőművészé. Alapja az, amit átéltem gyermekkoromban.

Olyan helyen nőttem fel, ahol a magyarság erős kisebbségben élt, a község lakói tömegükben szászok és románok voltak. Fel sem vetődött, hogy ki, milyen népből

való. Én főként a román gyerekekkel játszottam önfeledten.

Különben az uralomváltás után, amikor a magyar iskolát bezárták, szász iskolába jártam. Nos, ezt a gyermekkori múltamat szeretném a jövőben az egész Kárpát-medencére kiterjedten látni! Erdély földje három nép munkájából lett művelt táj. De a Felvidék is, a Délvidék is az együttélő népek közös munkájával emelkedett, gyarapodott.

Akarjuk, akár nem, meg kell értenünk egymást, tiszta szívből becsülnünk kell egymást, el kell gyönyörködnünk a másik alkotásaiban. Olyan nagy tanítómesertől yehetünk ebben leckét, mint Bartók Béla. Az ő román,

szlovák gyűjtései és feldolgozásai, délszláv rendszerező munkája példa és feladat.

Még mindig nem történt elég az együttélő népek megismerésére. De ne folytassam, csak mondjam meg: az az álmom, hogy úgy legyen a jövőben, mint volt gyermekkoromban: „E földön békesség, és az embereknek jóakarata.”

Nem is olyan régen láttam, hogy a föld népe olyan barátságos volt egymáshoz, mint régi kóhalmi (ott születtem, Nagykovácslyó megyében) vásárokon volt. A vásárokon nem mentek veszekedés nélkül, de nem ám azért, hogy te román vagy, vagy szász, vagy magyar, hanem például: „nem sül ki a szemed, hogy ezért a hitvány csergőért ennyit kérsz”, vagy „ez a tejfől túlságosan híg”, vagy „ez a szalonna avas” stb., stb. De soha nem a nemzetiség miatt, abban jól megvoltak egymás közt, ha magyarul indult a beszélgetés, úgy is folytatódott, ha románul vagy szászul, akkor úgy. De nemcsak gyermekkoromban volt ez így, nemrégén Bánffyahunyadon jártam a vásáron ugyanezt az egymás értését, egymás becsülését, ugyanezt az alkudozó vitakészséget tapasztaltam.

A mindennapi kenyér gondja megteremti az igaz, az őszinte békét. Ennél szebbet nem tudok, s nem is akarok álmodni!

LÁSZLÓ GYULA

Várvidék pedig nincs

A világ első műszaki főiskolája 1735-től 1918-ig, 183 éven át Selmecbányán, kezdetben kincstári bányatisztképző intézetként működött, 1770-ben akadémiai rangot kapott. Az erdész képzés 1808-ban önállósult. A tervszerű erdőgazdálkodás éppen a bányászat és a kohászat nagy faanyag szükséglete miatt indult el Selmecbányáról. Az Akadémia hallgatói, diákjai nemcsak az 1848/49-es szabadságharcunkban vettek részt, hanem az első világháborúban is nagy véráldozatot hoztak. 1918 novemberében – az életben maradottak, harcedzett tartalékos tiszték – visszatértek az „Akadémiára”, akkor már Főiskolára, hogy tanulmányaikat folytassák.

Selmecbányáról azonban az előrenyomuló cseh megszálló katonaság miatt távoznuk kellett. A főiskola felszerelését, könyvtárát, irattárát összecsomagolva, 1918. december 14.-én – a frontokon megtanult rendezett visszavonulásként – közúti menetoszlopban hozták Hontnémetibe, mert a garamvölgyi vasútvonal már a csehek kezén volt. Hontnémetiből vasúton érkeztek meg Vácon át Budapestre. A főiskola elhelyezésére Gödöllő, majd Sopron került szóba. Az akkori soproni polgármester, *dr. Thurner Mihály* energikus akciójának köszönhetően, 1919. márciusában már Sopronban települtek le. Az akkori Károly lakatanyában kaptak ideiglenes elhelyezést. A mostani épületeket, amely katonai középiskola volt, csak 1992-ben kapták meg.

Az antanthatalmak azonban – *Benes* csehszlovák külügyminiszter, a magyar nép legnagyobb ellenségének javaslatára és kezdeményezésére, Magyarország körkörös teljes elszigetelése végett – hazánk nyugati határsávjában, az egykori gyepűmentén, Moson, Sopron és Vas vármegyéből négyezer km² nagyságú területet, 300 ezer lakossal az Osztrák Köztársaságnak juttatott és az 1920. évi trianoni békediktátumban e terület átadására kötelezték Magyarországot.

Hazánk lakosságában akkora felháborodást váltott ki, hogy a volt szövetséges is beállt Magyarország feldarabolói közé, hogy nemcsak a magyaróvári mezőgazdasági akadémia, a soproni főiskola hallgatói ragadtak fegyvert, hanem az egész országból tömegesen érkeztek a nyugati végekre önkéntesen harcolni akarók. A kijelölt területre bevonuló osztrák csendőr alakulatok a 250 km hosszú határ mentén mindenütt gerillaharcosok fegy-

veres ellenállásába ütköztek. Az első csata 1921. augusztus 28-án, a Soprontól nyugatra 6 km-re fekvő, városi vízművek kútjai miatt kulcsfontosságú Ágfalván zajlott le. Ennek hatására az osztrákok visszavonultak az országhatárra.

A magyar kormány azonban az antant diplomáciai nyomására kénytelen volt megkezdeni az átadandó terület katonai és közigazgatási kiürítését. Sopronba antant katonai misszió érkezett, s már a főiskola is összecsomagolt, hogy elhagyja a várost.

A főiskolások azonban nem nyugodtak bele, hogy ismét menekülniök kelljen. Ezért elhatározták, hogy a Sopron megszállására újból felvonuló osztrák csendőrszázalókat megtámadják. Az osztrákok szeptember 7-én Ágfalvára koncentrálták fegyveres erőiket és másnapra tervezték a soproni bevonulást. A főiskolások az antant ellenőrök éberségét kijátszva, puskát és gépfegyvert szereztek illegálisan, és mivel jól ismerték a soproni erdőket, – a gondosan kidolgozott haditerv szerint – szeptember 8-án hajnalban, a hozzájuk csatlakozott gerilla harcosokkal együtt, Ágfalva községben megtámadták az osztrákokat. A fegyverropogás álmukból riasztotta fel az ellenfelet. A támadás katonailag olyan jól volt megszervezve és olyan meglepetésszerűen hatott, hogy az 500 főnyi osztrák alakulatot végül is 100 főnyi magyar harcos véres ütközetben megfutamtította. Különösen jól bevált az üres hordókba leadott lövéssorozat, amelynek visszhangja ágyúlövésként hatott. Az osztrákok a vasút felé hátráltak és vonaton távoztak. A harcokban magyar részről elesett *Ma-chatsek Gyula* 22 éves erdőmérnök-hallgató, *Szechányi Elemér* 22 éves bányamérnök-hallgató és *Pehm Ferenc* 20 éves szom-

bathelyi pénzügyi tisztviselő. Súlyosan megsebesült: *Held Károly* erdómérnök-hallgató és *Zorkóczy Lajos* budapesti főiskolai hallgató. Az osztrákok veszteségét megbízható adatként nem ismerjük, de a bécsi lapok hivatalos forrás alapján hatvan halott-ról és több mint száz sebesültről és a magyar tűzérseg részvételéről írtak. Hogy ebből mi a valóság, ki tudja?

A helyszínen nem lehetett mást megállapítani, minthogy *Arnold Mosch* 34 éves osztrák csendőrt találták csak holtan az ágfalvi csatatéren. Szeptember 10-én az elesett magyarokat és az osztrák csendőrt a 48-as lak-tanyában katonai díszpompával ravatalozták fel és Pehm Ferencet Szombathelyen, a többieket a soproni temetőben sokezer gyászoló városi polgár jelenlétében helyezték örök nyugalomra. Az ellenfelek, a lovagias magyar mentalitásnak megfelelően, egymás mellett nyugszanak.

Sopron megszállása és a készhelyzet-teremtés az ágfalvi csatának köszönhetően elmaradt. Ennek és a nyugati végeken mindenütt folyó gerillaharcok hatására olasz közvetítéssel 1921. október 11–13. közötti tárgyalásokon született meg Ausztria és Magyarország között a velencei egyezmény, amely az osztrákoknak ítélt területet két zónára osztotta, elkülönítve Sopront és a környező nyolc községet, ahol népszavazást rendel-

tek el. A népszavazás 1921. december közepén Magyarország javára 65%-os aránnyal végződött az antant katonai misszió és a Sziléziából ide rendelt katonai egységek szigorú ellenőrzése mellett, tehát az ún. csalásról szóló osztrák vádaskodások nem felelnek meg a valóságnak. Ha lett is volna csalás, az szörványos esetenként a 2/3–1/3 arányon alig tudott volna változtatni. Mi a magyarázata annak, hogy a népszavazási területen többségben lévő német lakosság nagyobbik része Magyarország mellett döntött? A döntő szempont az volt, hogy Magyarországon akkor már konszolidált állapotok voltak, míg Ausztria súlyos gazdasági nehézségekkel küzdött és ott még vörös uralom volt. A polgárság a jobbiztonságra szavazott, nemzetiségétől függetlenül. Különösen tiszteletre méltó a horvát anyanyelvűek ragaszkodása Magyarországhoz. Ezt a horvát–magyar barátság szempontjából nem lehet eléggé hangsúlyozni.

Bár az osztrákokat ezzel a népszavazással nagy csalódás érte, amelyet nacionalista körökben még ma sem tudnak megemészteni és állandóan csalásra hivatkoznak, végül is mindkét ország megnyugodott a kialakult új helyzetben és a békes egymás mellett élés és együttműködés gyakorlatára tért át. Én magam is tapasztaltam ezt, amikor gimnazista diákként iskolámmal útlevíl nélkül, autóbusszal jártuk be az elcsatolt területeket. De a főiskola is tanulmányi útjait a közeli osztrák tartományokba szervezte rendszeresen, főleg az erdészek, akik az Alpok hatalmas erdőiben jártak tapasztalatszerzésekre.

Az elcsatolt terület *Burgenland* néven osztrák tartományként szerveződött meg Kismarton (*Eisenstadt*) tartományi székhellyel. Magyarra fordítva „Várvidék”-nek lehetne nevezni, de a magyar történelemben bizonyítottan ilyen megnevezés so-

hasem szerepelt, mi csak a vármegyei rendszert ismerjük ezen a vidéken. Ne is terjesszük el mesterségesen, rutinfordítással a Várvidék elnevezést.

A soproni népszavazás visszaadta letargiába süllyedt nemzetünknek az önbizalmat és a reményt, hogy a trianoni határokat békés megye egyezéssel is lehet majd korrigálni. Sajnos erre a győztes antant hatalmasak sohasem voltak hajlandók, s ez lett a vesztük! Ugyanis a történelmi Magyarország Horvátországgal együtt 325 ezer km² nagyságú volt és lakosságának fele magyar. Ha a wilsoni elvek a gyakorlatban is érvényesültek volna, akkor népszavazással Magyarország kb. 162 ezer km²-t tarthatott volna meg. Ebbe a magyar nép is belenyugodott volna és mind gazdasági, mind politikai, mind katonai vonatkozásban a minket veszélyeztető nagyhatalmak miatt egy dunai konföderáció kialakulhatott volna.

Az USA-t súlyos felelősség terheli, mert a wilsoni elveket nem érvényesítette a békekonferencián és Európából visszavonult, izolációs politikába kezdett. Pedig a győztes antanthatalmak annyira el voltak adósodva az USA-nak a fegyver- és egyéb anyagszállítások miatt, hogy a hitelező USA diktálhatta volna a békét. Wilson ezt nem tette meg, átengedte a politikai, katonai döntéseket a gyűlölettől és bosszútól vezérelt franciáknak és angoloknak, a kisantant politikusainak. Az USA számára a háborús beavatkozás csak egy üzlet volt, mert azok javára döntötte el a háború sorsát, akiktől a kölcsönei visszafizetését remélte. Erre a politikára aztán nemcsak az USA, hanem az egész emberiség a második világháborúban döbbenetes katasztrófával fizetett rá.

HÁBEL GYÖRGY

Megbékélésért – háborítatlanság

Azt mondja az álpolitikai képmutatás: „Történelmi megbékélést akarunk.” De akkor vajon miért a meglópnak kell parolázni a rabló előtt? Olyan jól sikerült a büntudat folyamatos szuggerálása a nemzettudatba, hogy már aközben is mi remegünk és mi pillantunk körbe félve, amikor éppen bennünket fosztogatnak vagy kést dőfnek belénk? Nem is tudjuk elképzelni azt a variációt, amikor a tolvaj avagy a rablógyilkos követi meg áldozatát? Igaz, még egyetlen mea culpa sem hangzott el irányunkba sem román, sem szlovák, sem pedig szerb részről. Ez azonban nem jelenti azt, hogy újra és ismét nekünk kell megalázkodnunk. Mert aki ezt megteszi, az csupán egyetlen módon teheti: ha hőhéraink cinkosa.

Elég lehetne az örökös hátrálásból. Gondoljunk csak utána, hányszor kényszerített bennünket hátrálásra nálunknál nagyobb hatalom, és hányszor hátráltunk már erélytelenségből, vagy éppenséggel gesztusból avagy példamutatásból, a viszonzás reményében. Igazán megtanulhattuk volna, hogy a politika nem ismeri a viszontgesztust és a hálát. Ilyesmit remélni balekság, nem pedig diplomácia. Emlékezzünk csak, mivel is honorálták „partnereink” meghátrálásainkat és engedményeinket? Nos, még több arroganciával és még több szemtelen és jogtalan követeléssel. Egyetlen egyszer sem választottak valamely viszontgesztussal, amelyben a hálának akárcsak „nyomelemei” kimutathatók lettek volna. Lényegében ennek a magatartásnak a következménye, hogy Binderék elterelték hátráfolyónkat, a Dunát. Ezért van az, hogy a nemzetközi bíróság által megszabott minimális vízmennyiséget sem engedik az ősi Duna-mederbe. Ezért van az,

hogy a párizsi „békeszerződésbe” foglaltakat egyetlen utódállam sem tartja be az ott rekedt magyar nemzetrésszel szemben. Szinte tetszés szerint folytathatnám a velünk szemben tanúsított diszkriminációk sorát, de hosszú történelmi távlatot áttekintve sem tudok olyan határozott magyar, illetve „magyar” diplomáciai lépést felidézni, amely keményen, netán követelő módon kérte volna számon valamely jogos igényünket.

A régi kérdéseket már csak magunknak tehetjük fel: Van-e olyan politikai, diplomáciai érzékünk, hogy tudjuk mit kell értenünk, mikor azt halljuk: „Történelmi megbékélést akarunk.” Mert ez a kijelentés, mai kinyilatkoztatóik értelmezésében azt jelenti, hogy háborítatlanságot akarnak az országon belül. Ennek fejében akár feltétel nélkül is lemondanak a Felvidékről, Erdélyről stb., ahogy azt Kárpátalja esetében is tették. Nem érdekli őket a határokon kívül rekedt magyarság. Azok ügye csak bonyolítja saját terveiket.

Odadobják tehát a koncot a szlovákoknak, románoknak, ukránoknak és szerbeknek, legalább ideiglenes érvénnyel megvásárolva tőlük azt a háborítatlanságot, melynek közepette zavartalanabban tudnak buzgólni a határokon belül – de nem a nemzetért.

CÚTH JÁNOS

Szellemi, lelki egységet

„Magyarság csak egyetlenegy van az egész világon. El se lehetne képzelni, hogy több legyen belőle; olyan lenne ez, mintha teszem azt több példány volna egy emberből.

[. . .]

De hogy vidékek szerint hasadozzon szét a magyarság? Hogy kisebb egységek váljanak ki belőle, amelyek pusztán a maguk külön hagyományaiból akarnának továbbfejlődni? Ilyesmire nem tud példát a történelem, az őskor óta, amikor népünk egy részét Ázsiában hagytuk.”

(Babits Mihály)

A délvidéki magyarság a nemzeti szocialista szerb hatalom állandó erős nyomásának van kitéve. Bizonyosság erre az anyanyelvi oktatás helyzete, az anyanyelvi sajtó, de méginkább a rádió és televízió korlátozottsága, a délszláv háborús menekültek betelepítése a magyarlakta területekre, a magyarok háttérbe szorítása az állami funkcióknál, a hadseregben, a rendőrségnél, a vállalatok és intézmények vezetésénél. Folyik a magyarok kiszorítása a közéletből.

1990 óta a szerb parlament 18 olyan törvényt hozott, amellyel megszünteti, vagy a legjobb esetben csökkenti a már meglévő kisebbségi jogaink valamelyikét, meggyorsítja ezzel a magyarság felszámolását. Ezrek voltak kénytelenek elhagyni szülőföldjüket csupán azért, mert nem voltak hajlandók részt venni egy immár negyedik éve tartó hódító háborúban a vérző Balkánon. Mindez együttvéve már kimeríti a leplezett, fondorlatos, hideg, de céltudatos *etnikai tisztogatás* fogalmát.

Igenis borul felettünk az ég, s a sötét felhők szellemi, lelki és gyakorlati gondokkal terhesek.

Érdekszervezetünk kettő is van immár, de nem biztos, hogy a délvidéki magyarság többpárt-rendszere kiépítésének el is érkezett már az ideje. A fásultságot, a csömmört, az állandó becsapottság érzését és a közügyektől való elidegenülést ez a megosztottság méginkább elmélyítheti. A politikai vezetőink körében bekövetkezett szakadás idején a nagyközönség ösztönös politika kritikája helyénvaló. Hiú vezéreink eltékoztatták népünk maradvány bizalmát. Cselekedeteiket egyre inkább a szereplésvágy vezérli. A közgondolkodásban és a köztevékenységben a pluralizmus, a tolerancia, a kompro-

misszumkészség, a másság megtűrése, a bölcsesség, a szókimondó, egyenes beszéd helyett egyre jobban terjedőben van a kizárólagosság, a hangoskodó, álnok képmutató demagógia. Az egyéni és csoportérdek a délvidéki magyarság egészének az érdekei fölé kerültek. Némelyikük még az emberbaráti segéllyel való üzleteléstől sem riadt vissza.

Aki mindezt nem látja, vagy pedig egyszerűen átsiklik felette, az semmiképpen sem képviselheti tisztességesen a délvidéki magyarság ügyét. Józanul, hazug illúziók nélkül kell szembenéznünk a valódi helyzettel. Az elmúlt ötven év folyamán amúgy is erkölcs nélküli állapot alakult ki az emberek tudatában, de a magyarságot még talán ennél is nagyobb, mélyebb, tudat alatti trauma is feszíti. A *kétségbeesettség állapota már hetvenöt éve tart*. Valódi nagyjaink ide vezetnek vissza önsorvasztó viselkedésünk okát.

Borul az ég, éppen ezért bátran szembe kell néznünk önmagunkkal, helyzetünkkel, állapotunkkal, a lelki bénultsággal és a gyáva önfeladással. Erkölcsi megújulásra van szükségünk, romlatlan tiszta szellemre. Szellemi felkészültségre. Nemzedékek nőttek fel anélkül, hogy megismerkedtek volna *Széchenyi István, Szekfű Gyula, Jászi Oszkár, Bálint Sándor, Szabó Dezső, Németh László, Kovács Imre*. . . könyveivel. Célt, értelmet, erkölcsi értékrendet nyújtó orientáló horizontjukkal. A félévszázados demagógia devalválta a szavak hitelét is. A délvidéki magyarság léte minőségi kérdés, megmaradásunk szellemi állapotunk minőségétől függ.

Belső megosztottság idején, túllépve a szenvedélyeket korbácsoló álvitákon, magasabb, táv-

latos egyetértésre kellene jutni abban, hogy hová kell tartania a magyarságnak. *Nemzeti sorskérdésekről vitázzunk inkább.* Akik a délvidéki magyarok érdekeit tisztességesen akarják képviselni, nemzetben kell hogy gondolkozzanak. Mert leszakajtott nemzettest vagyunk, minden vonatkozásban az egyetemes magyarság része. *A nemzet egészének tartozunk felelősséggel mindannyian.* Az elcsatolt területek magyarsága és az anyaországi nemzet rész egyaránt. Összmagyarságban gondolkodva kisebb a veszély, hogy beleveszünk holmi latyakfalvi tyúkperembe, kerekedjünk hát felül az önnön kicsinyességünk szülte testvérharcon!

Nem elég csak egy irányba figyelni, a veszély ugyanis akár több irányból is közeledhet egyszerre. Az anyaországi nemzet rész eléggé fásult ügyünkben, belső problémái, anyagi gondjai tán jobban érdeklik.

Azok a nemzetek, amelyek a történelmi fejlődés diakrón jelleméből adódóan csak a nemzetállam koncepció idején jutottak el az önálló államalapításhoz, híján vannak a békés együttélés megértésének, nem érettek arra, hogy türelmes kormányzást alkalmazzanak más nemzetiségű alattvalóik felett.

Az utódállamokban élő magyar kisebbség helyzetét kizárólag egy sokoldalú európai kisebbségvédelmi rendszer részeként lehet megnyugtatóan rendezni.

Ilyen borús időkben kik is tehát azok, akik tisztességesen képviselhetik ügyünket?

Akik délvidéki viszonylatban a bomlasztás helyett a belső egyetértés elérésén munkálkodnak. És azok, akik a nemzet nevében elhamarkodott kétoldalú szerződések útján *nem kezelnek alku tárgyaként bennünket.* Hanem a problémát európai gondként, a kisebbségi helyzetben élők legitim képviselőinek a bevonásával szándékoznak megoldani. Akik felismerték; jobban kell törőd-nünk egymással. A magyarság is létre kell hozza államhatároktól függetlenül a maga *szellemi-lelki egységét.*

KÖMÜVES ZOLTÁN
Szaján

Adományok az Erdélyi Magyarság 22. számához

<i>Pintér Károly</i>	Högyész	1.000,- Ft
<i>Dr. Baethazár Lajos</i>	Szentendre	500,- Ft
<i>Gyöps Miklós</i>	Budapest	5.000,- Ft
<i>Dr. Mészáros József</i>	Budapest	5.000,- Ft
<i>Zalányi Alajos</i>	Tokodaltászó	1.000,- Ft
<i>Mándi György</i>	Budapest	4.000,- Ft
<i>Dr. Báló József</i>	Budapest	800,- Ft
<i>Páncél Tivadar</i>		2.000,- Ft
<i>Dr. Szakács Zoltánné</i>	Budapest	1.000,- Ft
<i>Dávid Sándor</i>	Budapest	1.000,- Ft
<i>Dr. Ádám Lászlóné</i>	Budapest	1.000,- Ft
<i>Bátor Béla</i>	Jászapáti	1.000,- Ft
<i>Pataky Géza</i>	Budapest	10.000,- Ft
<i>Dr. Balogh István</i>	Budapest	1.000,- Ft
<i>Makay Mihályné</i>	Budakalász	2.000,- Ft
<i>Nánási Ilona</i>	Mezőtúr	700,- Ft
<i>Albert Fodor</i>	USA	200,- USD
<i>Dr. Kulhavy László</i>	Németország	17.650,- Ft
<i>Zsidó László</i>	Olaszország	50.000,- ITL
<i>Károly és Katalin Farkas</i>	USA	20,- USD
<i>Dr. Szóczi Árpád*</i>	Kanada	100,- USD
<i>Béla Szigethy</i>	USA	50,- USD
<i>Georgina Debreczeni</i>	Kanada	60,- CAD
<i>Dr. B. J. Hornyák</i>	Németország	200,- DEM
<i>Adorján Albert</i>	Kolozsvár	500,- Ft
<i>Sass István</i>	Belgium	1.125,- BEF
<i>Rev. Béla Szigethy</i>	USA	50,- USD
<i>Gertrud Casarini</i>	Olaszország	1.000,- Ft
<i>Dr. Josef Czako</i>	Németország	10.000,- Ft
<i>George Kis</i>	USA	10,- USD

* Előző számunkban hűséges, régi támogatónk Dr. Szóczi Árpád neve tévesen jelent meg, amiért ezúton is elnézést kérünk...zentkirályi Miklószentkirályi Miklós

Erdélyi gondok

A következőkben előadandó gondolatok szerzője számol azzal, hogy írását többen vagy kevesebben nemcsak súlyosan elítélik, hanem megfontolatlanságnak minősítik. Megtehetik. A jó lelkiismeret mindent elhordoz béketűréssel.

A félreértések és félremagyarázások kiküszöbölése végett a tömönatos állítások helyett magyarázatos megállapításokat és javaslatokat kell érvényesíteni. Akit nem érdekel az ügy, mert hát veszedelmes „ügyről” van szó, az néhány mondat után megszakítja az olvasást, illetve a cím láttán hozzá sem kezd. Akik viszont nem kímélik magukat a fáradságtól, hadd gondolják át alaposan, hogy egy általam ismeretlen *Weil Ottó* nevű német állampolgár mit közölt a kolozsvári SZABADSÁG f. év április 22-i számának a 3. oldalán a Tudor Octavian úrhoz intézett nyílt levelében. Érdemes fokozott figyelmet tanúsítani.

Nevezett barátunknak – hiszen a jóakarátú ember tisztességes személynek csak barátja lehet – egyebek között ezeket írta: „Kedves Tudor Octavian Úr! . . . Nem értettem pontosan, hogy ön egy esetleges Magyarország–Erdély újraegyesítése, vagy Erdély különválása esetén milyen »szörnyűségekre« gondolt? Vajon nagy szörnyűség érne Romániát is egy Moldávia–Románia újraegyesülése esetén? Erre bizony jó előre gondolni kellene! Különben mind Erdély, mind pedig Besszarábia hovatartozását már rég elintézték! Függetlenül ettől, tegyük fel gondolatban, hogy az egyesülés békés körülmények között megtörténne: az alapszerződés megkötése milyen egyszerű volna, ha erre egyáltalán szükség lenne. Az erdélyi 7 milliós (?) románság, ahogy ön írja, rögtön önkormányzatot nyerne és kapna, ami a 2 milliós magyarságnak immár 75 esztendeje még mindig nem adatott meg.

Funar úrra és mindazokra, akik azon buzgólkodnak, hogy az ország jó hírnevét lejárassák,

többé nem volna szükség, mert megszűnne a nacionalista, kicsinyes gyűlölködés és félelem az országvesztés miatt. Talán a külföldi kapcsolatok is másként alakulnának egy területileg ugyan kisebb, de bizalmat nyert Oromániával.

Beindulna egy jól működő kapitalista és demokratikus rendszer, amely szelektálná és félreállítaná azokat a polgárokat, akik foglalkozásukhoz nem értenek, legyen az miniszter vagy utcaseprő. Feltételezem, hogy Erdély lakossága nem volna »nincstelenebb elnyomottabb«, ön szerint. . . A mai Magyarország sem gazdag. De én még eddig egyetlen Magyarországon élő román nemzetiségű személyről sem hallottam, aki gazdasági megfontolásból az anyaországba disszidált volna. . . A becsületes és szorgalmas polgár, függetlenül attól, hogy román, magyar vagy más, tiszteletet, megbecsülést és méltó megélhetést kell vagy kellene kiérdemeljen, függetlenül attól, hogy milyen ország keretén belül él. . .

Végezetül volna egy nem is annyira utópisztikus javaslatom: biztosítsák a romániai magyarságnak a teljes körű autonómiáját, szabad fejlődési lehetőségét, és tekintsék országon belüli versenytársként. Ez mindkét nép javát szolgálná. . . Üdvözlettel: *Ottó Weil*, egy volt kolozsvári olvasó.”

Ilyen nyílt levél, illetve ennek tartalmi megfelelője „75” év óta sehol sem jelent meg – tudomásom szerint – a számottevő európai vagy amerikai sajtóban. Nevezett német állampolgárt történelmi személyiségnek lehetne minősíteni, ha nem csupán „gondolatfuttatásként” fordult volna címzettjéhez, hanem igényes javaslatot intézett volna az illetékes európai–amerikai politikusokhoz és államvezetőségekhez a legjelentősebb napilapok (pl. *Le Monde*) s folyóiratok útján. Lényeges azonban, hogy bár „gondolatban” keresi a kisebbségi kérdés jobb megoldásának a módját.

Én még álomként sem hoznám szóba „Magyarország és Erdély újraegyesítését” a Trianon előtti értelemben. Az ilyen beállítottsággal türelmes gondolatcserét folytatnék (hiszen ez is a nyíltsághoz tartozik), de ellenezném még akkor is, ha Horn Gyula miniszterelnökkel, és Iliescu államelnökkel az élen a román és a magyar parlamentek foglalkoznának a gondolattal. Azt azonban vállalnám, hogy a háromnegyedszázados múltra tekintő politikai újrendezést előtérbe helyezzem, és a mondacsínáltan mesterséges „alapszerződések” helyett rálépjek a célravezető megoldás keskeny ösvényére. Érthetetlen és lealacsonyító az európai „status quo” tabusága akkor, amikor a zuhatagos élet az esetek sokaságával megbizonyította annak tarthatatlanságát. Folyik a vér, milliók sírnak és nyög-

nek, s a dollárok milliárdjai kelnek újukra eredménytelenül a mindenképpen „tárgyalások” finanszírozása nyomán anélkül, hogy csak parányi értékjelző siker koronázná a vállalkozásokat. Ez a megállapítás *nem* a jelentős nemzetközi fáradozások lebecsülése, *hanem* a gyökérvkérdésekre irányuló figyelemkeltésnek a keresztyéni gondja.

Nem tudható, hogy akár az európai, akár a világpolitikai felelősök mennyire tisztánlátók a kisebbségi problémák vetületében. A jelek azt mutatják, hogy még az anyaországban is felülről szemlélik a keserves adottságokat. Nem tudhatják beleélni magukat – érthető módon – a mindennapok próbáiba és szenvedéseibe. A való élet nem regény, hanem a történések sokasága. Ha az államfők, a miniszterelnökök és a külügyminiszterek munkatársaikkal együtt eltöntenének legalább 5 évet a kisebbségek helyén, úgy ők maguk küzdenének a jelenlegi realitások ellen. A hit mértéke alatt ez nem szóvirág, hanem *felelősség ébresztési* igyekezet. A fél évtized alatt „saját bőrükön” tapasztalnák meg mindazt, amit a kisemmizettek milliói naponta átélnek. Rádöbbenének, hogy a hozzájuk hasonló méltóságra vágyó kisebbségek homlokegyenest *egyebet* várnak tőlük, mint amit ők határoznak és gyakorolnak. Nem tud(hat)ják, hogy a médiák (újságok, rádiók, képernyők stb.) hangjától eltérően a *félelem uralkodik* a „demokráciákban” – ti. „Keleten” –, illetve a demokrácia útján „elindult” és gyakran megdicsért országokban. *Félnék* az emberek mégcsak a kérdések felvetésétől is, nehogy „éretleneknek”, „tájékozatlanoknak”, „időszerűtleneknek”, „összeférhetetleneknek”, „nacionalistáknak”, „revizionistáknak”, „demokráciaellenesnek”, „európaiatlanoknak”, „szélsőségeseknek” vagy épp „tudatlanoknak” és hasonlóknak minősítsék őket. Önmaguk előtt is hazudnak (sic!), miközben telesírják a világot – joggal – fájdalmaik miatt, *de* nem mernek szólni olyan megoldásokról, amelyek netalán gyanússá tennék őket a „Nyugat” előtt, közelebből pedig a Mitterrand szerint is csak a legyőzöttek elleni bosszújukat kiélő trianoni-párizsi világháborús nagyhatalmak előtt. Ezt a megállapítást el lehet ítélni, semmibe lehet venni, de a *világtörténelem Urának az ítélete elöl nem lehet kitérni*. Ő nem országokat és kormányokat von majd felelősségre az utolsó ítéletkor, hanem felelősséget hordozó személyeket: elnököket, kormányzókat, miniszterelnököket, békediktlókat, bosszúállás eltűrőket, szivteleneket és más felelősöket. E *nem* idejétmúlt „vallási” erőlködés, *hanem* a néptömegek némán kiáltó hangja a hatalmasságok képviselői felé.

A félelem következtében elhallgatott igény az, hogy nyilvánvaló legyen a *jelenlegi helyzet* (= „status quo”) *tarthatatlansága*. Értsék meg a politikusok és a politológusok, s ne tekintsék avatatlan személyek semmis tanácsának, hogy a Trianon-szülte utódállamok kisebbségei hosszú évtizedek óta *sorvadnak* még akkor is, ha ezt ők maguk tagadják, akár az opportunizmus, akár egyéb élet-tényezők miatt. A „szabadság, egyenlőség, testvériség” hangoztatása mindaddig a szívtelenséggel azonos, ameddig egy radikális helyzetértékelés be nem következik. *Senkinek* se álljon többé jogában hangoztatni, hogy a területek „hovátartozását már

rég elintézték”, azaz véglegesen lezárták. Egyéb-ként üres szólamok-szavak maradnak a „kézfogások”, a „hidverések”, az egyházi és a társadalmi „békenyilatkozatok” (még ha a Ref. Világszövetség, vagy akár az Egyházak Világtanácsa részéről hangzanának is el) mindaddig, amíg a szóban forgó utódállamok kisebbségeinek a sanyargatását legalább annyira nem veszik komolyan, mint az afrikai elnyomottakét. Hadd tudja meg egész Európa, hogy a jelenlegi körülmények között csak a Makkai Sándor által kimondott „Nem lehet”-nek van jogosultsága, *hacsak* nem a Krisztus-hit képesít a sorshordozásra.

Megjegyzendő, hogy az *anyaország* részéről beindított és folyamatban levő kisebb-nagyobb anyagi és szellemi támogatások, jóllehet kiváltképpen fontoságúak, érdemileg és perspektívan gondolkozva, nem jelentenek megoldást. Akár a gazdasági melléállásra figyelünk (alapítványok, különféle pénzbenei és természetbeni juttatások, országos vagy más természetű szervezett kéznnyújtások stb.), akár a sokrétű kulturális kapcsolatok fejlesztésére (ösztöndij, a tanulók felkarolása, kiállítások szervezése, tánccsoportok és énekkarok fogadása, szindarabok bemutatása, irodalmi estéje, kulturális kitüntetések, testvérvárosok akciója, politikai konzultációk, egyházi közösség ápolások stb.), mindezek nem képesek időtállóan feltartóztatni az elszakított népcsoportok fokozatos vagy ugrásszerű *sorvadását*. A sok tízezres csángó pusztulás immár menthetetlennek tűnő temetői bevezetés. Ha pedig arra figyelünk, hogy az utóbbi másfél évtized alatt több mint százezerrel csökkent az erdélyi magyarság létszáma, úgy alig juthat lélegzethez az ember. A magyar többségű városoknak csaknem maradéktalan felszámolása (kivételt képezve – egyelőre – a székelyföld) és az ijesztően terjedő beolvadás – céltudatos hatósági támogatással –, mind-mind a tizenkettedik órára emlékeztetnek. Ne ámítsuk se önmagunkat, se a világot! A valóságon és *igazságon* semmit sem változtatnak a pozitív előjelű (és nem ritkán hiteltelen)

egyházi kegyes és jóhiszemű beszámolók éppúgy, mint az anyaországból érkező látogatók dicséret-töltetű leírásai, valamint a kétségtelenül szemlélhető gazdasági és művelődési, egyházi és társadalmi életjelek (Ilyefalva, Brassó, kft.-ék és vállalkozások, templomépítések, iskolák, intézmények, szervezetek létesítése, irodalmi alkotások stb.). Öncsalás és mások becsapása lenne azt állítani, hogy a „sorvadás” csupán az „alaptalan pesszimizmus” kifejezője. Egy tárgyilagos és részletező felmérés sokkal cudarabb képet mutatna. Eközben nem férhet kétség ahhoz, hogy a magyarság még összetett kezek mellett sem tűnik el az utódállamokban egy-két generáció alatt, de aki jelentékteleníteni próbálja a veszedelmet, csak homályos szemű lehet, vagy felelőtlen. Ezt úgy is hirdetem – írásban és szóban –, mint Isten gondviselésében gyermeki naivsággal hívó ember. Am a betegségek nem gyógyíthatók semmiféle egyházi vagy egyházon kívüli eltakarással-elhallgatással. Arra pedig igen-igen vigyázni kell, nehogy a gyógyszer érkezése előtt meghaljon a beteg!

Mindenestől természetesnek kell elfogadni, hogy a „nemzetállam” „többségi” vezetői (néhány kisebbségi igénybevételével) homlokegyenest eltérő véleményt képviselnek. Öneik nincsenek hasonló fájdalmaik. Megszokhattuk, hogy egymást túllicitálják „a valamennyi európai normát meghaladó kedvezményes elbánás” hangoztatásával. Propagandájuk sikerét csak kevesen vonják kétségbe. Az anyaország sem látja tragikusnak a helyzetet, akár csak a kisebbségek bizonyos rétegei. A sebfeltárókat hajlandók „vészmadaraknak”, „szélsőségeseknek”, és eléggé széles skálán mozgó hasonlóknak bélyegezni.

A jelen sorok írója (Istennek hála nem egyedül) azt a véleményt képviseli, hogy a *gyógyító megoldás* lehetséges, de semmiképp a közismert hazai, anyaországi és európai elképzelések szerint. A „tabu”-szemléletmódot előbb el kell takarítani ahhoz, hogy a kérdésekkel a maguk kendőzetlenségében lehessen szembenézni. Ameddig „Nyugaton” és „Keleten” egyaránt nem ismerik föl és el, hogy egyetlen többségi nációnak a tagja sem élvezhet több jogot és szabadságot (bármely tekintetben), mint egy másikhoz tartozók, addig nem lehet szó az előrelépésről. Megoldásként senki se gondoljon az „emberi jogok” harminc szakaszos deklarációjára, sem a különféle „chartákra”, protokollokra, alapszerződésekre és más szabályozásokra. Ezek bőséggel rendelkezésre állanak, de – fájdalom – csak a maguk hatálytalanságával és tehetetlenségével. A múlt tapasztalatai alapján fölösleges újbaknak a megalkotása. *Jobb orvosságot kell megtalálni!* Az Isten képére teremtett ember mel-

tósága, humanitása – jobbik esetben a hite is – azt vonja maga után, hogy ő mind egyénileg, mind közösségileg (kollektíve) *akadály nélkül dönthesse a saját sorsa felől*, természetesen az egészségesen demokratikus jogrend keretei között. Márpedig ahol és amikor ledöntendő *válaszfallat képeznek a bosszú diktálta és bálványozott „békeszerződések”, a „szuverén nemzetállamok”, a hamis alapon nyugvó és sérthetetlen (bár nemzetközileg elismert) „Alkotmányok”, a médiabeli korlátozások és az ostoba országhatárok, valamint a privilégizált „többségi népek”, mindaddig legtovább a sötétségben tapogathat egész Európa.* Mindez azt jelenti, hogy a 20. század *nacionalista és internacionalista bálványait el kell távolítani* a nagy népek közül éppúgy, mint a nagyratörő kicsinyek köréből. Érintetlen temetőben van helyük.

A bálványok nélküli *világban*, közelebbről Közép-Kelet-Európában *bármely népcsoportnak álljon szabadságában*, hogy a „békediktátumoktól” függetlenül dönthesse el: hol és melyik államnak a határai között akar élni. Lealázó és elviselhetetlen, hogy amiért az első és a második világháború után a nagy- és kishatalmak megnyomortották a kisebbségi sorsba taszított népcsoportokat, ezek utódai ne legyenek jogosultak a „demokratikus” és „modern” Európában elhatározni a saját sorsuk alakítását, akár a Balkánon, akár másutt. Csak politikai etikátlansággal lehet az „atyák vétke miatt” a fiakat büntetni. A divattá vált „*stabilitás*”-elmélet helyett meg kell keresni az önrendelkezés szabadságának a járható útját. Vonatkozik ez az erdélyi, a szlovákiai, a volt jugoszláviai (vajdasági) és a kárpátaljai magyarokra éppúgy, mint a hasonló létszámú más nemzettestekre. Lázítónak és rövidlátónak minősülhet ez a követelmény az „Egyesült Európa” felé megszállottan vágyakozók számára mindenhol, de amíg a tabuk vasfüggőnye össze nem tűzódik maradéktalanul, mindaddig elképzelhetetlen a megalázottság nélküli együttélés Közép-Kelet-Európában. Nincs szó sem az Európai Közösség (unió), sem az Európai Tanács, az Európai Biztonság (Helsinki), a NATO és egyebek aláértékeléséről, hanem mindezek hivatásának az emberies kitereljesítéséről, akár hallják, akár nem hallják.

Az unalomig hangoztatott jelenkori beállítottságban aligha jöhetnek szóba az előbbieken kifejezett igények. Amiként mondani szokás: annyira összekeveredetten élnek a különféle nyelvet beszélő népek, hogy természetes határokkal nem lehet megnyugtatóan rendet teremteni közöttük. A „*status quo*” akarva, nem akarva kényszerítő parancs. Nem ez volt a helyzet demográfiaiag a békekötések idején, amikor meg sem kérdezték a kisebbségi

sorsgödörbe taszítottak millióit, de ma már valóban létezik a csaknem áttekinthetetlen etnikai összekeveredés. Mindazáltal a jelen időkben is, amikor világszerte népvándorlási tünetek jelentkeznek, meg lehet és meg kell kérdezni akár a romániai, akár a szlovákiai magyarságot, a vajdasággal és a kárpátaljaival együtt: miképpen képzelik el és akarnák megvalósítani területi beosztásukat és állami hovatartozásukat? Miért jelentene ez a megkérdés „felforgató” és az „örök rendet” bántó tevékenységet? Miért fájhatna ez a birtokban lévő többségieknek? Nem Erdélyt kell Magyarországhoz csatolni a maga egységében, sem pedig délen vagy északon visszaállítani a hajdani képletet. Azonban az önrendelkezés szellemében kérdés elé kell állítani a romániai magyarságot – közéjük értve a csángókat is –, valamint a csallóköziakat és a vajdaságiakat a saját egzisztenciájuk és megmaradásuk dolgában. Ha jól érzik magukat a megalázottság állapotában, illetve megelégedettek a helyzetükkel – hiszen általában ezt híresztelik róluk –, akkor tárgyalanná válnak a kérdések. Maradhatnak érintetlenül, s döntésükkel véglegesen megoldják az évszázados vitákat. Főlegesen teszik mind az anyaországiak fejlődését, mind az aggódozó „nyugatiakét”. Szükségtelemmé válnak az

újabb egyoldalú (vagy akár többoldalú) hatalmi beavatkozások. Ha viszont valamely országnak a jelentős létszámú lakossága azt igényli, hogy számbeli arányának megfelelő területen és az általa igényelt hovatartozásban éljen, úgy ennek ne legyen akadálya semmiféle „szuverenitás”, „békeszerződés”, „nemzetállam”, „Alkotmány” győztes hatalmi megrögzöttségek és egyéb gátlások.

A politikusok feladata, hogy megkeressék és – főként – megtalálják a rendezés útját-módját. Aligha férhet kétség ahhoz, hogy néhány hónap – tehát nem év, hanem hónap – leforgása alatt kialakulna – az önrendelkezés érvényesítése nyomán – az önkéntes népességcsere, melynek következményeként mindenestől békés légkörben és a jelenlegi határzáratok nélkül élhetnének egymás mellett a különféle nyelvet beszélő népek. Az egyházak – az ortodox éppúgy mint a katolikusok és a protestánsok – olyan szolgálatot végezhetnének, amellyel kitörölhetetlenül beírják nevüket a hamisság és a kényszer nélküli békeség történetébe. Egyidejűleg megszűnnének az „örök” és „szent” román és magyar történelmi igények. Tárgyalanná válnának a múltbeli örökségből származó „elsőség” mondvacsinált és valószínűs érvei. Ehhez mindenesetre „új sziv és lélek” szükséges a kölcsönös megértés, jóakarát, áldozathozatal és jövőszemlélet keretei között.

Így valósulhatna meg az egymás iránti hazugságmentes, őszinte szeretet. Végképp a sürgödörbe kerülne Nagy-Magyarország éppúgy, mint Nagy-Románia, s velük együtt a Nagy-Szerbia és az érintetlenül bebiztosított Szlovákia, valamint az alapszerződéses Ukrajna. A politikusok tiszta látásától, bölcsességétől, Isten előtti felelősségétől és az ebből fakadó lelkiességüktől, magatartásuktól függ, hogy az őszinte együttélés békéjét építik-e fel gyermekeik és gyermekeink számára, vagy pedig megmaradnak a gyűlölet és uralomvágy által megmérgezett „status quo” tűzfészkekben és rendőrállamiságában. Erről addig kell beszélni és írni, ameddig valóban létrejön az az új közép-kelet-európai rend, amelyben egyszer s mindenkorra kitörlődik az együttélő népek ellenségeskedése. Nem kell félni a bibliai szóhasználatától: „Egyet cselekszem: azokat, amelyek hátam megett vannak elfelejtven, azoknak pedig, amelyek előttem vannak, nekik dőlven, célegyenest igyekszem Istennek a Krisztusban onnét felülről való elhívása jutalmára.” Ennek a reménységbe ágyazott megoldásnak már csak az EB-határozatokra támaszkodva sem lenne érdemi akadálya az erőszakmentes határváltoztatással.

Amennyiben a széles körű politikai tehetetlenség miatt a közép-kelet-európai újjárendezés ke-

resztülvihetetlen, úgy a tisztességes megfontolások feltétele alatt csak a *hiánytalan területi autonómia* vezethet célhoz. Sajnos, a „nemzetállamok” „szuverenitás”-eszméje mellett ez éppoly elképzelhetetlen, mint a határoknak békés úton történő megváltoztatása (Helsinki). A sovén nacionalizmus miatt pillanatnyilag nincs jövője ennek az útkeresésnek se. Maga az autonómia szó (még ha önrendelkezésnek nevezzük is) már haragra és ideges türelmetlenségre ingerli a „nemzetállam” és a „szuverenitás” zászlóvivőit, sőt: ellenszenvet és érthetlenséget ébreszt még a „fejlett” demokráciákban is. Márpedig aki a területi önkormányzat ellen hadakozik végeredményben a humánusot csúfolja meg Magyarországon nem kevésbé, mint Romániában vagy máshol. Bizonyosságát adja annak, hogy korlátoltsága miatt nem ismeri el a másnyelvű embertársával való egyenlőségét. A hitleri magasabb rendű nációhoz sorolja magát, mind nyelvi, mind kulturálisan, mind történelmileg.

Az egyenlőség feltétele alatt az *autonómia azt vonná maga után*, hogy akár a félmillió, akár a kétmillió, illetve a kisebb, de létszámában az Egyesült Nemzetekbeli apróbb államoknak a méreteit meghaladó népközösség feljogosulna az önkormányzatra, életének a saját akarata szerinti korlátlan berendezésére. Emelkedett keresztyéni gondolkozással attól sem kellene félni, hogy „államot engedélyezzenek az államban”. Ehhez nem volna szükség semmiféle küzdelemre, mert az „európai minőségű többségnek” önmagától kellene felajánlania a „kis testvér” számára a nagytól elvárható támogatást, az anyaországban és az utódállamokban egyenlőképpen. A tét mindössze annyi, hogy *el kell tűnnie az uralkodó többségnek éppúgy, mint a csökkent értékű kisebbségnek.*

A kidolgozásra váró szabályozás szerinti *területen-területeken a megfelelő népességi arányszám* esetében, ki-ki a saját nyelvét is *államnyelvnek* tekinthesse a közigazgatásban éppúgy, mint a jogszolgáltatás, a katonaság, az egészségügy, az ipar és a kereskedelem, a tanügy és a művelődés egész területén. Bárki a saját nyelvén „kommunikálhasson”, kérvényezhessen, közlekedhessen (vasúti pénztáraknál és más helyeken), vásárolhasson, szerződéseket köthessen, és ugyancsak anyanyelvén nyerhesse el a választ, kétnyelvű hivatalos pecséttel a kettős feliratú helységeken, településeken. Ha az Európai Unióban tucatnyi hivatalos nyelv létezik, vagy Finnországban kettő, úgy az „autonómia” fogalma szintén elhordozható – mindenhol – a kettősséget. Ilyen rendezés mellett megszűnnének a vitatott iskolakérdések („óvodától az egyetemig”), és sok-sok egyéb jelenkori társadalmi rákosodás az

együttjáró nyugtalanságokkal és az „instabilitás” feltételezett vagy valóságos veszélyeivel együtt. Ha a közös európai valuta bevezetése nem botránkoztató (majdan a forint és a lej félretevéseivel), akkor a kettős államnyelv sem hozhat ki senkit a sodrából. Hadd érezhesse magát valamennyi kisebbségi népcsoport úgy, mintha az anyaországban élne, a határok megalázó butasága nélkül. Ez lenne a vágyva vágyott Európa-közösségi tagság egyik fontos feltétele.

A „demokrácia” mindig és mindenhol ürességtől kongó fogalom lesz és marad, ha nincs biztosítva az *állampolgárok hiánytalan egyenlősége*. Egymás nyelvének az ismerete hozzátartozik az autonómia lényegéhez. Tehát nem az egyik nyelv, vagy a másik, hanem mindkettő ugyanazon mértékben. Ennek érdekében viszont nem lehet eléggé hangsúlyozni és ismételni, hogy a „nemzetállamok”, a „saját ügyeikbe való beavatkozást nem tűró” „szuverenitások”, a szentnek minősített „országalkotmányok” és egyéb elavult történelmi képletek elviselhetetlenek az Isten képre teremtett ember számára, legyen ez akár protestáns, akár római katolikus, ortodox vagy mohamedán, vallásos vagy ateista, függetlenül a népi hovatartozástól. Ezt pedig nyíltan ki kell mondani és fenn kell tartani. Titkolni csak a gonoszt szabad. Akik „hátsó szándékot” gyanítanak az eddig leirtakban, politikai elmaradottságukról tesznek bizonyosságot, még ha magas (miniszteri?) közhivatalt vezetnének is.

Befejezésül hallgassuk meg az utca emberének a szavát:

A nyolcvanas években történt, hogy e sorok írója az osztrák konzulátuson várakozott a beutazási vízumának az elnyerése végett. Mellette két németajkú osztrák beszélgetett. Erdélyről kíváncsiak lehettek, mivel szóba hozták a román-magyar kapcsolatokat. Vitájukat így zárta le az egyik: két nép között sose lesz tartós és fellegetlen megbékélés, mígcsak a határok kérdését intelligens módon nem rendezik. De hogyan lehetséges ez? – válaszolt a másik. A felelet így hangzott: „A kölcsönös megbékélésnek egyetlen lehetősége, ha a Székelyföldet akár egy korridórral, akár más megoldással Magyarországhoz csatolják, s megengedik, hogy az emberek, románok és magyarok egyaránt, úgy helyezkedjenek el az összekötő területen belül vagy kívül, ahogyan teljes szabadságban akarnak”. . . . Érdemes elgondolkozni a két kívülálló német beszélgetésén.

A felhozott megoldási elképzelések közül választani lehet, illetve *egy jobbat* is kidolgozhatnak a politikusok. Bizonyos csak az, hogy a jelenleg ismert „alapszerződéses” és „státus quo”-s útkeresések *nem vezetnek* időtálló megnyugváshoz. A Weil Ottó által „gondolatban” érintett „újraegyesítés” nem célszerű, de akár az „újjárendező”, akár az „autonómias” (esetleg egy még alkalmasabb) elképzelésről nem mondhatnak le és ne mondjanak le az utódállamok „kisebbségeit”. Ha pedig mégis lemondának, úgy megérdemlik a „sorsukat”. Aláírhatják az „anyaországaikkal” együtt a román, szlovák és szerb nacionalisták által elfogadható „alapszerződéseket”.

TÓKÉS ISTVÁN
Kolozsvár

A nemzetiség jogi fogalma

Az utóbbi években igen sok nemzetközi konferencia foglalkozott a nemzetiségi, vagy kisebbségi kérdéssel. Nem volt könnyű feladat és nem is született egyértelmű válasz a kérdésre: mit kell érteni nemzetiségen, kiket és milyen mértékben illetnek meg a nehezen születő kisebbségi jogok?

Sokan úgy gondolják, hogy minden embercsoport, mely más nemzet államának területén él, azonos kategóriába tartozik. A közép-európai laikus zsurnalisztika, még mindig a szovjet főhatalom korabeli gondolkozásmód szerint, egybemossa a NEMZETISÉG (NEMZETI KISEBBSÉG) fogalmát az IDEGEN, a BEVÁNDORLÓ, a MENEKÜLT, a VENDÉGMUNKÁS, a HAZÁTLAN fogalmával. Különösen a magyar utódállamok politikai zsargonja igyekszik egyenlőségi jelet tenni pl. az óslakos szlovén, az impozáns kulturális örökséggel rendelkező erdélyi szász, a bevándorló cigány és a bangladesi menekült közé.

Miért éppen a kisebbségben élő magyarok igénylik a megkülönböztetést e kategóriák között? Nagyon könnyű a felelet: Európa egyetlen történelmi nemzetiségének sem jogi státusát, sem történelmi, kollektív identitását nem vonja kétségbe senki, csak a miénket. A régi Magyarországi utódállamaiban viszont tisztázásra várnak ezek a kérdések, elsősorban a magyarok vonatkozásában. A mi jogaink rendezése felé nem lehet előre lépni történelmi identitásunk megfogalmazása nélkül, mert így – egyes ellenséges körök már ezt is hangoztatják – az USA-ba áttelepült Puerto Ricó-iak státusába utalhatnak bennünket. Fenyegetően áll előttünk a volt Jugoszlávia agóniájának réme. Ott is el lehetett volna kerülni az emberiség megcsúfoltatását, ha a fegyverek bevetése előtt józanul mérlegelték volna egymás igényeit.

A NEMZET (nation) történelmi adottság, az azonos hagyományt tisztelő, származási, anyanyelvi, művelődési és más közösségformáló örökséget magukénak vallók erkölcsi közössége. Európában – pontosabban Nyugat-Európában – a NEMZETÁLLAMOK FÖLDJÉN, ahol az államok valamely nemzet közhatalmi szervezeteként keletkeztek és fejlődtek, az ÁLLAM fogalmi eleme lett a NEMZET-nek és a NEMZET fogalmi eleme az ÁLLAM-nak, ahol a nemzet tagjait erkölcsi kötelék, a hazaszeretet fűzi államához, országához. Az államnak azok az alattvalói csoportjai, amelyek az államalkotó nemzettől eltérő hagyományok alapján alkotnak maguk között erkölcsi közösséget, NEMZETISÉG-nek (nationalité) nevezetnek. Akkor is, ha másik állam államalkotó nemzetének részei, akkor is, ha nincs anyanemzetük, vagy ha eltérő hagyomány-örökségük (anyanyelvük) ellenére, az álla-

mukat alkotó nemzet tagjainak érzik és tudják magukat. A nemzetiség tehát szintén történelmi adottság, az államalkotótól különböző hagyományai és öröksége alapján, minden esetben könnyen azonosítható (identifikálható), leírható, és a másoktól különböző IDENTITÁS-öntudatával rendelkező közösség.

A NEMZETISÉG-gel azonos jelentésű a köznyelvben meghonosodott KISEBBSÉG, és a tételes nemzetközi jog terminus technicus, a NEMZETI KISEBBSÉG, ETNIKAI KISEBBSÉG (minorité nationale, minorité ethnique) kifejezések, habár ezekkel szemben méltánylást érdemlő kifogások merülhetnek fel jogelméleti és gyakorlati politikai oldalról egyaránt. A KISEBBSÉG kifejezés használata mellett szól viszont az, hogy ez a demokráciában oly annyira fontos általános kisebbségi jogbiztosítékok igényére utal, valamint az, hogy az alapvető emberi jogok – mint a faji, származási, vallási, anyanyelvi kisebbségi jog – érvénye a nemzetiség tagjaira is közvetlenül kiterjed. Az nem értelemzavaró, hogy a köznyelvben a NEMZETISÉG nemcsak a most vázolt értelemben használatos kifejezés, hanem valamely nemzethez tartozás személyi tulajdonságát is jelenti (például: „francia nemzetiségű” = „a francia nemzet tagjai”), mert a logika minden adott esetben könnyűszerrel kiveszi a helyes értelmezést.

Igen, a nemzet és a nemzetiség az emberek számbavehető csoportjának szubjektív viszonyulása egy közösség objektív valóságához. A nemzet és a nemzetiség között az államhoz, az eredeti uralkodó hatalmú területi közülethez való viszonyban van a különbség. Az állam viszonylatában csoportosíthatók a nemzetiségek is történelmi adottságaik alapján: Vannak az állam alakulása előtti, óslakos nemzetiségek, és vannak az állam alakulása után betelepedettek, vannak önként csatlakozottak, és kényszerrel – hódítással, dinasztikus örökösödéssel – anektált nemzetiségek, és mindezekkel szemben vannak az államnak olyan alattvalói – vagy állampolgárok, vagy sem – akik (vagy akiknek ősei) egyénenként családon-

ként szivárogtak be, emigráltak, ideiglenesen, vagy véglegesen. Nyilvánvaló, hogy az utóbbiakat nem tekinthetjük TÖRTÉNELMI NEMZETISÉG-nek, hanem BEVÁNDORLÓ, IDEGEN, TELEPES, VENDÉGMUNKÁS, MENEKÜLT (Étranger), vagy a középkorias VENDÉG (hospes) elnevezés illeti őket, – jó volna egy elfogadhatóbb kifejezés erre a fogalomra – akár polgárai az államnak, akár átmeneti ott-tartózkodók, lehetnek bár ugyanúgy az államalkotóktól eltérő hagyományaik, mint a történelmi nemzetiségnek.

A BEVÁNDORLÓK és a bevándorlók ivadécai különböznek a TÖRTÉNELMI NEMZETISÉGEK-től történelmi adottságaikban, abban, hogy mikor, mi módon és milyen körülmények között lettek az állam alattvalóivá. A különbség elsősorban jogállapotuk között van. Az államalapításban résztvevők azonos jogállásúak a honfoglaló nemzet többi részével, az önként csatlakozók és később közösségi kötelékben beköltözők kialakított státust kaptak, a dinasztikus háborúk, vagy örökösödés útján hajdan hódítottak pedig még államnevüket és alkotmányukat is megtartották. A múlt századi nemzetközi kongresszusokon, valamint a jelen századi nemzetközi jogi aktusokkal más államok uralma alá került népcsoportok jogi helyzetét viszont nemzetközi jogszabállyal rendezték a határmódosítást elrendelő hatalmak. Ez a szuverenitást megközelítő társországi státustól, az autonóm tagállam és az öröklött közjogi helyzet tiszteletben tartásán át, a nemzetiségi jogok minimumáig: a szerzett kollektív jogok és az identitást is tiszteletben tartó teljes állampolgári jogegyenlőség-garantálásáig terjedt. A bevándorlókat nem illet meg semmiféle kollektív közjogi személyiség, hiszen egyenként jönnek. Önkéntes beköltözésükkel egészében elfogadják a befogadó állam jogrendjét – mely korunkban nem szállhat az alapvető egyéni emberi jogok szintje alá az idegenekkel szemben sem.

Az óslakos, történelmi nemzetiségeknek is be kell illeszkedniük az új államkeretbe, de ADAPTÁCIÓjuk különbözik a bevándorlókétól: A NEMZETISÉG alkalmazkodási módja az ADEKVÁCIÓ (egyenlősődés); a BEVÁNDORLÓÉ az ASSZIMILÁCIÓ (hasonulás). A nemzetiség identitását úgy látja biztosíthatónak, ha MEGKÜLÖNBÖZTETIK az államalkotóktól és bevándorlóktól, és a különbözőség alapján NYILVÁNTARTJÁK, a bevándorló viszont ELKEVEREDNI akar, és személyi jogai sérelmének tart minden megkülönböztetést, annál inkább nyilvánartartást. Mindkét kategória JOGEGYENLŐSÉGET igényel, de a bevándorló a (faji, származási, anyanyelvi, vallási stb.) KÜLÖNBSEGEKRE TEKINTET NÉLKÜL, a nemzetiségek viszont a KÜLÖNBSEGEK FIGYELEMBEVÉTELÉ-

VEL. (Az elsőre példa: Minden állampolgár férfi köteles katonai szolgálatot teljesíteni, tekintet nélkül – egyebek mellett – lábfejének méreteire. A másodikra pedig: Minden katonának bakancsot kell adni, tekintetbe véve lábfejének méreteit.)

A történelmi nemzetiségek közismertek, OBJEKTÍV ismérveikkel együtt. Például: A kelta eredetű BRETONOK 1213., illetve 1532. években, uralkodójuk házassága folytán lettek Franciaország alattvalóivá, alkotmányjogi különállásukat megőrizvén a francia forradalomig. Azóta nem igényelnek különleges jogállást. A finnországi SVEDEK 1249 után, mint hódítók kerültek az akkori Finnland svéd tartományba. 1809-ben az országgal együtt kerültek Oroszország fennhatósága alá, majd 1917-ben a független Finnország állampolgárai lettek. Az orosz főhatalom alatt a Finn Nagyfejedelemség svédjei megőrizték uralkodó nemzet jellegüket a többségi finnekkel szemben (íme, a „nemzetiség” nem azonos a „kisebbséggel”!), a rendi kiváltságok megszüntetése. A független Finnországban viszont, minden régi intézményük megőrzése mellett, fehér lapot kaptak mindennemű igényük vonatkozásában.

Tirol hajdani német tartomány olasz többségű déli részét az első világháború után nemzetközi egyezmény Olaszországhoz csatolta, nemzetközi jogszabály szavatolta az ottani német nemzetiség jogait. Az erdélyi szászok a 12. században vándoroltak be, nemzetiségi közületük, az Universitas Saxorum, NATIO alkotmányjogi jelleget kapott a magyar királyoktól. A huszadik században bekövetkezett román uralom alatt vetették el remek nemzetiségi intézményeiket (a jogukat garantáló Kisebbségi Szerződés rendelkezései ellenére).

A történelmi nemzetiség SZUBJEKTÍV ismérve a nemzeti IDENTITÁSTUDAT. Az állammal szembeni ÉRZELMI kötöttség milyensége, hogy hazájának érzi-e, tudja-e országát – az adott nemzetiség konkludens viselkedéséből állapítható meg, de nem szükségképpen folyománya a nemzetiség jogállásának. (Történelmi tapasztalat az erdélyi szászok passzivitása a magyar állammal szemben, és a Finnországi svédok áldozatos hazaszeretete.)

Vannak népcsoportok, melyek történelmi identitástudata nem eltérő, vagy csak részben különböző a nemzetétől, illetve összefér vele. Ilyenek például, a katalánok a spanyolokkal szemben, a skótok Nagy-Britanniában, ilyenek voltak a székelyek a magyarságon belül. Ezeket identitástudatuk nem elválasztja a nemzettől, hanem összeköti vele. Ezek tehát nem nemzetiségek, hanem TÖRTÉNELMI NEMZETRÉSZEK. Mivel azonban a identitástudat szubjektív, könnyen változó tartalmú fogalom, az ilyen történelmi nemzetrészek bármikor NEMZETISÉGNEK nyilváníthatják magukat, ha a nemzettől eltérő identitástudatuk így kívánja. Ez történt a hajdani Magyarország északnyugati szláv alattvalóival: Évszázadokon át a hazaszeretet legszebb példáit mutatták Hungária iránt, élenjárói voltak még a szabadságharcoknak is, míg a múlt században a magyartól eltérő identitástudatuk alapján SZLOVÁK nemzetiséggé lettek az addigi nemzetrészből.

A BEVÁNDORLÓ, IDEGEN (étranger), BEVÁNDORLÓ IVADÉK elnevezések egyértelmű OBJEKTÍV fogalmi elemet takarnak, de mellőle hiányzik

a SZUBJEKTÍV, az öntudati elem, a származási különbség pozitívításának érzelme, inkább hajlik arra, hogy a befogadó nemzet tagjaival szemben minden megkülönböztetést megbélyegzésnek, diszkriminációnak tart, és a fenti elnevezéseket pejoratívnak, sértőnek érezvén, mindegyiket elutasítja. Minden törekvése arra irányul, hogy a jogrend meg ne különböztesse, hogy ne kerüljön külön nyilvántartásba, illetve, hogy minél előbb kikerüljön abból. Szélső esetekben ez a bevándorló múlt a teljes identitás, az egyéniség megtagadását jelenti, mely gyökértelenséget, minden társadalmi kötetlék feloldását, kalandorrá, vagy főgelfrájja válást von maga után. Az esetek túlnyomó többségében azonban inkább a TÖBBES IDENTITÁS pozitív irányába tereli az emigráns öntudatát és önérzetét: Azonosul a befogadó nemzettel, anélkül, hogy megtagadná egyéni, családi, származási, anyanyelvi, vallási hagyománya öntudatát, és megőrzi érzelmi kötődését régi nemzetéhez, egyházához. Sokszor ez annyi társadalmi identitás szerinti kötődést jelenthet, ahány vallott társadalmi tulajdonsága van az embernek, gazdagabbá téve ezáltal saját magát is, befogadó társadalmát is.

Az USA bevándorló modellállam. Az óslakó indiánok mellé az ősfoglaló pionírok, majd hollandi, angol, ír, francia, német, olasz, spanyol és egyéb telepesek sorakoztak fel még az államok függetlensége előtt. Ezek együttesen harcoltak a függetlenségért, mint annak idején az európai nemzetek honfoglaló ősei és együtt alkották meg az Amerikai Egyesült Államokat és annak nemzetét. Azután jöttek a bevándorlók, és igyekeztek állampolgársághoz jutni, minél hamarabb letenni az állampolgári esküt, angol nyelven, bibliára tett kézzel, feltétel nélkül elfogadva az alkotmányt és a teljes jogrendet. Később a néger- és félvérek és rabszolgák ivadéka is állampolgárságot nyertek, és ennek a világ minden fajtájából, népéből, vallásából AMERIKÁVÁ hasonult (asszimilálódott) nemzetnek minden tagja – bevándorló ivadéka lévén – minden megkülönböztetést sérelmesnek tart. Magyarországon viszont az államalkotó magyar nemzet tagjai vannak túlnyomó többségben. Mellettük élnek nem magyar hagyományú népcsoportok, egyesek ősidők óta, mások kései bevándorlás eredményeként. Egyelőre identifikált történelmi nemzetiség egy sincs Magyarországon, mert ez az állampolgárok nemzetiség szerinti megkülönböztetését jelentené, melyet az érdekeltek beleegyezése, kérése nélkül megtenni, az egyéni szabadságjogok sérelmét jelentené. Ahogyan a magyar társadalmat a múlt felmérései alapján ismerjük, feltételezhetjük, hogy – csekélyebb lélekszámuk ellenére – a magyartól eltérő nemzeti identitásuk megkülönböztetését, nyilvántartását és törvényes védelmét igényelnék a németek, szlovének, horvátok, szerbek, szlovákok, de minden megkülönböztetés ellen tiltakozna a cigány és a zsidó származásúak többsége és a legújabb bevándoroltak. Lehetőséget kell adni mind magyar állampolgárnak arra, hogy a magyar nemzet tagjának, valamely más nemzetiséghez tartozónak, vagy kozmopolitának vallhassa magát, hogy a jogrend mindenkihez aszerint viszonyulhasson. Szabad tehát a választás a kategóriák között, de összekeverésük nem. Mit szólnának, például, a bretonok, korzikaiak, elzásziak, ha bekevernék őket a sokmil-

ió franciaországi idegen közé? Vagy a dél-tiroli németek, akár a német turistákkal való összekeverésükhöz Olaszországban?

A Helsinkii Zárónyilatkozat visszahozta a jogrend, az identitás fogalmát, mint jogilag védelmezendő társadalmi értéket. Ezzel lehetővé válik a régi speciális és partikuláris jogok intézményének visszahozása, melyet a múlt századi jogegyenlítése lendület – (mint bába a gyereket a fürdőtővizzel együtt) kidobott a modern jogalkotásból. Ugyanis az identifikált nemzetiségek mindegyikére, minden állam külön törvényt alkosson, nemcsak egy általános nemzetiségi törvényt államként. Ez a törvény az állam előtti nemzetiségek vonatkozásában (például Romániában: Legea minoritatii germane stb.) szigorúan tartsa magát annak a nemzetközi jogszabálynak az előírásaihoz, mely a nemzetrészt nemzetiséggé tette, tehát minimum az intézmények és szerzett jogot megőrzését kell biztosítani. Ez alá szállhat a jogalkotás az állam utáni nemzetiségek vonatkozásában – ebbe a csoportba tartoznak a magyarországi nemzetiségek –, de biztosítani kell identitásuk védelmét és fejlesztését annak minden elemével együtt (anyanyelv, történelmi, művelődési hagyomány), az alapvető emberi jogok nemzetközi jogi rendelkezéseinek a tiszteletben tartásával.

A bevándorlók jogállását nem nemzetközi jogszabály, hanem államon belüli jogalkotás szabályozza, a mindenkor közérdek politikai igényei szerint, külön az állampolgárokét (ha erre szükség van), külön az állandó letelepedettekét, és külön az átmenetileg ott tartózkodókat, idegeneket, menekülteket, de minden embernek, idegennek és menekültnek biztosítani kell alapvető jogait a nemzetközi normák szerint. Íme, ezért kell megkülönböztetnünk a nemzetiség (nemzeti kisebbség) fogalmát a bevándorlóétól és minden más társadalmi csoportétól – minden kategória javára.

Sajnos, mindez csak a nemzetközi jogalkotásra irányul, habár fölös számú nemzetiségi jogszabály alkottatott eddig is nemzetközi és államon belüli vonatkozásban egyaránt. Az alkotott jogszabályok végrehajtására, érvényesítésére azonban semmi intézményes biztosíték nincs addig, amíg államon belüli és nemzetközi bíróságok igazságszolgáltatási garanciáját létre nem hozzák. Megfelelő hatáskörű független bíróságok nélkül a legpíróbb nemzetiségi jogszabályok is csak áldatlan vitákat provokálnak, konfliktus helyzeteket eredményeznek megbékélés helyett.

Megszűnő magyar végvárok

Szóránymagyarság és az egyházak

Trianonnak, újkori történelmünk egyik legnagyobb tragédiájának szomorú következményeként a magyarság egyharmada, ötmillió honfitársunk szakadt el az anyaországtól. Töredékük, ugyan még ezt megelőzően, a század első évtizedeiben „tántorgott ki” e hazából, a munkanélküliség, a nyomor, a szegénység elől az „igéret földjére”, Amerikába, a többség azonban a trianoni békediktátum következtében került idegen uralom alá. Majd 1945 és 1956 után a kommunista önkényuralom elől menekültek újabb százezrek külföldre.

A hontalanná lett magyarok között, – bárhol is lettek új hazára a nagyvilágban – mindenütt az egyházaknak jutott és jut még ma is az a szerep, mi több, történelmi feladat, hogy összetartsák, egybefogják a szóránymagyarságot. A nagy idegenségben az egyház jelentette/jelenti számukra az elveszett Hazra egy darabját, az otthon édes ízét. Túlzás nélkül állíthatjuk: nagyrészt az egyházaknak, a lelkes katolikus és protestáns magyar papoknak, lelkipásztoroknak köszönhető, hogy az utódállamokban és a nyugaton élő magyarság nem vesztett el az idegen környezet tengerében, hanem megőrizhette nemzeti-népi és kulturális identitását. Az egyházak, az egyes egyházi közösségek, keresztény-nemzeti egyesületek végzik manapság is az egykori magyar végvárok életmentő küldetését a szétszóródott magyarok között. Nem véletlen, hogy például Erdélyben is papi személyiség, *Tőkés László* lett az ottani két, két és félmillió magyarság lelki-szellemi vezetője.

Ahol pedig valami oknál fogva megszakad, lehetetlené válik ennek a valóban életfontosságú küldetésnek a betöltése, ott a magyarság léte, identitása kerül végveszélybe. Ennek többféle oka is lehet: akár számbelileg fogyatkozik meg vesztesen a magyar közösség, akár pap nélkül, lelki vezető nélkül marad. Ha viszont valahol mindkét tényező fennáll, ott szinte bizonyos, hogy meg van pecsételve a szóránymagyarság sorsa. Templom nélkül, egyházi közösség és lelkész hiányában ugyanis rendszerint nagyon hamar felbomlik a magyar közösség is, s elveszti identitását. Ezért például nem véletlen, hogy Brazíliában (Sao Paulo) és Venezuelából (Caracas) is immár hosszú évek óta „hazulról”, Magyarországról kérnek és fogadnak örömmel magyar protestáns (akár nyugdíjas) papokat, igehirdetőket az ottani protestáns magyar gyülekezetek.

Az elmúlt évek során viszont két elszomorító eseményről is hírt hallhattunk. Az egyik az Egyesült Államokból érkezett, s arról számol be, hogy nemrég egy magyar templom kapuja zárult be Buffalóban. Ebben a Niagara vizeséhez közeli

nagyvárosban 1914-ben alapították meg az első nagyobb számú bevándorlók a lutheránus gyülekezetet. Buzgóságban nem volt hiány, s nem hiányzott az összefogás sem, mert három év múlva, 1917-ben már templomot is építettek egy szerény paplakkal együtt, majd 1923-ban felépült már a második, immár jóval tágasabb lelkészlakás is.

Ebben a kis magyar Sionban azután évtizedeken át igen eleven lelki élet folyt, olyannyira, hogy az evangélikus gyülekezet mindig is jelentős szerepet játszott a buffalói magyarság életében, s testvéri kapcsolatot ápoltak a többi egyházzal, a helybeli magyar katolikus és református gyülekezettel is. A kis közösség féltőn őrizte kettős örökségét: a reformátori hitét és szilárd, megalkuvás nélküli magyarságát. Egészen 1992-ig, 78 éven át. . .

Mert ekkor végzetes sorsforduló következett be a kis gyülekezet életében. Lelkipásztoruk, a beledi (Győr-Sopron megye) származású *Buthy Dénes*, aki az ötvenhatos forradalom napjaiban, a síófoki parókiáját otthagyva menekült az Egyesült Államokba, s 1957-től gondozta nagy hűséggel az egyre fogyatkozó magyar lutheránus közösséget, 1992 áprilisában meghalt. *(Meg kell jegyeznem, hogy mivel az egyre fogyatkozó gyülekezete nem tudott gondoskodni lelkipásztora és családja eltartásáról, még a létminimumáról sem, ezért középiskolai tanári képesítést is szerzett ott, s hétközben matematikát és latint tanított. Nem beszélve arról, hogy a magyarul már nem, vagy alig tudó második, harmadik generáció kedvéért minden vasárnap külön tartott angol nyelvű istentiszteletet is, annak érdekében, hogy ők is megőrizzék magyar identitásukat, s megmaradjanak a magyar közösség számára.)*

Utódja nem lévén, pásztorának halála után csakhamar – még 1992 nyarán – az egyházköztség közgyűlése a magyar gyülekezet önállóságának a megszüntetése mellett volt kénytelen dönteni. Majd szeptember végén lezajlott a fájdalmas, könnyes búcsúzás a templomban. Sok-sok régi szép emlék elevenedett fel a búcsúzás óráiban.

Nagyapákra, nagyanyákra, édes szülőkre, húséges egyházi előjárókra és segítőkre, a lelkész (lelkészek) hű munkatársaira emlékeztek, 1914-től 1992-ig, már-már elfelejtett nevekre irányult a hívek figyelme. S könnyek között emlékeztek lelkipásztoraikra s a papnékra, a lelkészcsaládokra is, akik mostoha körülmények között is vállalták a próbás szolgálatot, hogy biztassanak, vigasztaljanak, áldjanak az Igével, az életút kezdetén éppúgy, mint annak próbáiban s majd végeztével.

A búcsú együttléten az ígéhirdető buzdította a „szent maradékot”, hogy a bezáruló templompuk ellenére is, ki-ki vigyázzon az életúton az egyházban, ebben a magyar templomban ajándékba kapott kincseire, s a legnagyobb ajándékra, arra, hogy „miénk az Ország!” Majd utoljára csendültek fel a jóllismert, kedves magyar evangélikus énekek, aztán átadták az egyházkerületnek megőrzésre a gyülekezet anyakönyveit, és elhangzott a minden magyar szívet mélyen megrendítő, meg-rázó utolsó mondat az egyházkerület kiküldöttje szájából: „A Megváltónk nevű magyar evangélikus templom és egyházközség működését ezennel befejezettnek nyilvánítom.” A búcsú istentisztelet záró aktusaként pedig a magyar Himnusz eléneklése következett.

Ezzel 78 évi szolgálat után bezárult egy újabb magyar templom kapuja az óceán túlsó partján. . .

A másik helyszín: Svájc, ahol napjainkban néhány magyar végvár éli válságos napjait.

A svájci protestáns egyházat az 1956-os magyar forradalmat követő, több tízezres magyar menekülthullám készítette a magyar nyelvű lelkigondozás megindítására és anyagi támogatására, s ennek érdekében két magyar lelkészt alkalmaztak. Hamarosan megalakult a Svájci Magyar nyelvű Protestáns Gyülekezetek Szövetsége is, mely jelenleg hat önálló magyar gyülekezetet tömörít Német-Svájc területén, kereken 550 felnőtt egyházzal. Jelenleg tizenegy helyen tartanak rendszeresen, havonta egy alkalommal, vagy két vasárnapon magyar nyelvű istentiszteletet, mégpedig Baden, Basel, Biel, Bern, Genf, Lausanne, Luzern, Schaffhausen, St. Gallen, Zürich és Winterthur városokban.

A hat önálló magyar protestáns gyülekezet számára csupán egyetlen egy lelkészi állás fenntartását biztosították a svájciak, annak minden anyagi vonzatával, ám ezt „gyakorlati megfontolásból” kettéosztották a magyarok. Így aztán Baselban és Zürichben egy-egy magyar protestáns lelkész (előbbi helyen református, utóbbiban evangélikus) látja el a magyar és német nyelvű szolgálatot, mégpedig 50-50 százalékos elfoglaltsággal. A sváj-

ci főváros, Bern azonban eddig még megőrizhette önállóságát: külön papot mondhat magáénak.

Nemrégiben ez az egyik félállás került veszélybe. A baseli magyar gyülekezet problémáiról Szathmári László lelkipásztor leveléből idézünk: „Az én baseli állásom rövidesen megszűnik, a gyülekezet nem. Ugyanis a baseli anyaegyház (a svájci – a szerző) felmondta az itt betöltött félállásomat, mivel nem tud fizetni. Nagyon el van szegényedve, mert nagy a kilépések száma. A magyar nyelvű gyülekezetek szövetségének folyósított szubvenció is nagymértékben csökkent, a magyar gyülekezetek részéről pedig még azt sem tudnák biztosítani, mint eddig. Így helyemet csökkentett mértékben a berni lelkész veszi át. Bár ők is hasonló nehézségekkel küszködnek, mégis így lesz neki a bernivel együtt egy fél, vagy talán valamivel több állása, illetve fizetése. De ez is csak átmeneti. A másik félállású lelkész Zürichben egyelőre marad. A bomlás azonban mindenütt előreveti árnyékát. Az igazság az, hogy az idő múlásával mi is fogyunk, gyengülünk, mert az itt született és felnőtt nemzedékre már egyáltalán nem számíthatunk. Ez részben természetes folyamat, ha fájdalmas is. . .”

Újabbban tehát Baselban kondult meg a vészharang a magyar protestáns egyházközösség feje fölött. A gyülekezet ugyan még létezik, de önállóságát elvesztette, saját lelkipásztora nincs többé, a megélhetését nem tudják biztosítani. Ez pedig – a vég kezdetel!

Előbb Buffalo, majd Basel? Nekem csak ennek a két magyar protestáns gyülekezetnek a végnapjairól, önállóságának a megszűntéről van tudomásom, – a közelmúlt szomorú magyar krónikájából. De hány és hány olyan magyar közösség – és köztük egyházközösség is – küzd az életben maradásáért, sok esetben reménytelenül, mint ahogyan Buffalóban és Baselban?!

Nekünk, az anyanemzet tagjainak, tudatunk mélyéig kell hatoljon a fájó veszteség, mert ha csak egy-egy végvár is kénytelenek feladni a szórványban élő magyar véreink, az ó veszteségük egyben az anyaország és az egyetemes magyarság vesztesége is.

Szűk, önös pártérdekeken felülemelkedve, mind a tizmillió magyarnak nagyobb felelősséget kell vállalnia és hordoznia az utódállamokban és az egész világon szétszórva élő magyarságért. S ők igénylik és elvárják az anyaország, az „óhaza” ölelését, gondoskodását, lelki-szellemi támogatását.

Remete a Kissomlyón

A keleti Kárpátok lábainál az ezernégyszáz évesekben meglepedett ferencrendiek által alapított csiksomlyói klostrom és templom felett, a Nagysomlyóhely tövében magasodó Kissomlyóhegyen, az egykori termékenység és napkultuszt követő emlékhelyen épített *Salvator* kápolna mellett, egy ilyen szerény kis hajlék húzódik. Hét esztendővel ezelőtt, huszonkilenc éves korában *Kedves Béla*, egykori csikszeredai asztalos feljött ide a hegyre, benső szellemi sugallatát követve, hogy a második világháborúig itt lakó utolsó remete után hitbéli elhivatottságot érezve élje itt földi hétköznapjait.

Rendszeres Erdélyt járó utam egyikén, a közelmúltban felkerestem a Kissomlyóhegy tetején élő remetét és tapintatosan, csak amire hajlandóságot mutatott, elbeszélgettünk.

- *Amikor feljött ide, akkor itt, szemben a Hargitával, a Salvator kápolna körül egy gazos rész volt körben. Olyan hely ez, ahova valóban el lehet vonulni, és csak a lélek és a szellem dolgoival törődni. De hát létezik a test is, és látom itt az udvarban csirkék is vannak meg kecske is. Hogyan telnek napjai?*

- Reggel korán kelek, zsolozsmát végzek, azután az állatoknak adok enni és megyek le a kegytemplomba szentmisére. Azután keresztutat végezve hozom a szükséges vizet magamnak. Később a ház körül tevé-

kenykedem a magam eltartásához szükséges munkálatokat végzem, vagy a kápolna díszítését és utána jön a takarítás, fabeszerzés. Három részre oszlik egy napom: reggel ima, délig munka, utána ismét ima két óráig, azután estefelé fizikai munka. Természetesen mikor így dolgozom, akkor azt mindig Isten dicsőségére, belső imával töltöm vagy elmélkedve.

- *Amikor feljött ide, még nem tudhatta, hogyan telnek majd a hétköznapjai. Volt valami elképzelése?*

- Növényekkel táplálkoztam és így készültem, hogy itt fent úgy fogok élni, mint az első remeték.

- *És milyen növényekkel táplálkozott?*

- A farúgyeket kóstolgattam még a civil életben. A régi rendszerben télen itt nem jártak és nem gondolkodtam, hogy majd alamizsnával fognak segíteni.

- *Ezerkilencszáznyolcvannyo lcban még valóban nem lehetett arra gondolni, itt Romániában, hogy megváltozik a helyzet és hívek járnak ide fel és önt ellátják.*

- Előbb a kutyák kerültek körém, aztán a csirkék adományokból. A kecske, mint ellátás az előjáróm, a plébános által jött.

- *Hogyan tud itt meglenni úgy, hogy hosszú ideig nem beszél emberekkel? Vagy itt akkora a forgalom, hogy erre nem kerül sor?*

- A magány elég kevés, mivel két gyereket is fogadtam ide magam mellé. Az egyik nem ismeri a szüleit, gyerekkorából jött, a másik egy nagy családból való, akit tizen vannak testvérek és úgy éreztem, a gyerek rám szorulna. Vagyis hogy besegítsek a családnak azzal, hogy egyet nevelek közülük. De az egyik már elment, mert a szülei nem engedélyezték, hogy én iskoláztassam és gondozzam. A másik gyere-

rek még itt van, őt is el kell látni, gondozni. Ide nagyon sokan járnak nyáron lelki gyakorlatra: papok, szerzetesek, tehát elég forgalmas, de a téli időszakban csak az itteni árvaházból jönnek a gyerekek, mert akkor nincsen meg a lehetőség, hogy kint játszanak és fürdőhelyre menjenek, akkor itt csúszkálnak és hozzám is bejönnek. Megosztom velük amim van és elbeszélgettünk. A tél így szokott telni. Ide elzarándokolnak még más vallásúak az ország minden részéről is és ima szándékkal jönnek. Hogy rájuk és a családi problémákra gondolva, az ügyeik végett Isten közbenjárását kérjem én is.

- *És ekkor ön imádkozik helyettük?*

- Igen, az ő szándékukra.

- *Ezt ők anyagilag honorálják?*

- Alamizsnát vagy pénzt adnak. Eleinte nem fogadtam el a pénzt, de ezek a hívek úgy érezték, hogy ezzel az imát is visszatudasítom. Úgy érzik, hogyha nem adnak valamit, akkor mintha az ima sem nyerne meghallgatást.

- *Sokan zaklatják magát itt fõnt a hegyen? Nem azok, akik imádságot kérnek, hanem általában, mint ahogy például most én is. Hallottam, hogy vannak, akik lefényképezik a hétköznapjait.*

- Kétszer történt meg, hogy végig fényképezték a napjaimat. Az utolsó most volt, három napig

**Csíkszereda Kisssomlyóhegy Salvator kápolna
S az erdőben remete lak (1994 aug.)**

A szerző felvétele

tartott, bármit végeztem, azt lefényképezték.

- Itt arra gondolt, hogy elvonul a hétköznapi élet zajától, elmélyedve szellemi életet él, ugyanakkor pedig fényképezik a hétköznapjait, megbízzák azzal, hogy imádkozzék helyettük és bármilyen csúnya, azt kell mondanom, ezért pénzt adnak. Mennyiben zavarja ez? Mennyiben azonos ez azzal, amit ön elképzelt akkor, amikor úgy gondolta, hogy feljön ide a Salvator kápolna tövébe, ebbe a kis hajópaplós házikóba?

- Ami nem bűn, azt mindet el kell fogadnunk. A felebarátunk

iránti szeretet az, hogy elfogadjunk mindenkit úgy, ahogy van, és ez mindenekfölött kell hogy legyen. Ezelőtt a saját gondolataimnak és magamnak is meg kell hajolni. Itt nagyjából a hely követeli, hogyan lehet az életformát megélni. És ha Istennek így átadván magamat, akkor testvéreimnek is át kell adjam magamat.

- Tudjuk, hogy szerte a világon a turizmus nagy divat. Azt is tudjuk, nagyon sokan csak azért mennek el egy helyre, adott esetben ide a Kisssomlyó tetejére a kápolnához, erre az európai hírébúcsújáró helyre, hogy megnézzék és kipipálják: ezt is látták.

- Nagyon sokan vannak, akik az Istennel megélt belső tapasztalataimnak a megosztására várnak, vagyis nem elég, hogy látnak, hanem általában beszélni is akarnak velem. Ezért megpróbálják kialakítani velem a közvetlenséget, vizet kérnek vagy megkérdezik, hogy ez vagy az miért van, megpróbálnak kapcsolatba kerülni velem. Általában tanácsokat kérnek, családi tanácsokat, és olyanok szólitanak meg, akik már nem találnak valamire megoldást magukban.

Itt a hegyen nagyon sokan olyanok is megfordulnak, akik alkoholisták, akiknek már az utolsó menedéke az volt, hogy magukon túltegyenek, akiket itt tartottam napokig, nehogy magukra maradjanak, nehogy túltegyenek magukon. Végeztük a Szentírás formát, cigarettát is vettem és úgy megmentve elengedtem őket. Vannak azután fiatalok, akik kimenekülnek a városból; a szüleikhez nem tudnak menni, esetleg a szülő hibájából is, és akkor én visszavezetem őket. Ilyenek is vannak. Általában a turisták mikor felérkeznek ide, alig várják, hogy kilépjenek és máris a fényképezőgépek katonaságát lehet hallani. Tudom, hogy ez kíváncsiság, és én nem tehetem, hogy az Úrjézus elől elvegyem a figyelmet. Ezért általában bent szoktam tartózkodni, és inkább úgy tanácsolnám, hogy először az Úrjézussal találkozzanak a kápolnában és csak azután velem.

- De amikor kimegy a házból, mennyiben zavarja, hogy állandóan figyelgetik, nézegetik, lesik, mint valami csudabogarat?

- Ez kivált nagy közösségekben zavar, amikor nagyon figyelnek. Van úgy, hogy még szédülők is ilyen állapotban. Lehet, hogy ez a gyengeségem, mert

- Ez kivált nagy közösségekben zavar, amikor nagyon figyelnek. Van úgy, hogy még szédülők is ilyen állapotban. Lehet, hogy ez a gyengeségem, mert

Szent Ferenc testvérei közül az egyik testvér azt mondta, hogy ha igazán Istent tudnánk imádni, akkor nem nyugtalanítana bennünket semmi, a nagy folyók nyugalmaival haladnánk végig a világon. Úgy látom, csak a gyengeségem, hogy zavarnak. De azért ez nekem küzdelem, mert igazából belsőleg örvendek és mindenkit nagy szeretettel fogadok. Nagy öröm, ha feljönnek a hegyre és szétnéznek vagy egyszerűen végigmennek itt az udvaron. Harag, megvetés nincs bennem, de küzdelem ez magammal. Rossz főként a nyári időszakban, akkor nem állítok be programot magamnak, mert ha programom van, Akkor ahhoz ragaszkodom, és akkor nem jut idő szolgálni a felebarátoknak.

- *Kapcsolatban van a szülei-vel, elképzelve, hogy mégis csak kötődik valami módon a faluhoz, a városhoz, tehát nem teljesen remeteségben él, nem teljesen elvonulva?*

- Először tartozom az egyházhoz és mivel szentmisére járok, már közösségben vagyok. Aztán közösség jár fel ide minden szerdán, fiatalok. Nagyon sok ünnep is van itt. Úgy képzem, hogy én a saját környezetemet el is hagytam, de itt még több testvérem és még több rokonom lett. Feladatként imádkozni szoktam a környező falvakért, a városért, mindenkire gondolva, tehát ha fizikailag a kapcsolat még is szűnt, de lelkileg együtt vagyok min-

denkivel és magával a természettel is.

- *Úgy gondolom, elsősorban a természettel van együtt, hiszen itt a Kíssomlyó tetején Európa egyik legszebb helyén van. Szemben a Hargita, körben a hegyek...*

- Sokan kérdik, hogy nem unja, nem unod, de erre én nem tudok válaszolni. Amikor a természetbe kivonulunk, nem lehet elcsodálkozni, mert a természetbe bele kell menni, mert ezt meg kell élni, a természetet figyelni kell, ez szinte társa az embernek, vagyis Isten. Mert a természetben Isten mindenben él, és nincs unalom, egyszerűen betölti az életet és nincs hiány semmiben. Betölti és felemeli az embert.

- *Nem hiányzik mégis a létformájához, hogy kicsit jobban kötődjék ahhoz a világhoz, ami itt lent van a völgyben, Csíkszeredában? Földi hívságos dolgokra gondolok, egyszerű hétköznapi dolgokra, rádióhallgatásra, zenehallgatásra.*

- Ezeket a természetben is meg tudjuk kapni. Engem betölt az is, hogyha a madarak énekelnek. Aztán van egy trombitám és vallásos énekeket szoktam rajta játszani. A természetben nagyon szép visszhang van, így másoknak is átadom ezt a csodálatos természet-szépséget, azzal, hogy muzsikálok és dicsérem az Urat.

- *Nem hiányoznak a régi barátaid, ismerősei? Mit mondtak, amikor feljött ide?*

- Vonakodás volt. Bizonyos százalék azt állította, hogy szellemi bajok vannak velem, sőt még a hatóságok is ezt állították. Így hallottam a plébánostól, ezért túrtek meg itt fent a régi rendszerben.

- *Úgy tudom, hogy a háború után 1946-ban vagy 47-ben egy szerzetes lakott itt ebben a házikóban. Aztán elment. Ön tulajdonképpen az egyenesági követője, ha lehet ezt így mondai.*

- Én nem tudtam, hogy itt elődeim is voltak, én a hívásra jöttem. A belső indíttatásra, később aztán a faluból az idősebb emberektől kezdtem megtudni, élt valaki itt és hogy milyen volt a környezete. Aztán még később két fényképet is kaptam róla; az egyik a szoba berendezéséről, a másik a külső öltözetéről és viseletéről.

- *Az hagyomány, hogy itt a*

Salvator kápolna melletti kis házban van egy szerzetes?

- Úgy állítják, hogy a múlt században még többen éltek itt a Somlyó mögötti erdőben, barlangokban és lehetséges, hogy közös imákra jöttek össze ide. Különben a Salvator kápolna kazettás mennyezete egy erősítés ebből a szempontból, mert négy remete van feltéve és ez azt akarja sugallni, hogy itt remeték éltek. Nagyon fontos helyre vannak elől felrakva, és ez igazolja ezt. A legutolsó időben egyről tudunk, *Jakab Imréről*, aki itt nagyon sokat dolgozott. Ő kerítette be a kápolnát, fákat ültetett, és két kősíremlék is megmaradt, amit ő készített. Így állítják, meg hogy ezt a lakást is ő építette. A többiekkel együtt dolgozott, de a munkálatokat is vezette. Hallom azt is, hogy ő is sokat járt a faluba és a városba, segített az embereknek.

Anélkül, hogy szellemtudományi magyarázatot akarnék adni, úgy gondolom, az a tény, hogy *Kedves Béla* nem tudván a korábbi évszázados remeteszokásokról, belső szellemi hívásra mégis felment a Kíssomlyóhelyre, a dűledező remetelakba. Ha úgy tetszik, ez a búcsújáró kegyhely gondoskodott *Kedves Béla* hivatása által a saját remetéről.

GYÖRFFY LÁSZLÓ

Ötvenéves lenne

A Kolozsvári Bolyai Egyetem

1945. május 28-án, fél évszázada jelent meg Bukarestben a Monitorul Oficialban, a Hivatalos Közlönyben 406. és 407. szám alatt az a két rendelet törvény, amely a magyar egyetemre vonatkozott.

I. Mihály román király hagyta jóvá a kolozsvári magyar tannyelvű állami universitas, a Bolyai Tudományegyetem létesítését Kolozsváron, irodalom- és bölcsészet, jog- és közgazdaság-, természet-, illetve orvostudomány karokkal.

Az egyetem működése érdekében a létesülő intézmény megkapta a kolozsvári Regina Maria leánygimnázium épületét. Az utóbbi egyébként *sajátos balkáni intézkedés* volt, ugyanis a kolozsvári magyar egyetemnek voltak saját épületei. Ezeket azonban az 1940. augusztus 30-i bécsi döntés után – mikor Észak-Erdély döntően magyarlakta területe ismét visszakerült 1944 őszéig az anyaországhoz – Nagyszebenbe költözött román universitás, a I. Ferdinánd Király Tudományegyetem kapta meg. A magyar egyetemnek pedig, amely természetesen nem mindössze félévszázados múltra tekintett vissza, szinte a *semmiből kellett újrakezdenie*.

Kolozsváron, illetve Erdélyben természetesen nem ekkor alakult meg az első magyar felsőfokú iskola, hanem *négy évszázaddal korábban*. 1581. május 12-én *Báthory István* Erdély fejedelme (s egyben Lengyelország királya) Vilnában kiadott alapítólevelében egyetemmé emelte a kolozsvári jezsuiták kollégiumát, amelynek rangját a következő évben a pápa, XIII. *Gérgely* is merősítette. Az egyetem azonban nem tudott kiszáradni intézménnyé válni, mert a XVII. században a kálvinista fejedelmek Erdély központját Gyulafehérvárra tették át. Csak 1693-ban kezdett újra működni a kolozsvári jezsuita akadémia, amelyet a következő évszázad végén *II. József* abszolutizmusa idején liceumi szintre süllyesztették a németesítő törekvések. Így 1784 és 1872 között csaknem egy évszázadig Erdélynek volt egyeteme.

Megnyitását már az 1848-as forradalom idején szorgalmazta a Magyarország és Erdély, a „két magyar haza” újraegyesítését előkészítő bizottság, de a terv megvalósítását megakadályozta

a szabadságharc leverése. A ki-egyezés után mindenekelőtt *Eöt-vös József, Trefort Ágoston, Szász Károly, Brassai Sámuel, Mikó Imre* gróf érdeme, hogy *1872 őszén négy fakultáson létrejöhett Nagy-Magyarország második egyeteme*. A magyar állam az első világháborúig igen sokat költött a fejlesztésére. A Farkas utcában 1895-re készült el az új központi épület – ez jelenleg is használatban van –, intézetek, klinika és könyvtár épült, amelyekkel a századfordulóra az addigi regionális egyetem európai jelentőségű tudományos központjává vált.

Magyarország feldarabolása-
kor a román katonaság 1919. május 12-én megszállta az egyetemet és román rektort nevezett ki. Ez év őszén *nem a magyar mellett, hanem ahelyett* Kolozsváron megszervezték a román egyetemet, s a magyarnak Szegedre kellett menekülnie. Csak 1940 őszén költözött vissza, amikor a magyar állam 25 millió pengős támogatásával, testvéregyetemek, tudományos intézetek segítségével helyreállították az épületeket, a felszerelést, a könyvtárat, és október 24-én már megtartották a tanévnyitót. Alig négy esztendeig működhetett zavartalanul. Az 1944 őszén Észak-Erdélybe bevonuló szovjet csapatok engedélyével az egyetem létezhetett a hadijog alapján, és autonómiáját gyakorolva intézkedéseket is hozha-

tott. Október 11-től 1945. március 6-ig a Sztálin-Groza táviratváltásig tartott ez az állapot, amikor öt hónapig nem román, hanem szovjet katonai közigazgatás működött Erdélyben. A román adminisztrációt ugyanis a Maniu-gárdák kegyetlenkedései miatt kiharcolták Észak-Erdélyből, ahol ez idő alatt kiépült a demokratikus magyar közigazgatás, hiszen Észak-Erdély, illetve egy részének sorsa, hovatarozása még nem dőlt el véglegesen.

Kolozsváron tehát az 1872-ben alakult egyetem egyenes jogutódja működött tovább, annak eredeti épületeiben. Erre azért volt lehetőség, mert az egyetemi tanács 1944 őszén sorsközösséget vállalt az erdélyi magyarsággal, nem menekült el a front elől, hanem az előre látható nem kevés kockázattal mit sem törődve a helyén maradt. s ezzel biztosította a folyamatosságot. Az egyetem megmaradása elsősorban Miskolczy Dezső rektor, Buza László rektorhelyettes és Haynal Imre dékán áldozatvállalásának köszönhető. Jellemző, hogy a Moszkvából Romániába hazatért kommunista politikusok, Luka László (később Vasile Luca) és Pauker Anna még a működő magyar egyetem megmaradásával sem értettek egyet. Szerencsére az 1945 márciusában Észak-Erdélybe visszatérő román közigazgatás sem kezdte azzal, hogy felszámolja a magyar egyetemet, mert azt a megszálló szovjet katonai parancsnokság is elismerte.

A már említett 1945. május 28-án kelt királyi rendelettervény június 1-jei hatállyal írta elő Kolozsváron egy magyar tanítási nyelvű egyetem létesítését. Ekkor megszűnt az 1944 őszén Kolozsváron maradt magyar egyetem, de az új, a Bolyai Jánosról elnevezett magyar egyete-

met megalázó helyzetbe hozták. Egyszerűen kiszorították közel félszáz épületéből, klinikájából, laboratóriumából, így az orvosi karnak Marosvásárhelyre, a hajdani magyar kadétiskolába kellett átköltöznie. Az egyetem a román költségvetésből hosszú hónapokig nem kapott pénzt, ezért 1946. január 28-án az egyetemi tanács gyűjtést rendezett az erdélyi magyarság körében. Így kezdődött a Bolyai Egyetem másfél évtizedes fennállásának története. Néhány év múlva az egyetem vezetőit koholt vádakkal bebörtönzik, az alapító rektort Csögör Lajos, majd Balogh Edgár rektort, Demeter Jánost, Venczel Józsefet bebörtönzik. A román kommunista diktatúra csak 1959-ig tudta elviselni az önálló magyar egyetem létét Erdélyben, amely döntően hozzájárult a megmaradáshoz. Nicolae Ceausescu vezényletével 1959. július 2-án hivatalosan a Bolyai és román Babes Egyetem egyesítésével, a valóságban az előbbi felszámolásával, megszüntették az önálló magyar egyetemi oktatást Erdélyben. Az intézkedés ellen több egyetemi tanár – Szabédi László, Csendes Zoltán, Molnár Miklós – tiltakozásul öngyilkos lett.

Ötvenéves lenne a kolozsvári Bolyai Egyetem címmel a Magyar Nemzeti Tájékoztató Alapítvány tudományos emlékülést rendezett a Budapesti Közgazdasági Tudományi Egyetemen, ahol volt tanárok és diákok – Csögör Lajos, Dóczy Pál orvosprofesszorok, Gáll Ernő, Tóth Sándor, Faragó József, Horváth Andor, Katona Szabó István és mások – szóltak az egyetem jelentőségéről és arról, hogy az erdélyi magyarság megmaradása szempontjából elengedhetetlen Kolozsváron a Bolyai Egyetem újraindulása.

BOTLIK JÓZSEF

FELHÍVÁS

A hetvenes évek végén, a Ceausescu diktatúra sötét éveiben, a romániai magyar kisebbség iránt gyűlöletet szító, szélsőséges, sovíniszta erők egy csoportja a Kolozsvári Református Kollégium Farkas utcai régi épületének falán elhelyezett első világháborús emléktáblát vandál módon összetörték, megsemmisítették. Az emléktábla a kollégium hősi halált halt tanárai és tanulóinak nevét örökítette meg.

A Kolozsvári Református Kollégium Öregdiákjainak Apáczai Csere János Baráti Társasága elhatározta, hogy a megsemmisített emléktábla helyett újat állít s ezt a Farkas utcai templom belső terében helyez el.

Az új emléktáblán az első és második világháborús hősök neve mellett az 1944 évben elhurcolt és a gyűjtőlágerekben elpusztult kollégiumi tanárok és tanulók neve is szerepel.

Kérjük azokat az egykori református kollégiumi öregdiákokat, akik hiteles adatokat tudnak szolgáltatni az elesett vagy elhurcolt tanárok vagy tanulók személyéről, hogy információikat a következő címre juttassák el:

Benedek István, Monor, Kiss Ernő u. 2/II, I. em. 5. Tel.: 06-29/414695.

**Az Apáczai Csere János
Baráti Társaság
Választmánya**

Dr. Eva Maria Barki levele az RMDSZ 4. Kongresszusához

Kelt Bécsben, 1995. május 25-én

Igen Tisztelt Kongresszus, Kedves Barátaim!

Nagyon sajnálom, hogy nem lehetek Önökkel. Beutazási tilalmam még mindig fennáll, ezért a román hatóságok megtagadták beutazásomat. Tették ezt annak ellenére, hogy az osztrák nagykövet külügyminisztérium megbízásából szóban és írásban közbenjárt és kérte beutazásomat, azzal a megokolással, hogy jelenlétem a kongresszuson – mint népcsoportjog- és autonómia szakértő – szükséges lenne. A beutazás megtagadásának esetére az osztrák külügyminisztérium indokolást is kért, amit jelen pillanatig még nem kapott meg.

A román hatóságok még mindig magyarázattal tartoznak a SRI parlamenti jelentésével és továbbá a SRI 1994. november 22-i határozatával kapcsolatosan is, amely személyem és az Önök tiszteletbeli elnöke, Tökés László liquidálását helyezte kilátásba.

Ezzel a román hatóság ismételtelen bebizonyította, hogy semmi sem változott a régi struktúrákban, a demokrácia és a jogállamiság még a messzi távolban van.

Kedves Barátaim, mindez nem ellenem, hanem valójában Önök ellen, a magyarság és annak jogos követelése ellen irányul. Tartanak attól, hogy rámutatok jogaikra. Félnék attól, hogy bátorítom Önöket ezeknek a jogoknak követelésére.

Kedves Barátaim, ne hagyják magukat félrevezetni, ne hagyják magukat megfélemlíteni. A megfélemlítés csak akkor hat, ha valaki engedi.

Meg lehet tiltani beutazásomat. De nem lehet Önöknek megtiltani, hogy jogukat és jogos követeléseiket érvényesítsék. Valósítsák ezt meg, minden legális eszközzel és minden erővel. A mai kongresszus egy fontos mérőkövő. Meggyőződéseim szerint az elmúlt 5 év során sok mindent elmulasztottunk, tehát számos dolog pótlásra vár.

Megígérem Önöknek, hogy továbbra is segítek, még határozottabban kiállok jogos követeléseik mellett, mert eddigi tevékenységem még mindig túl kevés volt. Egy külön írásban összefoglaltam gondolataimat és talán nem egész hiábavaló, ha ezt a kongresszus előtt felolvassák. Ezekben a nehéz időkben összefogásra és egységre van szükség. Mégis optimista vagyok, mert:

A SZELLEMET NEM LEHET MEGÖLNI. A TERMÉSZETJOGOT NEM LEHET ÉRVÉNYEN KÍVÜL HELYEZNI, AZ IGAZSÁGOT NEM LEHET KIOLTANI!

Az igazság és a jog Önök mellett áll, és minden ember, akinek az igazság és a jog valamit jelent. De a jogot nem adják ajándékba – ki kell harcolni – és ennek érdekében az RMDSZ 4. Kongresszusának ma fontos döntéseket kell hoznia.

Önök nagy felelősséget viselnek. A jövőről, a jövőjükről, az erdélyi magyarság sorsáról van szó. Önökhöz fordulok és apellálok mindazon százak és ezrek nevében, akik kétségbeesve hozzám fordultak: A magyar népet éppúgy megilleti az önrendelkezéshez való jog, akárcsak Európa más népeit. A magyar nép megérdemli, hogy minden erőnkkel jogos követeléseit támogassuk. Határozzanak meg egy önkormányzati koncepciót és harcoljanak az autonómiáért, mert ebben a térségben egyedül csak az autonómia tudja a magyarság további fennállásának bázisát és a békés együttélés alapját megteremteni.

Kívánom Önöknek a kongresszus jó és mindenekelőtt sikeres lefolyását. Minden gondolatommal, szívemmel és lelkemmel Önökkel vagyok.

Csak a lelkiismeretük szavára hallgassanak és vegyenek bátorságot a helyes döntések meghozásában. Legyen bátorságuk helyesen cselekedni, mert bátorság nélkül nincsen siker!

Isten áldja munkájukat, Isten áldja az erdélyi magyarságot!

4. RMDSZ Kongresszus KOLOZSVÁR 1995. május 26–28.

Igent Tisztelt Kongresszus, Kedves Barátaim!

Az RMDSZ 4. Kongresszusa mérföldköve lesz az erdélyi magyarság történelmének.

Kétségen kívül a pálya váltóját itt állítják át:

- vagy a teljes autonómia irányába az önrendelkezés belső formájaként

- vagy pedig az asszimiláció betetőzésének az Erdélyi Magyarság, a magyar kultúra és a magyar történelem lassú kiszorításának irányába, más szavakkal hosszú távon a kulturális genocidium irányába.

A váltók átállítása nem azért nehéz, mert nem lenne világos, hogy mit akar a nép. A magyar nép – úgy mint minden más nép Európában – szabadságban, önrendelkezésben és önkibontkozásban akar élni.

A váltók átállítása azért nehéz, mert leküzdhetetlennek tűnő akadályok vannak:

- A román állami doktrína a 19. század óta az egységes nemzeti államra irányul, amelybe történelmére, kultúrájára és

lakosságára való tekintet nélkül Erdélyt besorolja.

- A nemzetközi államközösség elmulasztotta, hogy kötelező szabályokat hozzon egy hatásos népcsoport-védelemre. Az Európa Tanácsban tett fáradozások figyelemre méltóak, de nem elegendők, a meglevő konvenciók nem kielégítőek és nem adják meg a szükséges védelmet. Az Egyesült Nemzetek az európai nemzetiségi problémákra nincsenek berendezkedve. Az EBESZ-nek nincsenek meg a szükséges eszközei és lehetőségei. Tehát nem létezik nemzetközi jogvédelem, amelyre hivatkozni lehet.

- Az úgynevezett nyugati államközösség a keleti fenyegetés megszűnésével elveszítette egyesítő erejét. Észrevehető egyfajta oktalanság, tudatlanság és mindenekelőtt visszaesés a régi érdekpolitikába: a régi geopolitikai érdekek felélesztésére.

Az úgynevezett „nyugati” államok nemcsak Ex-Jugoszláviában szerepeltek siralmasan és túrik a genocídiumot Csecsenföldön, de úgy tűnik, hogy a fent nevezett okokból több megértéssel vannak Románia nemzetállami érdekeivel, mint a magyarság autonómia követelésével.

Ezért akadályokat kell három oldalról elhárítani:

- az előítéleteket és az agresszív nacionalizmust belföldön,
- a nemzetközi szervezetek tétlenségét és kényelmességét,
- a nyugati államközösségek értetlenségét.

Mindezen akadályok leküzdése sokaknak lehetetlennek tűnik. A harc a jogokért igen nehéz, különösen ha legális eszközökkel vívjuk azok ellen, akik a jogot erőszakkal törik meg. De nincs más lehetőségünk.

A jelenlegi helyzet tarthatatlan, igazságtalan és veszélyezteti a stabilitást, mert megoldatlan nemzetiségi problémák mindig konfliktusveszélyt jelentenek. A konfliktusok enyhítéséhez és stabilizálásához ezért olyan jogalapok megteremtése szükséges, amelyek szilárd bázist tesznek lehetővé a jövőbeli békés együttélésre.

A békés együttélésre csak akkor van garancia, ha minden nép és minden nemzet akadálytalanul és korlátozatlanul gyakorolhatja jogait, más szóval a saját hazájában otthon tudja érezni magát.

Az egyedül igazságos és stabil megoldás Erdélyben – de Vajdaságban, Szlovákiában és Kárpátján is – a teljes **AUTONÓMIA**. Nem létezik más megoldás. Minden egyéb látszatszerű megoldás, nem szünteti meg a problémákat, hanem csak prolongálja és kitélezi azokat.

Néhány napon belül lesz 75 éve, hogy a TRIANON-i békediktátum Európa közepét és ezzel stabilitását szétrombolta és békétlenséget hozott. Az amerikai külügyminiszter LANSING mondotta annak idején: „Van békeszerződésünk, de ez nem fog békét hozni, mert futóhomokra épült.” Majd 75 évvel később, 1994. szeptemberében mondta az amerikai külügyi államtitkár-helyettes, Richard Holbrooke az amerikai kongresszus előtt: „A

nemzetiségi konfliktusok okait, a Versailles-ból és a Trianon-ból fakadó megoldatlan problémák történelmi leckéjét meg kell érteni. Az első világháború történelme még nem ért véget Közép-Európában és ha a külvilág nem törődik ezzel, akkor saját magát is veszélybe sodorja.” A problémák ennek az évszázadnak végén így tehát ugyanazok, mint az évszázad kezdetén. Versailles futóhomokját stabil és szilárd fundamentummal kell helyettesíteni. Az 1990-es Párizsi Csúcsértekezleten a „Párizsi Charta”-ban „egy új Európáért” megálmodott európai ház, amelyben mindenki otthon érzi magát és amelyben minden nép kívánságai teljesülnek – megvalósítandó, az akkori ígéretek beváltandóak. A sokat ígérő Balladur-terv az elvártaknak nem tett eleget. A Stabilitás Paktumban a határok garantálási eszközevé lett degradálva anélkül, hogy a nemzetiségi problémákat megfelelően figyelembe venné, és ezzel célját elhibázta.

Ilyen sok negatív előzménynél Önök most joggal fogják kérdezni: Milyen esélyünk van akkor? Nem hiába minden, ha a politikai akarat hiányzik a másiktól? Hogyan lehet autonómiát ezen akarat ellenében keresztülvinni?

Válaszképpen sok pozitív példára utalhatok.

Vegyék példának *Dél-Tirolt*: a dél-tiroli nép hasonló nehézségekkel harcolt. Amikor a dél-tiroliak autonómiát követeltek, nem létezett még egy modell példaképként, nem voltak még az „Emberjogi Egyezmények”, amelyekben az önrendelkezési jog nemzetközi jogként van rögzítve, nem volt EBEÉ, sem EBESZ és az ominózus 1201-es ajánlás sem. Nekik ennek ellenére sikerült, habár az első aktivitásuktól, 1958-tól a „Vitabefejezési Nyilatkozat”-ig (1992. június 5.) 34 év telt el. Ajánlom, hogy a dél-tiroli autonómia történetét nagyon pontosan tanulmányozzák. Nagyon sokat tudnak ebből tanulni.

Újabb pozitív példák is vannak:

Az Oslói Egyezmény és a *palesztin-izraeli* alapszerződés 1993., amelyben az autonómia

konceptióját a palesztinok szereztek meg.

A *Nagy-Britannia-Írország Nyilatkozat* 1993. december 15-én, amely a Nagy-Britannia-Írország egyezményre alapszik az 1995. februári megállapodásokkal kiegészítve.

Ha talán még nem tudják: az írországi SINN-FEIN mozgalom vezetőjének, Gerry Adams-nak politikai példaképe senki más, mint Kossuth Lajos.

De ott a *krími tatárok* példája, akiket néhány héttel ezelőtt látogattam meg. A krími tatárok, akiket Sztálin telepített ki, 5 éve visszatértek hazájukba. Kétszázötvenezen már visszatértek, további 250.000-et várnak még. Építenek házakat és településeket, iskolákat, óvodákat, könyvtárakat és múzeumokat – saját erőből és majdnem minden segítség nélkül. Házaikat köves és sziklás talajra építik, ahol sem villany, sem víz nincsen. Felépítik saját politikai szervezetüket és képviselve vannak a parlamentben. Nincs anyaországuk, mint a magyaroknak Kárpátalján, és mégis nem kevesebb joguk van, habár ők még csak 5 éve vannak az országban.

Mіндеzen példák mutatják, hogy van megoldás, ha egy nép ezt valójában akarja és jogaiért kiáll. Észak-Írország és Palesztina példája mutatja, hogy évtizedek véres konfliktusa után is lehetséges a békés és valódi megoldás. Minden esetben a jelző: *teljes autonómia és belső önrendelkezés*. Ezt kikerülni nem lehet.

Az autonómia nem kalandorpolitika, mint Iliescu mondhatja, sem szeparatizmus, sem pedig jogellenes. Az autonómia kompromisszum és egyidejűleg népcsoport-kiegyenlítő eszköz.

Az autonómiajogokat ezért az alapszerződés tartalmába kell foglalni. Csak ekkor tudja a feladatát, mint stabilizáló eszköz megoldani. Minden más csak diplomáciai kozmetika, mint a Magyarország/Ukrajna és Magyarország/Szlovákia alapszerződésben.

Az alapszerződésről való vita túlságosan az 1201-es Európa Tanács ajánlásra koncentrálna, mintha ez lenne az egyetlen releváns nemzetközi dokumentum.

Mérceként főleg azok az euró-

pai dokumentumok szolgálhatnak, melyek első ízben foglalkoznak komolyan különböző nemzetiségek együttélésével. Különösen azok az 1991. december 16-án az Európai Unió által leszögeztet és már nemzetközi joggá vált „*Vezérelvek a kelet-európai és a szovjetunióbeli új államok elismeréséhez*”, melyek teljesítését feltételként írták elő az új államok elismerésénél. Ezt Horvátország meg is tette, és ezeket az alapelveket teljes tartalommal alkotmányába felvette. Ezek az alapelvek tartalmazzák a legmesszemenőbb autonómiát, és pedig sokkal terjedelmesebben, mint akár Dél-Tirolban. Ezek tartalmazzák a kulturális autonómia mellett a teljes közigazgatási autonómiát, beleértve a rendőrséget is, valamint törvényhozási autonómiát, saját bírói rendszert és kettős állampolgárságot.

A mostani finn elnök által kidolgozott „*Vance-Owen Terv a Genfi Békekonferenciához*” konkretizálták ezeket az elveket és az 1992. december 16-án kelt nyilatkozatban annak alapját nemcsak Bosznia-Hercegovina, hanem Kosovo és minden más nemzeti kisebbség Szerbia területén, így a vajdasági magyarság számára is érvényesnek nyilvánították.

Tehát ezeket a standardokat kell figyelembe venni: egyrészt a már gyakorlatban működő példákat, másrészt az Európa Unió által kidolgozott irányvonalakat.

Mert nem lehet kétféle mérce érvényes Európában. A *magyarság nem lehet másodrendű nép Európában*. Jogosult ugyanazokra a jogokra, mint más népek. Nincs ok arra, miért jutna a több mint 2 millió magyarnak Erdélyben kevesebb jog, mint a 160.000 szerbnek Krajnában. Ami Horvátországra érvényes, amelyek az önrendelkezési jog

alapján és demokratikus úton jöttek létre, annál jobban érvényesnek kell lennie ennek az elvnek olyan államokra, amelyek az önrendelkezési jog megkerülésével lettek létrehozva.

Összefoglalva: Az a meggyőződés, hogy itt az egyetlen helyes megoldás a *teljes autonómia*. Ennek jönnie kell és jönni fog, mert ez mindenki érdekében áll: nemcsak az Önök érdeke, hanem a román államé is, és Európáé is.

Egy kioltatlan tűzfészek mindenkit veszélyeztet. Béke és szabadság Európában oszthatatlan. Béke és szabadság Európában csak akkor fog fennmaradni, ha a magyar kérdést is tisztáztuk. Közép-Európában ez az egyetlen megoldatlan nemzetiségi kérdés – a szudétánémetek problémájának kivételével, amely másképpen áll.

Önök nagy történelmi kihívás előtt állnak.

Szeretném Holbrooks államtitkár szavaival zárni: „Az első világháború történetét be kell fejezni.”

Ez nem jelent mást, mint a Trianon okozta dűlást meg kell szüntetni. Mégpedig semmi mással, mint a gyulafehérvári ígérettel. Ezt meg kell követelni.

Kívánok Önöknek bátorságot és elegendő erőt ennek a munkának megkezdéséhez és legfőképpen befejezéséhez.

DR. EVA MARIA BARKI

Valamit nem értek

Állok a vasúti töltés mellett. Élettelen forróság, eső után vágyódó sárga-száraz növényzet. Mozdonycserére várunk, hogy tovább haladjunk Budapest irányába. . .

1967-ben utazhattam életemben először Magyarországra. Székelykocsárdtól a határig, hely híján álltunk a vagon folyosóján. Kíváncsi ébredéssel bámultam a „más” világot. Akit elsőként észrevettem a géppisztolyos katona volt.

Nézd fiám, egy honvéd! szólt mellettem édesapám. Lelépett a katona mellé, cigarettával kínálta. Láttam, amint szemével végigsimogatja. Tehette. . . Ő tizenhétévesen viselte a honvédruhát. Adta vérét, szabadságát, egészségét egy már elveszett ügyért.

- *Lépjetek le ez már magyar föld!* - szólt meleg reccsenéssel. Őcsémmel ketten álltunk mellé. Valami ismeretlen megindultság kerestette velünk a kezét. Ott álltunk egy igaztalanul alkotott határzónában: apa két fiával. Távolabb egy addig soha nem látott lobogó. Az elődök hősie-

sége, lelki tisztasága, reménye árnyékolta árvaságunkat. A töltésről egy darab zúzott követ vettem a kezembe. Simának, puhának tűnt. Magyar zúzott kő vagy sors? Azóta is őrzöm. . .

. . .Pestre érkezve rokonaim arcán bosszúság. Értem a keserűségüket, mert nekünk még jobban fáj Hornék győzelme. Ismét leírtak minket. Szekeres emeszpés, még a választási eredmények kihirdetése előtt sietett csak tíz és fél millióról beszélni. Megszoktuk, mert ezt cselekedték Moszkva parancsára sok éven át. Ezért nem ismeri a magyar történelmet sok magyar fiatal. Vérébe oltották s csak arra tanították, hogy bűnös nemzet vagyunk. Kézbe kell venni egy történelemkönyvet, ami a háború után készült. No comment. Ha megkérdezik, hol tanultál meg ilyen jól magyarul? - már döbbenet nélkül válaszolok: - *Székelyországban!* Erdély csak román és benne én is. A Felvidéki csak szlovák, s Szabadkán csak szerbek tanyáznak. A 80-as évek végén még lehettem boldogan büszke erdélyi magyar. Most?. . . Olcsó munkásra van szükség. A gyárból elsőként a magyarokat bocsátják el. A munkaképes magyarok 31%-a munkanélküli. Egy négygyermekes ácsmeszter kevés pénzért kénytelen dolgozni Magyarországon. A nyár eleje óta nem látta családját. Még mindig megpirosodik a feje, ha románnak titulálják. Megszokhatta. *Horn* és fényes, győztes társasága pedig kihajlongja az alapszerződést. Hogy majd minket is megkérdeznek? Na ne. . .

A minap Budapestről hazaérkezett atyánkfiával beszélgettem.

- *Hát hogy telt?*

- Jól! - fanyar íz a szájaszélén. Ez úgy válaszol, mintha Bu-

karestől kérdezném, majd hangulatoldószer nélkül folytatja:

- Tudja, ott mindenki magyarul beszél. Ez nagyon jó. Szeretek olvasni, ezért ami írás volt kirakaton vagy plakáton, mindet elolvastam, de egy jottányit, annyit sem értettem meg. Ez nem jó.

. . .Emléktárgyaim közül elveszem 1967-től őrzött, a határzónában, a töltésről hozott zúzott követ: érdes és durva. Valamit már én sem értek. . .

BARTHA JÓZSEF
Holtmaros, Erdély

FELHÍVÁS

a Kolozsvári Magyar Egyetem dokumentumainak gyűjtésére

A Bolyai Egyetem Barátainak Egyesülete 1996. évben, a magyar oktatás egy évezredes évfordulója alkalmából ünnepi kiállítás rendezését tervezi az erdélyi magyar főiskolai oktatás múltjának bemutatására Budapesten. Kérjük mindazokat, akiknek birtokában olyan dokumentum (kiadvány, plakát, okirat, levél, diploma, index, fénykép stb.) van, mely a kiállítás anyagához méltó és reprezentálni tudja e gazdag múltú magyar főiskolai (egyetemi, mezőgazdasági akadémiai, jogakadémiai, teológiai, zene-, színművészet, és képzőművészeti főiskolai) oktatást, levélben jelezze a következő címmre: Katona Szabó István elnök, Bolyai Egyetem Barátainak Egyesülete, Gödöllő, Palotakert 11. 8?2. 2100. Magyarország. A választokat legkésőbb november 1-ig kérjük beküldeni.

a nagyvilágban élő
minden magyarhoz

A kolozsvári Bolyai Tudományegyetem létesítésének 50. évfordulója alkalmából rendezett budapesti emlékező-ünnepség résztvevői, egykori tanárok és hallgatók, felhívják minden magyart, hogy támogassák a valamikori pótolhatatlan feladatokat betöltő, de 1959-ben erőszakkal beolvasztott, majd elsorvasztott kolozsvári Bolyai Tudományegyetem, újratemetését.

Ma is időszerű az a gondolat, melyet 1946-ban az egyetem akkori vezetői, az erdélyi magyar társadalomhoz intézett felhívásukban megfogalmaztak: „a Bolyai Tudományegyetem az egész magyarság közös kincse. Ez fog a jövőben orvosokat, tanárokat, gazdasági vezetőket és más szakembereket nevelni népünk számára, és éppen ezért kötelessége a magyarságnak, hogy átssegítse tudományegyetemét az első év nehézségein.”

Akkor a kezdeti évek nehézségein kellett átsegíteni az egyetemet, most az újjáteremtés küzdelmét kell felvállalnia a magyarságnak. Ehhez azonban nem elégséges az erdélyi magyarság gazdasági és politikai ereje. De magyar értelmiség, magyar szakemberek nevelése, kiformálása nélkül, remény sem lehet a jövőre. Ezért kell mindannyiunknak összefogni, hogy az erdélyi, a romániai magyar főiskolai oktatás intézményeinek és a Bolyai Tudományegyetemnek újjáteremtését elősegítsük.

Tisztában vagyunk azzal, hogy a hazai magyar társadalmi és gazdasági élet mély válságban van. Tudjuk, hogy emiatt jelentős pénzalapokat vonnak el a kulturális, szociális intézményektől. De a helyzet összehasonlíthatatlanul jobb, mint 1946-ban, közvetlenül a háború utáni időszaknál, amikor az erdélyi magyarság, a nehézségek ellenére, a Bolyai Egyetem mellé állt. Akkor mindenki: értelmis-

giek, iparosok, földművesek, munkások, vállalkozók, gazdakörök, szövetkezetek, szakszervezetek, kis- és nagyüzemek, pénzüzetek, egyházi hatóságok, társadalmi és közművelődési egyesületek mind hozzájárultak a Bolyai Tudományegyetem nehézségeinek leküzdéséhez.

Ma azonban nem számíthatunk gyors eredményekre, könnyen megvalósítható sikerekre. A magyar tulajdontól megfosztott erdélyi magyarság, aligha tud hathatós segítséget nyújtani. Ezért van szükség minden magyar összefogására. Minden nap előbbre lehet lépni. Minden nap, lehet valami segítséget adni, hozzá lehet járulni a szakemberképzéshez a határainkon kívül élő magyarság körében s főképpen erősíteni ifjúságunk jövőbe vetett hitét. Ezt kívánja szolgálni a Bolyai Egyetemért Alapítvány, ehhez kérjük minden magyar cselekvő támogatását.

Julianus Alapítvány

A JULIANUS ALAPÍTVÁNY célja a szórványmagyarság számbavétele, szellemi és anyagi megsegítése annak érdekében, hogy népünknek ez a része megmaradjon magyarnak szülőföldjén.

A szülőföldön való megmaradás legfontosabb feltétele az anyagi alap biztosítása. Ebből az elvből kiindulva a JULIANUS ALAPÍTVÁNY CÉLJA gazdasági eszközök, a helyi nyersanyagok kihasználásával foglalkozó kisüzemek, műhelyek és általában munkahelyek létesítése.

A szabadidő kulturált eltöltésének eszközeit, valamint a faluturizmus feltételeit szeretnénk megteremteni.

Az alapítvány céljainak, tevékenységének ismertetése valamint a honismeret ápolására és ösztönzésére időszakos kiadványt szándékozunk megjeleníteni.

A Julianus Alapítvány felvállalja a már csak tudatában magyar közösségek védelmét is. Az áldozatvállalás azért is szükséges, hogy nehogy majd magunk legyünk az áldozatok.

Ezért ha úgy érzi, hogy fáradozásaink hasznosak az összmagyarság szempontjából, kérjük támogatását. A Julianus Alapítvány nyitva áll mindenki előtt, aki a szórványmagyarság védelmét a demokratikus társadalom nélkülözhetetlen tartozékának tekinti.

Erdélyben:

Cím: Fundatia JULIANUS
Manastirea Franciscanilor
Tel.: 066-120951

Bankszámla: 45.10.7.55.2-lej
valuta 47.21.7.6.00.940

A Román Kereskedelmi Bank
Hargita megyei kirendeltségénél.
(B.C.R. Sucursala judeteana
Harghita)

Budapesten:

Csikszeredai Julianus Alapítvány

Budapest 1026 Pasaréti út
44/b.

Tel.: 135-1624

Bankszámla: 1867202-1

Ipar Bankház Belvárosi Fiók
1052 Bp. Gerlóczy u. 1.

Budapest, 1995.

A JULIANUS ALAPÍTVÁNY
Kuratóriuma

A felvilágosodás korának magyar irodalma

A hazai felvilágosodás kutatás remekbe szabott teljesítménye. Sikerét jelzi: a könyv 14 nap alatt elfogyott a kiadótól

A jeles szerző, *Bíró Ferenc* (1937) irodalomtörténész, a tudomány doktora, az ELTE professzora korábbi munkássága, fő kutatási területei közé tartozott a felvilágosodás és a reformkori magyar irodalom. Tolla nyomán egy olyan átfogó, alapvető monográfia látott most napvilágot a felvilágosodás kori magyar irodalomról, melyben a legjelentősebb kortárs irodalomtörténet-tudósok eredményeit is értékeli. A máris kiadói könyvsikert felmutató, értékes tanulmányköteten végigkövethető alapgondolat: a művek csak az alkotó világának és egyéniségének ismeretében, az életmű szerves részeként értelmezhetők korszerűen. Ez egyben a hiteles irodalomtörténet kutatás kulcsa is.

A magyar irodalomtörténetírás eddig az 1772-es évet, *Bessenyei György: Ágis tragédiája* (Bécs) megjelenésének esztendejét, tekintette korszakhatárnak; a magyar felvilágosodás kezdetének. Tévesen. Okfejtésében *Bíró* a magyar egyházi értelmiség korabeli legjelentősebb alakjának *Faludi Ferencnek* (1704–1778), – aki 1740-ben Rómába utazott, hogy ott, az oda zárandokló magyarok gyóntatójaként 5 évet töltsön – (tehát már 1740 körül!) jutott osztályrészül az a felismerés, hogy a magyar műveltség előmozdítása céljából immár

nemcsak az „istenes Jóságra”, hanem az elérhető, evilági „szerecsés boldog életre” is oktassa kora magyar nemeseit. Faludi már olyan íróvá vált, aki kivételes tehetsége és érzékenysége folytán egyszerre volt előfutára és összegzője annak az előremutató irodalmi kultúrának, melyet a századközep egyházi értelmisége hozott felszínre. *Bíró Ferenc* monográfiája e pontról kiindulva tekintti át a felvilágosodás korszakának magyar irodalmát. A fejlődés menetébe illeszti a magyar irodalomtörténet nagy alakjait *Bessenyei Györgytől* (1746–1811) – a maga helyére téve a nyelvújítási mozgalmakat – a magyar nyelv végleges győzelmét kiharcolók sorában a legnagyobbakig: a regényíró *Kármán József*ig, a Ludas Matyi írójáig; *Fazekas Mihály*ig, a halhatatlan költő, *Csokonai Vitéz Mihály*ig.

Az újkori magyar irodalom tehát akkor kezdődött, amikor a 18. század közepe táján megjelent a színen az a nemesi elit, amely egyre inkább a saját szemével nézte a világot és nekilátott az igényeinek leginkább megfelelő kultúra kialakításához. Ugyanakkor megjelent a világiakat is befolyásolni kívánó, emiatt a világiak igényeihez is alkalmazkodni kényszerülő egyházi értelmiség. Így vált mássá és többé az immár nemzeti magyar nyelven művelt irodalom.

Szépirodalmi műfajok tekintetében a könyv áttekinti a hazai regényirodalom első ötven évét. *Színművek – színház nélkül* c. fejezet is a magyar nyelv térnyerését mutatja be; utalva arra, hogy a dráma elsősorban nem olvasásra szánt irodalmi mű, hanem oly alkotás, mely csupán a színpadon teljeseedik ki és nélkülözhetetlen eleme a látvány, a színész ajkáról elhangzó beszéd. A költészet tör-

ténetét taglalva szintén a 18. század középső évtizedeitől vette kezdetét a felvilágosodás kori magyar irodalom egyik legfontosabb – a magyar költészet szempontjából döntő kihatású eseménye: a versújítás. Ekkor alakult ki az a nagyon gazdag verselési formakultúra, formakészlet, mely máig a magyar költészet alapjául szolgál. Elvonalbeli alkotók egész sora lépett elő, akik a mindenkori magyar olvasó asztalára helyeztek klasszikus értékű műveket. Az egyre inkább kibontakozó civilizációs fejlődés természetes velejárójává vált az irodalomnak az egyre növekvő szerepe a mindennapi életben is.

A 18. század második fele a magyar irodalmi kultúra történetében talán a legnagyobb változásokat hozó időszak. Irodalmunk addig nem ismert presztizst vív ki önmagának: a magyar nemzet fogalmát a századvég művelt magyarjai közt elsősorban a magyarság nyelve és irodalma határozza meg, fejezi ki.

Az alaposan dokumentált, nagy igényű filológiai pontossággal, gondolati gazdagsággal megírt értekező próza összegzi a szerző kutatási eredményeit, irodalomtudományi összefoglalásait. A kötet elsősorban az előképzettséggel rendelkező érdeklődőknek, az esztétikailag iskolázottabb olvasóknak ajánlható.

A tanulmánykötet szerzője több vonatkozásban előrevitte a magyar felvilágosodásról és irodalmáról való tudásunkat. Segít utódainak világosabban látni a megoldásra váró problémákat. Hézagpótló, roppant érdekes mű.

(BALASSI KIADÓ, BUDAPEST, 450 oldal = ára: 750,- Ft)

DOMONKOS JÁNOS

Erdély történeti kronológiája

(XVII.)

1540

július 17. (más források szerint július 21.) Szászsebesen meghal Szapolyai János magyar király. A holttestét Székesfehérvárra vivő menet augusztus 21-én indul útnak Fráter György váradi püspök és kincstartó vezetésével.

augusztus eleje Az erdélyi három rendi nemzet (magyarok, székelyek, szászok) képviselői Szászsebesen hűséget fogadnak János Zsigmondnak, Szapolyai János újszülött fiának.

szeptember 21. A Berethalomban tartott erdélyi országgyűlésen megjelenik a Porta küldöttje Szinán csasz. Első ízben fordul elő, hogy török megbízott van jelen az országgyűlésen. Célját, Maylád István vajdává választását azonban nem sikerül elérnie.

november 1. A Nagysinken tartott erdélyi országgyűlésen a megjelentek hűséget esküdtek I. Ferdinánd királynak.

az év folyamán Fráter György megkezdte az alvinci kastély építtetését. Az épületegyüttes – amelynek diszítőelemei a lombard cinquecento formáit követik – az erdélyi reneszánsz kiemelkedő alkotása és nagy hatást gyakorolt az ország rész későbbi építészetére.

1541

február 12. A tordai országgyűlésen az erdélyi Szapolyai-párt és Habsburg-párt fegyverszünetet köt egymással.

május 25. A Nagyselyken üléselő erdélyi országgyűlés a szultán parancsára János Zsigmond uralmát fogadja el.

július Petru Rares moldvai és Radu havaselvi vajda betörnek Erdélybe.

augusztus 29. A Magyar Királyság fővárosa Buda török kézre kerül.

ősz. Petru Rares ismét betör Erdélybe.

december 29. I. Ferdinánd képviselőjében Serédy Gáspár felsőmagyarországi főkapitány, Izabella királyné képviselőjében pedig Statileo János erdélyi püspök, Fráter György és Petrovics Péter temesi főispán megállapodást kötnek Gyula várában. A gyalui szerződés értelmében, az országegység helyreállítása érdekében Izabella lemond az uralma alatt álló keleti országrészről Ferdinánd javára, s átadja a nála lévő Szent Koronát. Kárpótlásul ő és fia János Zsigmond visszakapják Szepes várát és a szepesi Szapolyai birtokokat. (Bár I. Ferdinánd 1542 április 23-án Bécsben, Izabella pedig július 26-án Gyulafehérvárott megerősíti a létrejött egyezményt, s utólag augusztus 6-án a Kolozsvárott üléselő erdélyi országgyűlés is elfogadja, a gyalui szerződés végül mégsem kerül megvalósításra.)

1542

április 8. Meghal Statileo János erdélyi püspök. Ezt követően a reformáció térhódítása következtében – néhány esztendő leszámítva – egészen 1716-ig nem működik római katolikus püspök Erdélyben.

június 11. Erdélyi országgyűlés Székelyvásárhelyen (Marosvásárhely). A rendek a Statileo János halálával megüresedett erdélyi püspökség birtokait és a gyulafehérvári püspöki palotát Izabella királyné számára adják át.

október 3. A protestantizmus-hoz csatlakozott Brassóban utólag tartanak katolikus misét.

október 18. I. Ferdinánd megbízólevelet állít ki Serédy Gáspárnak, hogy a gyalui szerződés értelmében vegye át Erdélyt, Izabella királynét pedig kísérje Szepes várába.

október 21-től Petru Rares moldvai vajda csapatai ismét betörnek Erdélybe. Brassótól Besztercégig dúlják az országrészt. November elején Fráter György csapatai verik ki őket.

december 17. Izabella királyné megtagadja Erdély átadását a gyula várába érkező Serédy Gáspárnak, I. Ferdinánd biztosának.

december 20. A Tordán üléselő erdélyi országgyűlés elutasítja a gyalui szerződés végrehajtását.

1543

február 26. Kolozsvárott összeül az erdélyi országgyűlés. A rendek katonai segítséget kérnek I. Ferdinándtól a török ellen, ugyanakkor elhatározzák, hogy amennyiben a körülmények azt diktálják, nem állnak ellen a török portáról érkezett fermánnak, amelyben parancsot kaptak, hogy csatlakozzanak a királyi országrész ellen támadó szultán seregéhez.

tavasz. Brassóban megjelenik az erdélyi szászok vallási életére nagy hatást gyakorló „Reformatio ecclesiae Coronensis ac totius Barcensis provinciae” című mű. Szerzője a hagyomány szerint Johannes Honterus. 14 fejezete a brassói és barcasági egyházközségek reformációjának gyakorlati megvalósítására ad részletes útmutatást. A művet 1543. szeptember 1-jei levelében Luther is nagyra értékeli, s még ugyanebben az esztendőben Wittenbergben Melancthon előszavával újból kiadják.

június 3. A Gyulafehérvárott üléselő országgyűlés elküldi a

szultánnak Erdély első török adóját. Összege 10 ezer arany.

augusztus eleje. Gyaluban az erdélyi rendek részleges országgyűlést tartanak. A török által követelt szolgáltatások egy részét a székelyekre vetik ki. Első ízben kerül sor a székelyek közvetlen megadóztatására.

október 4. Petru Rares moldvai vajda ismét betör Erdélybe.

1544

augusztus 1. Tordán összeül az első olyan erdélyi országgyűlés, amelyen a Partium küldöttei is részt vesznek.

november Az erdélyi szászok közössége (Universitas Saxonum) a Johannes Honterus brassói lelkész által lutheri szellemben összeállított tanításokat fogadja el gyülekezeti hitvallásául.

az év folyamán Kolozsvárott a hitújítás lutheri irányzatához tartozó Heltai Gáspár (Kaspar Helth) lesz a szászok plébánosa. Kezdetét veszi a város reformációja.

Nagyszebenben Filip Moldoveanu városi tolmács kiadja az első román nyelvű nyomtatott könyvet, egy lutheránus kátét. Címe: Interbarea crestineasca.

1545

április 21. A tordai országgyűlés törvényt hoz a további hitújítás ellen.

(Folytatjuk)

Összeállította:
KULCSÁR ÁRPÁD

Mit kíván a magyar nemzet?

A trianoni gyalázat
75-ik évfordulóján
a nemzet szabadságát
követeljük!

BÉKÉT

a Kárpátok alatt
Trianon helyébe!

BÉKÉT!
Trianon
helyébe

Kedves Magyar Testvérünk!

Trianon évfordulója közeledik, fontosnak tartjuk, hogy ez az évforduló mindenkit emlékeztessen Trianonra országon belül és a nagyvilágban. Nincs tudomásunk arról, hogy a megemlékezéseket a szervezők egyeztetik egymással. Ennek hiányában bátorodunk javaslatot tenni némi egyöntetűségre: javasoljuk, hogy a fenti szöveg kerüljön felhasználásra plakátok, szórólapok, feliratok, közlemények, meghívók, újságcikkek elkészítésénél. A fogalmazvány pszichológiai értéke és mondanivalója nem kíván magyarázatot.

Hazafias üdvözlettel:

Az Ausztráliai Magyar Szent Korona Társaság
„Egy a nemzet!” Mozgalma
38 Jamieson Ave., Baulkham Hills,
NSW 2153, Ausztrália

„... amit erő vagy hatalom elvesz,
 azt idő és kedvező szerencse ismét
 visszaadhatják. De amiről a nemzet,
 félve a szenvedésektől, önként
 lemondott, annak visszaszerzése
 mindig nehéz és mindig kétséges...”

DEÁK FERENC

Hírek – Postabontás

Sajtónyilatkozat Bécs, 1995. május 26.

Éva Maria BARKI ügyvédnő Romániába való beutazási tilalma továbbra fennáll.

Az RMDSZ 1995. május 26. és 28. között Kolozsváron megtartandó 4. kongresszusának meghívása ellenére a bécsi román konzul, Ioan Danot PREDA a beutazási tilalmat megerősítette. A beutazási tilalmat a román konzul nem tudta megindokolni.

Az osztrák külügyminisztérium szóban és írásban közbenjárt a bukaresti nagykövetnél, Dr. Ullmannon keresztül és kérte a beutazási tilalom visszavonását, ellenkező esetben a beutazási tilalom okainak ismertetését. Dr. Ullmann a beutazási tilalom visszavonását azzal alapozta meg, hogy Barki jelenléte a kongresszuson népcsoportjog és autonómiakérdések szakértőjeként szükséges és célravezető.

Dr. Ullmann ígéretet kapott román részről, hogy az ügyet a miniszternek késedelem nélkül előterjesztik, azonban jelen pillanatig semmi válasz sem érkezett.

A román hatóságok 1994. november óta adósak a magyarázzal a román titkosszolgálat által irányított gyilkos fenyegetésekre és támadásokra, amelyek a románellenesnek nyilvánított E.M. Barkit érték. Erre semmiféle, felülvizsgálatra hozzáférhető megokolást nem mutattak fel.

A beutazási tilalom a magyar népcsoport azon nemzetközi okmányokban rögzített jogának megsértését jelenti, hogy akadálytalanul kapcsolatba kerülhessen államon kívül élő hozzátartozóival és jogtanácsadási feladatú személyekkel.

Ez az eljárási mód további bizonyíték arra, hogy a struktúrák Romániában nem változtak és demokrácia és jogállamiság még messzi távolban vannak.

DR. EVA MARIA BARKI

A MAGYAR IRODALOM kiváló fordítója, a költő Gelu Pateanu. Tragikus hirtelenséggel jött halála mint a román, mint a magyar irodalom számára nagy veszteséget jelent.

AZ IDÉN HUSZONÖTÉVES A KRITERION KIADÓ. Ünnepi rendezvény keretében a Székely Kör és a Litea Könyvesbolt fogadta Budapesten a kiadó szerkesztőit.

Május hónapban tartottuk a Budai Várban a KORUNK ESTET, ahol Boér Ferenc kolozsvári színész Kányádi Sándor verseit adta elő.

A K & W KFT több társadalmi szervezet támogatásával ez év tavaszán rendezte meg az első Háttaron Túli Magyar Filmesek, Televízió- és Videóstúdiók Fesztiválját és Vásárát. Ezt a rendezvényt – visszatérő rendszerességgel – a következő években is meg szeretnénk szervezni.

ÖTVEN ÉVE, 1945 május 28-án írta alá I. Mihály román király a 407. számú rendelet törvényt, mely jóváhagyta a kolozsvári magyar tannyelvű állami, Bolyai Tudományegyetem létesítését.

Február 6-án váratlanul elhunyt VÉKÁS DOMOKOS a volt kolozsvári főkonzul. Az udvarhelyszéki Kisgalambfalváról indult. Diplomataként is úgy gondolkodott és cselekedett, mint akinek gyökerei elszakíthatatlanul nyúlnak le

szülőföldjére, a Nagyküküllő-melléke talajába.

A LITEA KÖNYVESBOLT valamint a Budapesti Székely Kör az elmúlt fél évben több fontos rendezvényt és könyvbemutatót tartott. Többek közt itt mutatták be:

– Ferenczes István – csíkszeredai költő – riport és szociográfiai kötetét, a Székely apokalipszist, mely a Maniu gárdisták vérengzéséről számol be a túlélőkkel készült interjúk által.

– A szintén csíkszeredai tanárember, Balázs Lajos, Az én első tisztességes napom című néprajzi vonatkozású könyvét, mely a csíkszentdomokosi lakodalmi szokásokat örökíti meg.

– Székely Zoltán Bécsben élő író-színész erdélyi színészek sorsáról írott könyvét valamint Tamás Menyhért Veszített szavak cím alatt megjelent kötetét.

– Ugyancsak a Hess András téri Litea Könyvesboltban nyitotta meg Mátyás B. Ferenc Gálffy Bódi Tamás grafikai kiállítását, valamint bemutatta az Ezer bűndás kis szörnyeteg című erdélyi mesés könyvét.

MASZELKA JÁNOS székelyudvarhelyi képzőművész tárlata három hónapon át fogadta az erdélyi táj varázslatos szépségével a budapesti tárlatlátogató közönséget a Vármegye Galériában.

Isten utáni valóság

A Romániai Magyar Demokrata Szövetség május végén tartotta negyedik kongresszusát. A háromnapos kolozsvári találkozón a földkerekség legnagyobb taglétszámú magyar pártjának küldöttel végülis újból Markó Bélát választották meg elnöküknek, s jónéhány év, vita, ellenkezés után politikai programjukként hirdették meg a hármass autonómia elvét: a személyi, a kulturális és a területi önrendelkezés megvalósítását. Ennél azonban több és kevesebb is történt a Béke téri szocreál stílusú ifjúsági házban.

Az RMDSZ tanácskozását megelőzően számos találgatás látott napvilágot a sajtóban és a politikai közéletben: szakad-e vajon a szervezet? Az erkölcsi válság, amit csak táplált a Nagy Benedek ügy, vagy a neptunosok háttér-munkálkodása, egyre közelebbinek tűnt, s félő volt, hogy a szövetség széteséséhez vezet. Tőkés László tiszteletbeli elnök azonban mindig a megfelelő időben, pontosan és határozottan terelte vissza a nyáját az erdélyi magyarság létkérdéseinek alapjaival szegélyezett fennsíkra. Felül-emelkedve, s ezáltal megmentve a szervezetet a következő évekre.

Igy hát hiába tűzdelte tele a román nemzeti tricolórral a kongresszus idejére Funár a kincses várost, sem neki sem az egyre szaporodó román parlamenti sován erőknél nem lett meg az öröme: az RMDSZ egyben maradt, s kimondatott végre-valahára az autonómia – s közte a területi is! – igénye, valamint annak létrehozásért való politikai munka. Ez valóban nem kis eredmény. *(Itt engedjen meg egy kis kitérőt a Kedves Olvasó. Az Erdélyi Magyarság szerkesztősége a folyóirat hatodik évfolyamában nem titkolt meglepéssel nyugtázza, hogy az amióta kezdeteitől fogva harcolt, senkitől, sem kormányoktól, sem pártoktól, sem egyéb szervezettől nem támogatva, mi több, jó néhány alkalommal ellenséges légkörben, esetleg mindössze türe cikkezett, írt és szólt, az mára az erdélyi magyarság legtitm szervezetének, az RMDSZ-nek hivatalos programjává lett. Így hát lapunk eme feladatát betöltötte, mostmár csak a megvalósulás grádicsáról tudósíthatunk, egyben a nemzetrészek életének egyéb dimenzióit elemezzük, tárjuk fel. Sajátos feladatunkat természetesen soha nem feledve.)*

Az idén májusban, Kolozsváron, néhány nappal a trianoni évforduló előtt sem a tanácskozás üléstermében – talán egy, maximum két meghívott vendéget kivéve – sem az előcsarnokban vagy a folyosókon, senki, de senki nem említette meg és föl a szegényteljes békediktátumot, s annak 75 évét. Pedig minden résztvevőn, anyaországbelin vagy erdélyin ott volt Trianon jele. A zsigerekben, a génekben. Az életben. Ez itt még mindig tabu, mint volt a bolsevik Magyarországon.

Az önazonosság meghatározásáról annál inkább több szó esett. Az öt éve létező Romániai Magyar Demokrata Szövetség negyedik kongresszusának második napján, estére fordulón megszületett a határozat, hogy kik is az erdélyi magyarok. *Nemzeti közösség.* Hajnal után elnök is lett. És beindult a gépezet: A román nacionalista és kormánypárti sajtó az anyaországi vendégek felszólalását szedte izelre, s már Erdély elcsatolásáról regélt, többek az RMDSZ betiltását követelték, Iliescu pedig igyekezett gyorsan kijelenteni, hogy etnikai alapon nem lehet autonómiát létrehozni. Pont.

Amíg a tanácskozásteremben a magyarok önazonosságukat keresték, a román médiában még a neves román ellenzék is, mint Buracu vagy Enache asszony azt fejtegették, hogy a magyarok részletesen meg kell magyarázzák a román társadalomnak ezt az egész autonómia izét, mert hát ők tudatlanok és érzékenyek. És Erdélyt féltik. A magyar televízió is ilyen hangulatú tudósításokkal tette igazán „érthetővé” a magyarországi nézőknek, mi is folyik itt. Többek szerint a pesti kettes csatormán jó film ment. S ez nem gúny vagy cinizmus. Mert bármily szépen is hangzik az RMDSZ stratégiája, miszerint az nem más mint távlatos maximalizmus, a tényekkel kevés eséllyel kelhet versenyre. A kongresszuson ez így fogalmazódott meg: *Isten után a valóságot tiszteljük a legjobban.*

A valóság pedig az, hogy például a román hatóságok nem adtak beutazást vízumot a kongresszus idejére az erdélyi magyarságért annyit tevő osztrák nemzetközi jogásznak, dr. Eva-Maria Barktnak.

A valóság epilógusa: Két héttel az RMDSZ kongresszusa után a nagykoalícióba tömörült román ellenzéki demokratikus konvenció a magyarok pártját kiebudalta sorai közül. Három héttel később pedig a román szenátus megszavazott egy nemzetiség-ellenes oktatási törvényt.

JÓZSA PÉTER

Az Erdélyi Magyarság külföldi képviseletel:

Amerikai Egyesült Államok:

Maria Orbán-Bihary
402 East 65 th street 2B
New York, NY. 10021
Tel.: (1)212-744-7946
Fax: (1)212-744-0614

Ausztrália:

Jed Productions, Józsa Erika
P.O.Box 2222,
Strawberry Hills NSW 2012
Tel.: 02-3191740
Fax: 02-3182638

Ausztria:

Österreichische Landerbank
Aktiengesellschaft, Wien
Konto-Nor.: 243-190-514/01

Argentína:

Dr. Theisz János
Julian Alvarez 1792
1414 Buenos Aires
Tel.: 89-3535

Belgium:

Sass István
Place des Verriers 14/102, 4100 Serraing
Tel.: 41-36-72-46

Brazília:

Livraria D. Landy Ltda.
Rua 7 de Abril 151,5/50
(Cep 01044-000) Sao Paulo
Tel.: 255-3272, 255-1953

Fax: 11255-1953

C. Postal 794301059-970

C. Postal 189401064-970

Dánia:

Dansk-Ungarsk Selskab,
Hortenslavej 12, 1857 Frederiksberg C

Franciaország:

Soclele Balaton-IMPEX
67 Boulevard Pateaur, 75015 Paris
Tel.: (1) 40-47-01-70
Fax: (1) 43-22-62-84

Hollandia:

K. A. Pehlig-Stubnya,
Muzenlaan 5, 2353 KB, Leiderdorp,
Postabank No. 653 557
Tel.: 071/89-03-31

Izrael:

Páll Tibor
Street Puah 6 A/5
35311 Haifa
Tel.: 528780

Kanada:

Kate Kárcsony, Pannonia Books Ltd.
P.O.Box 1017 Postal Station „B”
Toronto, Ont. M5T 2T8
Tel./Fax: (416) 5353-963

Nagy-Britannia:

Klára Adams, Hungarian Book Agency
87 Sewsardstone
Road London E2 9 HN
Tel.: 44-81-980-9096
Fax: 81-938-0633

Németország:

Postgroamt München,
Konto Tandex 173-809
BLZ 700 100 80
Tel.: 089/717055
Fax: 089/18811

Olaszország:

Maria Toth Pittaluga
Mellbodes 41.09045 Flumini (CA)
c/c N 15853 096
Tel.: 70-830-309

Svájc:

Anikó Parragi
8049 Zürich, Imbsbühl Str. 132.
Tel.: 41/1/341-88-69

Zürcher Kantonbank
Kto. Nr. 1118-0298.950 Zürich

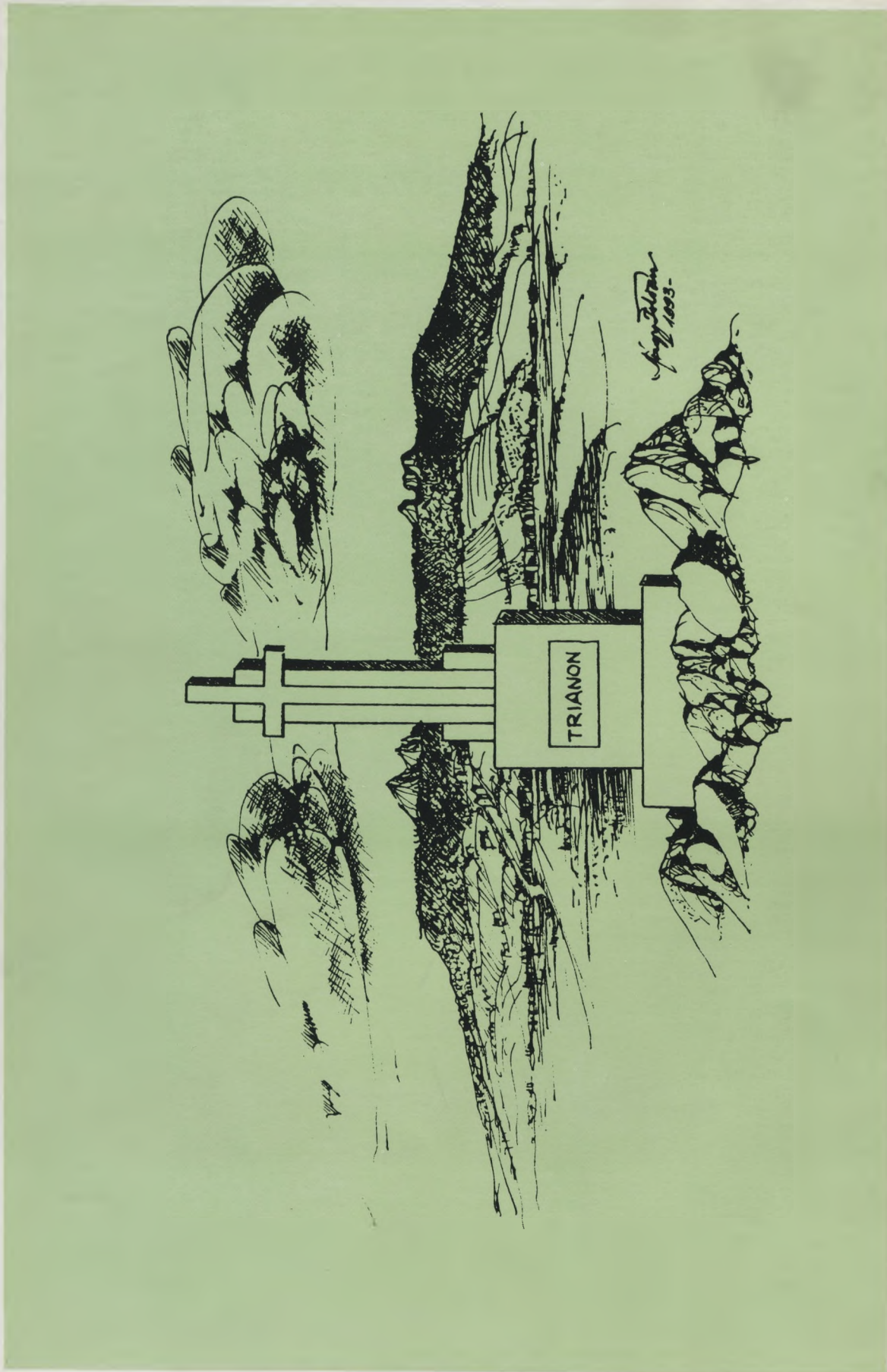
Svédország:

János Járny
Fagotgr. 5/B, 223 68 Lund,
Tel.: 14-70-81
Postigro: 6310 106-7

EMLÉKMŰ KÖRNYÉN

Venczel Ernő felvétele

TRIANONI EMLÉKKERESZT A SÁGHEGYEN - 1934-1994
GRAFIKA: NAGY ISTVÁN